sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

havuz başı
son kuşlar

6

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 6

ISBN 975 - 494 - 001 - 0
2001 . 06 . Y. 0105 . 2059

Birinci Basım 1970
İkinci Basım 1975
Üçüncü Basım 1979
Dördüncü Basım 1980
Beşinci Basım 1983
Altıncı Basım 1985
Yedinci Basım 1986
Sekizinci Basım 1988
Dokuzuncu Basım 1990
Onuncu Basım 1992
On Birinci Basım 1993
On İkinci Basım 1994
On Üçüncü Basım 1995
On Dördüncü Basım 1997
On Beşinci Basım 1998
On Altıncı Basım 1999
On Yedinci Basım 2000
On Sekizinci Basım Temmuz 2001

On Dokuzuncu Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

6

Havuz Başı
Son Kuşlar

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan
Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan
özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün
eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve
bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin
hiçbiri kaynak gösterilmeden alınamaz,
yayımlanamaz. Yayınevinin yazılı izni
olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz,
oyun ve film haline getirilemez.

baskı: cantekin matbaacılık yayıncılık ltd. şti.
tlf: 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Havuz Başı

Havuz Başı 9
Kumarbaz Hayri Efendi 15
Çatışma 24
İyilik Unutulmaz 29
Bir Sonbahar Akşamı 33
Bir Ev Sahibi 36
Bayan Gülseren 42
Yüksekkaldırım 48
On Milyonerle On Metresi 55
Jimnastik Yapan Adam 64
İnsan Gibi Bir Şey: Huy 69
Su Basması 75
Mektup 81
Sur Dışında Hayat 84
Serseri Çocukla Köpek 92
Sonbahar 95
İnsanlar, Türküler, Masallar 97
Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi 103
Cezayir Mahallesi 108
Simitle Çay 113
Şehrin Sabahları ve Adamlarından Biri 115
Şehrayin 118
Güğüm 121

Son Kuşlar

Son Kuşlar 125
Bulamayan 131
Yaşayacak 141
Kendi Kendime 147
Radyoaktiviteli, Röportajlı Hikâye 150
Bir Kaya Parçası Gibi 157
Gün Ola Harman Ola 161
Ağıt 165
Balıkçısını Bulan Olta 170
Barba Antimos 174
Haritada Bir Nokta 179
Sivriada Geceleri 188
Sivriada Sabahı 194
Türk Ülkesi 202
Yandan Çarklı 207
Pay 211
Korentli Bir Hikâye 217
Kırlangıç Yuvasındaki Kadın 224
Dondurmacının Çırağı 229

HAVUZ BAŞI

Birinci Basım 1952
İkinci Basım 1957
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1975
Altıncı Basım 1979
Yedinci Basım 1980
Sekizinci Basım 1983
Dokuzuncu Basım 1985
Onuncu Basım 1986
On Birinci Basım 1988
On İkinci Basım 1990
On Üçüncü Basım 1992
On Dördüncü Basım 1993
On Beşinci Basım 1994
On Altıncı Basım 1995
On Yedinci Basım 1997
On Sekizinci Basım 1998
On Dokuzuncu Basım 1999
Yirminci Basım 2000
Yirmi Birinci Basım Temmuz 2001

Yirmi İkinci Basım
Aralık 2001

HAVUZ BAŞI

Beyazıt havuzunun kenarındaki kanapelerden birine oturmuş, sizi bekliyorum. Yaşını almış bir adamın yirmi yaşındaki çocuk kederlerini, sevinçlerini yaşaması ne demektir, diye düşünüyorum: Belki bir, geç olma hadisesi. Belki de bir çeşit hazları, kederleri, çocuklukları uzatma temayülü. Ama bu uzayan yaz, kışın gelmeyeceğine alamet değil. Kış müthiş olacak, kar yolları kapayacak, bembeyaz ovada ölülük uzayıp gidecek...

Sizi bekliyorum. Sizi göreceğim; içimde bir şey koşacak. Siz görmeden geçeceksiniz. Ben kederle sevinci duyup dalacağım istediğim âleme. Dünyayı yeniden kederlerle kuracağım. Sonra çarşılardan çarşılara, insan sesleri arasında, her şeyi sizinle kurulmuş bir şehirde dolaşacağım.

Herkes geçti, siz geçmediniz. Yüzünüzü göremedim. Bayramım, çocukluk bayramım salıncaksız geçmiş gibi gözüme yaş doldu.

Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi, bilmem. Havuzun suyu bulanık. Kapının saatleri 12'yi geçmiş. Kanapelerde kimseler yok. Tramvay ne fena gıcırdadı! Tramvaydaki adam bir tanıdık mıydı, acaba? Ne diye öyle dönüp dönüp baktı?.. Yoksa kimseciklerin oturmadığı kanapelerde bu saatte yalnız pek başıboşlar mı oturur? Kimseler âşık değil mi bu şehirde? Kimseler, bir meydanın kanapesinde kimseyi bek-

lemeyecek mi, yüzünü bir dakika görmek için kimsenin?

Önce yanımdaki kanapeye oturdular. Biri kadın, öteki erkekti. Erkek bana gülümsedi. Halim yok gülmeye, yoksa tatlı tatlı gülümsemesine karşılık verilmeyecek adam değildi. Bu selam yerine geçen gülümsemeye neden cevap vermedim? Sizi bekliyordum. Hâlâ sizi bekliyordum. Belki de bugün, bu saatte buradan çıkmayacaktınız... Yoksa hasta mıydınız?

Bir ara bir başkasında saçlarınızı, yürüyüşünüzü seyreder gibi olmuş, siz olmadığınızı görünce yeniden merak etmiş, üzülmüş; sonra, belki de benim burada oturduğumu tahmin etmiştir de öteki kapıdan çıkmıştır, şüphesine düşmüştüm. Bu şüpheden çabucak caydım. O kadar ehemmiyet verilmeye değer miydim?

Ya hasta iseniz!..

Sanki hasta idiniz. Koşup yatağınızın başucuna gelmiştim. Gözlerinizi açtınız. Alnınız terli idi. İki açık sarı tel terli alnınızın üstüne yapışmıştı. "Ateşim düşmüyor" demiştiniz. Şehre koşmuştum. Karaborsalardan ilaçlar getirmiştim. İyileşmiştiniz. Rıhtım boyunca yürümüştük. Taze, kırmızı idiniz. Alnınız terli idi. Gülüyordunuz. Alay ediyordunuz. Koşuyordunuz, yakalayamıyordum. Allah esirgesin! Hasta olmayın!

Dört-beş saniye içinde bunları düşündüğümden adamın selamına karşılık vermemiştim. Dört-beş saniye bir gecikmeden sonra ben de güldüm. Bunun üzerine adam yerinden kalktı, yanıma geldi.

– Bu caminin ismi ne?

Bir türlü bulamadım caminin ismini, dersem, inanır mısınız? Hâlâ sizinle beraberdim. Hayır, hasta filan değildiniz, çok şükür! Beni görmemek için

arka yollardan gidişinizi görür gibi oldum. İçimi mütevekkil bir sıkıntı sardı. Kızamıyorum size... Dünyaya kızıyorum. En iyi arkadaşıma kızıyorum. –Yok a...– Bu mayıstan başka her şeye benzeyen soğuk 1946 Mayıs'ına kızıyorum. Budalaca gülen kızlara kızıyorum. Size kızamıyorum. Arka sokaklardan beni görmemek için kaçtı ise, beni düşünerekten gitmiştir, diyorum. Hatırladım caminin ismini:

– Beyazıt Camisi, canım!

Kadın da yerinden kalktı. Adamın mühim bir sual sorduğunu, cevabının bütün karışık meseleleri halledeceğini bağıran pek mütecessis bir yüzle yanımıza geldi. Yanına oturdu adamın. Bu sefer o sordu:

– Ali Sofya, hangisi?

– Şu tarafta...

Bir işaretle sol tarafı gösterdim. Anlayamadılar ne taraftadır Ali Sofya... Elimin gösterdiği istikameti bir türlü kestiremediler. Gösterdiğim yerde kocaman binalar, birbirini kesen, biçen yollar, dükkânlar vardı. Orada Ayasofya'yı nasıl bulacaklar? Ama ne yapsınlar, çaresiz kabullendiler. Zahir oralardadır, diye akıllarından geçmiş gibi yüzüme baktılar. Son bir defa daha;

– Herhalde ıraktır, dediler.

– Yok, pek ırak değil, dedim.

Adam ellisini aşmıştı. Toprak rengi yüzünde alışılmamış çizgiler vardı.

– Bunu getirdim köyden, dedi.

Çarşaflı kadını gösterdi: Sütlaç gibi buruşuk, ufacık gözleri ile yanaklarının elmacık kemiklere rastlayan yerleri pırıl pırıl, dişleri bembeyaz, yüzüne bakınca bir süt kokusu duyar gibi oldum. Bu yüz pembe mi pembe; içinde ne güzel bir kan akıyordu kimbilir...

– Hiç İstanbul görmedi bu. Bakıyor, hoşlanıyor da gülügülüveriyor. Hoşlanıyor pek. Biz Lüleburgazlıyız. Ben geldim birkaç defa İstanbul'a. Bu gelmemişti. Camileri gezdiriyorum.

– Taksim'e de bir gidin.

– Gideceğiz. Beyoğlu'nu da görürüz ha? O da, Taksim'e ulaşmadan değil mi?

– Evet.

– Tramvayla mı gidelim?

– Tramvayla gidin, ya!

– Ama biz, Tonel'den geçmek istiyoruz.

– Tonel işlemiyor, kapalı.

Yaa, Tonel kapalı demek... Tonel'in kapalı olmasına beraberce üzülüyoruz. Kadın, elinde gazete kâğıdına sarılmış bir şeyi bana gösteriyor:

– Bakır ucuzlamış, ucuza aldık.

– Kaça aldınız?

– Kilosuna... ne verdikti?.. 450 kuruştan verdiler. Te, bak şuna, 310 kuruş verdik. Pahalı değil, değil mi?

– 325 kuruş verdik. 700 gram geldi.

– Sen 5 lira verdin. Ne geri verdi sana bakırcı?

Hesap ettiler. Önce anlaşamadılar. Sonra anlaştılar. 310 kuruşa almışlardı tencereyi.

Ben senin gelmen ihtimali olan yola gözlerimi dikmişim. Onlar, hesaplarını yapmış, havuzu seyrediyorlar. Ben geçmenizden ümidi kesmişim. Sizi nerede bulabileceğimi. "Bana bakın! Beni dinleyin, n'olur? Bakın da bir gün samimi olayım. Söyleyeceklerimi söyletmiyorsunuz. Dinleyeceklerimi dinletmiyorsunuz. Bırakın anlatayım..."

– Bu, dibinden mi kaynar?

– Yok canım? Babacığım, bu pınar mı? Boruyla içine terkos gelir.

Adam yanındakine dönüyor:

– Borularla doldururlarmış. Dibine boru döşemişler, senin anlayacağın.

Bana:

– Pekiii, hani bu, suları fışkırtırmış?..

– Bayramlarda, sıcak havalarda... Hava soğuk da ondan fışkırtmıyorlar.

Adam, kadına:

– Hava soğuk da ondan fışkırtmıyorlar, anladın mı? Sıcak havada fışkırtırlar da insanları serinletir...

Bana da dönüyor;

– Peki... diyor. Hani üstüne top korlar da sular lastik topu havaya fırlatır, oynatır durur; öyle de yaparlar mı?

Elli yaşında adam, ellisine yakın kadın... fıskıyeler, toplar... Onlar, benden de çocuk. Seni göremememenin sıkıntısı dağılıyor, seviniyorum. Kadın eğilip beni dinliyor. Taksim'den, öteki camilerden, meydanlardan, Boğaziçi'nden, Kızkulesi'nden söz açıyoruz. Sonunda lakırdılarımız bitiyor. Konuşmuyoruz bir zaman. Ben, size bir mısra bulup söylemek istiyorum. Yağmurlu havalardan, dağ yollarından, katırlardan, çıngıraklardan bahseder mısralar yok mu yeryüzünde?

Bu sırada adam, kadınına Kızkulesi'ni, Haydarpaşa'yı, Selimiye Kışlası'nı anlatıyor...

Bir ara üçümüz de susuyoruz. Mühim şeyler düşünüyor gibiyiz. Hele ben, neler düşünmüyorum: Kapıdan çıkıyorsunuz. Koşa koşa yanıma geliyorsunuz. Kolunuza bile giriyorum.

Tam bu sırada, adam:

– Kışın donar mı bu su?

Ne diyeyim ben şimdi? Üzüntüm yine dağılıyor.

– Donar, diyorum, donar da çocuklar üstünde kayarlar.

Kadına dönüyor adam.

– Donarmış; çocuklar üstünde kayarlarmış, diyor.

Ne dersin sevgilim, Beyazıt havuzu kışın donar mı? Murtaza Çavuş'la karısı Hacer Ana'ya ben, donar, dedim.

KUMARBAZ HAYRİ EFENDİ

Safranbolulu Halil, al yanaklı, ürkek gözlü, köse bir simitçidir. Akşamları Atpazarı'na bakan Altındiş'in kahvesinde bom oynarken, gelir, omuz başımda durur, beni seyrederdi. Bu her gece böyle olurdu. Benim yerim her akşam aynı yere rastlamazsa o yine benim iskemlenin yanı başına gelmeyi unutmazdı. Bir zaman sonra öylesine ahbap olmuştuk ki, konuşmamıza lüzum kalmamıştı.

Ben, iskambil oynarken, yanımda birisi dururbut pek memnun olurum, o zaman oyunu da iyi oynarım. Neden derseniz, kendi başıma hayalperest olduğum halde başka birisiyle yan yana bulunduğum zaman adamakıllı mühendis gibi, doktor gibi hesaplı olurum da ondan. Yalnız başına olan insan kadar büyük adam yoktur ama, insanlarla beraber olan insan, hakiki kıymetini ölçer, biçer. O zaman büyük adamsa, büyük adamdır. Bir şeye yaramaz adamsa, bir halta yaramaz adam olduğunu anlayan adam da bir şeydir. Onun için Safranbolulu Halil'in iskambil oynayan beş kişinin içinden beni seçmesi, gayet makuldür. Çünkü ötekiler hayalperestlerdir. Yanında durana kızarlar. Ben bu devreyi geçirinceye kadar imanım gevremiştir.

Oyunda hep kazanmaya imkân yoktur. Hele hayalperestlerle... Ustalarla oyun oyundur. Kafasındaki kâşaneleri, içindeki ihtirasları biraraya toplamış adamla, oyun oyunluğunu kaybeder. Öylesiy-

le cenk etmek lazımdır. Kazansan bile yorulursun, keyiflenmezsin. Doğrusunu isterseniz, böyleleri ile kavgada hileye sapmak en doğru yoldur. O zaman, bir dereceye kadar zevk alabilirsin. Çünkü hayalperestin kendi âlemine dalmışken uyanmasına imkân olmadığı için senin yine hesaplı olan hileni fark edemez. Hileye sapmazsan karşıdakinin hayal kuvveti sana öyle oyunlar oynar ki, bu oyunlara –bu icatlara, demek daha doğru– karşı koyacak ancak yine hesaplı, müşterek hayaller mahsulü bir realist hayal yani oyunda hiledir.

Bu meseleye dair başka fikirlerim de vardır ya, şimdilik bunları kendime saklamayı daha münasip buluyorum. Mesela, aynı kuvvette, hatta aynı şansta bile beraberlik olmayan bir oyunda şanssızın nasıl hareket etmesi lazım geldiğini ben kendi kendime ispat ettiğim gibi anlatabilsem, sizlere de bir yardımım dokunmuş olurdu. Bu usulü, daha doğrusu bu değişmez kanunu mantıki bir şekilde, efradını câmi, ağyarını mani bir şekilde anlatabilseydim, emin olun ki hiç egoist değilim, anlatırdım. Anlatamam. Omuz başımda durup beni seyretmeniz bile kâfi değildir. İnsan iki şahsiyetli, yahut da bir cambaz gibi atik olmalı ki, kâh omuz başımda durarak elime, kâh karşıma fırlayıp yüzüme bakarak bu kanunu benim kadar sezebilsin.

O zamanlar bütün kahveleri dolaşırdım. Nerede bir oyun, paralı bir oyun kokusu koklarsam, çöker otururdum. İtiraf etmek lazım. Bununla geçiniyordum. Akşamları, Fatih halkı gibi parmağıma marul kangalını, kâğıtlara öteberiyi dizer, valdeye taşırdım. Yani muntazam, burjuva, namuslu bir kumarbazdım. Mahallede itibarım yoktu ama, anamın nezdinde muteberdim. Benden hiç şikâyeti yoktu. Hatta bazı kere, şuraya buraya görücülüğe

bile gider; kim olduğumu öğrenen mütekait hazine memuru, Darphane-i Amire başketebesi ailesi kızlarının daha evlenecek çağda olmadıklarını valdeye söyledikleri zaman, inanırdı. Halbuki, kız evin içinde öpmedik yastık, mahallede kırmadık ceviz, gül atmadık oğlan bırakmamıştır. Ev halkı da şu kızın bir an evvel başının bağlanmasını canü gönülden istedikleri halde, yine de kumarbaz Hayri'ye kız vermezler.

Şu Hayri, akşamları muntazaman evine gelir, şu Hayri'nin rakısı yoktur. Hovardalığı görülmemiştir. Kimseden ödünç almaz. Borç verir aksine... Eli açıktır. Bütün kabahati ayda 60 papele kapıcılık, uşaklık etmemesi, lise tahsili yaptığı halde bir bankaya girecek kadar gençliğinde futbol oynamamasıdır. Bunlar da zamanın büyük kusurlarıdır. Futbol oynamalı idi. Hatta güreş de etmeli idi. Ama mademki Hayri aptal değildir. Mademki şöyle kötü bir şair olmadığı için kendisine kitaplar toplatmak salahiyeti, radyolarda büyük büyük laflar etmek harçlığı verilmemiştir, ne yapsın? Kendine göre o da mühim bir iş bulmuştur: Kumar.

Cemiyete faydalı olmak? İnsanın cemiyete faydalı olması için düşünmesi, yürümesi, gezmesi kâfidir, der Hayri. Öyle midir? Münakaşayı sevmez. Fikrini kabul etmelidir. Faydalı, faydasız; zararlı, zararsız... Bunlar ancak dış görünüşlere göre yapılan birtakım ayırmalardır. İnsan, cemiyete en faydalı gibi göründüğü zaman en büyük zararı da yapabilir mi yapamaz mı? Hayri'ye göre yapabilir. O halde? O halde yaşayan, kocaman şehrin içinde şapkası kafasında –şapkasız da olur a!– gezip dolaşan her insan denilen otuz iki dişli canavar, faydalıdır. Ötesini geç bir kalem!..

Bu al yanaklı, köse, her akşam iskemlenin ba-

şında durup şansıma şans katan simitçinin hayatından memnun olmamasının birçok sebepleri varken, benim samimiyetime tatlı tatlı gülmesi, bön bön bakması, nedir? Onun bu cemiyete ne faydası vardır? Birbirimizi ite dürte yaşıyoruz. En zararsızlarımız, sütçü beygirlerinin arkasında İstanbul sabahlarının sisli perişan sokaklarına küfreden hilekâr sütçüler, akşam karanlığında, ışıksız, hanımeli kokan mahallelerde, "akşam simidi" diye haykıran bol şalvarlı, patates yüzlü masum çocuklardır. En faydalılarımız büyük kitaplar yazan, cart curt öten, yanlış hesap yapıp binaları çökerten, beton köprülerin bir ton kaldıracağını hesaplayıp da yüz altmış ton kaldıramayınca nasıl olup da yıkıldığına eseflenen mühendislerdir.

Onun için Hayri, cemiyete faydalı olmak lakırdısına fena halde içerler. Bir insan bir laf, daha doğrusu dedikodu karşısında fazla hassas davrandığı zaman kendi kendisini affediyor, tenzih ediyor gibi bir hal takındığına, aldanmayınız. O adam değişmiştir. Yahut değişmek üzeredir. Bu son çabalamadır. İşte Hayri de cemiyete sahiden faydalı olmak lazım mıdır acaba? diye bir sabit fikre takıldığı zaman değişmek üzere idi. O nefis, o tatlı, o serseri kumarbaz hayatını bırakacaktı. Kendi kendisine, "Evet, bu dünyada hiçbir iş yapmadan göçüp gitmek de fena bir şey!" diyordu. Diyordu ama, pek yalnız kaldığı zamanlar. Bir oyunu şöyle oynamayıp böyle oynaması daha doğru olacağını, kupanın birlisi yerine, ispatinin papazını oynasaydı 40 liranın kendi cebinde olacağını hesaplaya hesaplaya uyuyamadığı geceler... Bereket versin, bu düşünce o kadar uzun sürmez. Mahallenin kaydırak bakışlı kızı, eteklerini beline sokarak kalın beyaz bacaklarını göstere göstere bahçede halı döverken gözleri-

nin önüne geliverir de, beyhude vicdan azaplarından Hayri'yi kurtarır, kumarlı bir rüyaya düşürürdü.

Ama, Hayri'nin sabit fikri, daha doğrusu meselesi, günden güne onu sarsmaya başlamıştı: Acaba hakikaten şu dünyada faydasız mıyım? Faydasızsam zararlı mıyım? Zararlı isem ne olur? Ne çıkar?.. Geceleri yatakta bu sualleri kendi kendine sormaya başlamıştı. Ama sabah olur olmaz sokağa fırlardı.

Öğleden sonra Atpazarı'ndaki kahvenin dip tarafına dört tane kaytan bıyıklı, enseleri âdeta yarı bellerine kadar saçlı sanılacak kadar acayip tıraşlı, uzun kemikli yüzlü, güçlü kuvvetli lise son sınıf talebesi sokulur; kahvedeki cambazlara, arabacılara, bir kahve içip gideceklere aldırış etmeden otururlar, kötü kötü sövüşerek poker oynarlardı.

"Altındiş", temiz kâğıtları bunlara verir; Hayri, cambaz Ali Bey'le partisini bir liraya oynadığı tavlayı bir an evvel bitirmeye bakar, sonra ağır ağır, elleri cebinde, isteksiz talebelere yaklaşırdı.

Oyuna başlanmamışsa;

– Hayri Bey, çevirelim mi? diye teklif ederler, başlanmışsa, beşinci olur musun? derlerdi.

Hayri Bey birinci suale;

– Ufak oynayalım ama, şöyle yüzü on falan bir şey... cevabını verir.

Öteki suali iki defa tekrarlatmadan beşinci olmazdı.

Hayri bütün kumar raconunu bilirdi.

Kumarbaz Hayri liseyi bitirmiş, bir aralık tıbbiye mektebinde de altı-yedi ay okumuştu. Orada okuduğunu belli etmeyi de pek severdi. Oyuna gayet tatlı başlanırdı. Hayri, ilk beş kâğıdı büyük bir zevkle file etmeden evvel:

– Ama tam bir saat. Fiks bir tur. Bir ku fazla oynamam.

– Hay hay! derdi ötekiler.

O memnun, kâğıtları file eder;

– Uvertür! der.

Sonra;

– Ben, P.C.N.'de iken bir akşam çocuklarla böyle bir poker oynuyorduk... diye başlardı.

Hikâye bir kareye karşı bir floş ruvayyal meselesidir. Hayri'de kare as, karşısındakinde dokuzludan başlayan bir floş ruvayyal. Hayri yemin etmiş, bir daha oynamam şu oyunu demiş, elini bir sene kâğıda sürmemiştir.

Bu hikâyelerin doğrulukla ilişikliği vardır. Böyle bir olay hemen hemen olmuştur. Yalnız yemin edilmiş değil, yemin etmek düşünülmüştür. Bir gece, yatakta uzamış da uzamış, bir sene gibi uzun gelmiş, ertesi sabah kumara başlanmıştır.

Günler, şu son harpten evvel uzun uzun böyle geçmişti. Harp başlangıcında annesi öldü. Hayri haftalarca kumar oynamadı. Çok sevdiği annesinin ölümü onu pek sarsmıştı. Elini kâğıda sürmek istemiyordu. İşte bu sıralarda, onu teselli eden eski bir arkadaşı oldu. Arkadaşı eczacı mektebini o sene bitirmişti. Günlerce beraber gezdiler. Sonunda Hayri, Fatih'teki evi sattı. Eczacı arkadaşı ile birtakım işlere giriştiler. Bu işler aylarca sürdü. Bu aylar zarfında Hayri'nin oynadığı kumar, kumar değildir. Çünkü kafasında, yarın sabah alınacak bazı iğnelerin hangi doktor reçeteleri, hangi ecza depoları sahipleri vasıtasıyla tedarik edileceği meselesi vardı.

Bu arada piyasada öyle ilaçlar ortadan kaybol-

du, yine bu arada Hayri öyle ustalıkla eczacı diploması aldı, yine bu arada öyle bir ailenin öyle bir kızını Talimhane'deki banyolu, kaloriferli apartmanında buldu ki, bu kadar hızlı geçen bir zamanın şöyle bir durakladığı günümüzde, onun Moda Kulübü'nde vidosu 100 liraya oynadığı bezik partisinde dördüncü vidoda rübikon olurken kahkaha savurduğunu, artık biz işitemeyiz. Yalnız Aspin Hayri Bey'in İstanbul'un sayılı zengin ailelerinden biri olduğunu, kendi kendisine de, ben cemiyete faydalı mıyım? diye bir sual sormaya hacet görmediğini bilir; faydayı, kaynatasının eski kumandan bıyıklarında bulur; kaynananın şoföre, laboratuvardan Hayri Bey'i Park Otel'e götürdükten sonra kendisini Büyükdere'ye şöyle bir hava almak üzere götürmek için dönmesini söylediği zaman görür, gördüğümüz zaman içimizde en küçük bir kıskançlık hissetmeyiz. Neden edelim?..

Hayri Aspin, memleketin sayılı zenginlerindendir. Bugünkü hayatını, Darphane-i Amire ketebesinden Asım Efendi'nin, kızını ona vermemesine borçludur. İşin tuhafı, Darphane-i Amire ketebesi Asım Efendi'nin küçük kızı Süreyya Hanım, Hayri Aspin Bey'in metresidir. Hayri Bey cemiyete faydalıdır. Eli açıktır. Hâlâ paranın kıymetini bilmez. Vidosu 100 liraya İstanbul'da ondan başka bezik oynayan bir Sakalciyan Efendi'ye Hayri Bey hayatını anlatırken;

– Sakalciyan Efendi, der, ben servetimi üç ay kumar oynamamakla kazandım.

Sakalciyan Efendi çok bilmiş;

– İnsan oyun oynamalı ama, kumarbaz olmamalı! diye cevap verir.

Hayri Bey;

– Doğru Sakalciyan, doğru, der. Yalnız kendi-

sine "kumarbaz", "zararlı adam" denmeli ki aklı başına gelsin, aklı başına gelsin de, cemiyete nasıl faydalı olunurmuş, görsünler.

Sakalciyan Efendi bu iki cümlede anlatılmış hayat hikâyesini anlamadığı için;

– Vido! der.

Atpazarı'ndaki Altındiş'in kahvesinde eski arkadaşım Hayri'yi kirli ama sevimli, üç günlük tıraşı beyaz beyaz uzamış, buldum. Oturduk, kahve içtik. O;

– Bir piket yapalım! dedi.

Hem piket oynuyoruz, hem anlatıyordu:

– ..İşte kardeşim! Valde, harp başlarken öldü. Ben P.C.N.'de iken bir eczacı arkadaşım vardı. O günlerde beni çok teselli etti. Hiçbiriniz ortada yoktunuz. Allah razı olsun çocuktan. Sözünü dinleseydim bugün milyonerdim. Eczacı mektebini de bitirirdim. Bir paşa kızı bile alırdım. Bugün, Altındiş'in kahvesinde kahvesine piket oynayacağıma, şimdi Moda Kulübü'nde herhangi bir kuyumcu Sakalciyan Efendi ile vidosu 100 liraya bezik oynardım. Dördüncü vidodan rübikon olup 3200 lira kaybetsem, kahkahayı basardım. İsmim Hayri Aspin olurdu... Çocuk çok zorladı. "Gel" dedi, "satalım şu evi. Almanya'dan değil, dünyanın hiçbir yerinden Türkiye'ye zerre ilaç gelmeyecek. Toplayalım şu müstahzarları! 100 lira 1000 olacak, 1000 10 bin. Bu böyle sürüp gidecek. Zengin olacağız Hayri. Ben seni severim, etme..." Yapamadım anam, yapamadım. Allah beni kahretsin! Yapamadım.

O, bir taraftan, beş, on, yirmi; beyler yirmi üç, oğlanlar yirmi altı diye sayarken, ben, sanki

kumarbaz Hayri, Hayri Aspin Bey olmuş gibi hulyaya dalmıştım. Birden uyandım.

– Sen öyle olamazdın Hayriciğim! dedim.

Yüzü güneş gibi parladı.

– Sağ ol anam! dedi.

Kâğıtları attı.

– Haydi yürü, bize gidelim, dedi, Koca Mustafapaşa'dayız gene. Sen bilirsin bizim evi. Otururuz fındığın dibine. Bir küçük sofra kurarız. Ağır ağır hem çeker, hem anlatırız.

– Bekâr mısın hâlâ Hayri? dedim.

– Yok, dedi, evlendim. Darphane'deki kâtibin kızıyla. İki çocuğum bile var. Karım da eli bayraklı mı eli bayraklı! Kocan ne iş yapar? diye sorarlarsa, öyle nazik, öyle kibar, öyle bizim mahalleli bir, "Kumarbazdır efendim!.." dermiş ki, sorma!..

ÇATIŞMA

Çürümeden çok önce, galiba kokuşmadan da evvel, ölümle dirim arasında geçen kavganın sonundaki boşlukta; birtakım ecza şişelerinin küçüklü büyüklü, sıra sıra dizildikleri, ağızlarını açıp bekleştikleri zamanı, ötekisi ile; sıcacık bir oda ve bir sepet içinde kokmaya, bir kurt yüzünden bozulmaya, delirmeye, canlanmaya hazırlandıkları zaman parçası ile karıştırıyorum. Burnuma yıldızlardan, çamurdan, tohumdan, yosundan, denizden, albümin ve asit parçalarından güzel diyebileceğim bir koku; taze balıkların taze kokusu, daha meme emmemiş, yıkanmamış çocuk kokusu, süt kokusu, bir genç saç kokusu geliyor.

Bu ölüm ve doğum rüyası içinde şafak atıyor. Kalkıyorum. Kollarıma uykusuzluğumun hırkasını geçiriyorum. Dar geliyor. Şafak söküyor, aynadaki yüzüme saldırıyorum, bakıyorum.

Birdenbire, viyaklayarak bir çocuk doğuyor. Birdenbire, saniyelerle seneler birbirine karışmış bir halde büyüyor. On beş, on altı yaşlarında güzel bir erkek çocuk oluyor. Elleri fildişinden... avuçlarını açıyor, dört nasırı var.

"Kürek çekmeden oldu" diyor, "küreği bırakırsam bir ay içinde nasır namına bir şey kalmaz."

Fildişinden uzun parmaklı ellerini çeviriyor. Kıpkırmızı, tütüyorlar. "Kartopu mu oynadın?" diyorum.

Dişlerindeki aydınlığı, gözlerinin ve kaşlarının karası kesiyor. Alnının sakin mermerinin soğuk, buz gibi, yapışan buz gibiliğinden kabarmış dudağının çatlamış kırmızısını, elime sürüyor.

"Babacığım" diyor, "beni affet!"

Kadın, siyahlar giyinmiş, beyaz yüzünün etleri durmuş, çizgileri durmuş, onun da alnının beyaz mermeri çizgi çizgi durmuş, bir zaman parçası her yerinde, elbisesinde bile durmuş. Balık pulundan gözleri var. Avucunun derisi kedi dilinden. Nefes alışında tüy sıcaklığı ile kar soğukluğu, uzun uzun bacaklarındaki büyük ve çıplak ayaklarda çatlak çatlak sarı ve ölü bir ikinci, bir üçüncü deri; oğlan çocuğunun yanında durmuş...

Çocuk, "Baba, affet! Ölmüş anama acı!"

Çocuk da, babası da, bir kenarda gözlerini açmış onlara bakan bir başka adam da, ölmüş ananın, çocuğun yanındaki yerine telaşsız bakıyorlar. Görüyorlar bu üç kişi de, o garip, fosfordan, böcekten, kardan ve kıştan, balık pulundan, mermerden ve buzdan, sıcaktan ve soğuktan kadını.

Ama baba adam, bir silkinişte bu yalancı yokluğu, var gibi bir şiddetle kafasından iter itmez, kadın yoktu ki kaybolsun.

Ama çocuk, affedilmek için yanında yarattığı ve babasına, babasının yanındaki şahite tutup gösterdiği kadının –kendi kendisi de görüp de inanmadığı kadının– bir hamlede üstünden atlayıveriyor. Çocukla babası arasındaki şahit daha fazla duramıyor. Kadının arkasına düşüyor, aşktan kudurmuş gibi bir gülüşle gidiyor. Kalıyorlar baba-oğul yalnız...

Baba, şimdi birtakım ecza şişelerinin küçüklü büyüklü, sıra sıra yanı başına dizildikleri ve ağızlarını açıp bekleştikleri zamanla, ötekisini, bir kurt yüzünden bozulmaya başlayan zaman parçasını

birbirine karıştırıp hatırlıyor. Çocuğun burnuna, yıldızlardan, çamurdan, tohumdan, albümin ve asit parçalarından bir taze ve belirsiz balık kokusuna, çok uzaklardan alınmış bir deniz kokusuna benzeyen bir koku geliyor. Bu sefer yeşile çalan bir yüz, sarı eller, kırmızı tüylerle bir şeytan gibi dünyanın üstüne güneş kapanıyor.

"Baba! Baba!" diye sesleniyor çocuk.

Ses almayınca çekiliyor bir kayanın arkasına. Baba ancak bir çalılığa yüzükoyun uzanabilecek vakit buluyor.

Sessiz, mavi, durgun bir gecenin ortasında bir silah patlıyor. Sabaha kadar çalılıklardan ve kayalardan silah sesleri geliyor...

Ben evlenmedim. Tabii, çocuğum da olmadı. Ama varsa... Olabilir a. Benim kurdum, bir ölmeyecek yerde saklanıp beklemiş ve bir beyaz kadının içinde büyümüştür. O kadını hayal meyal görüyorum. Ben o zamanlar İstanbul Lisesi'nde talebeydim. Gülhane Parkı'nda tanışmıştık. Zor başlamıştı sevgimiz. Ama sonra, onun tarafından gelen, gitgide büyüyen ve benim sevgimi miniminicik eden bir aşkla bitmişti.

Orada, Kuruçeşme'deki koruda, ağaçların altına yatardım.

Ben, bir hayalet kadar zayıf, beyaz mavi gözlü, on altı yaşında, lacivert elbiseli, çarliston pantolonlu, papyon kravatlı, şık fesli, nahif bir mektepli efendiydim.

O, yeşil gözlüydü. Çocuğumun yanında göründüğü gibi koyu siyah gözlü değildi. Siyahlar da giymezdi. Yanakları kırmızı kırmızıydı. Sarı, kırmızı saçları vardı.

Bir perşembe akşamı mektepten çıkmış, eve dönüyordum. Bizden iki sınıf daha büyük bir sınıftan bir çocuk yanıma yaklaştı.

– Bana bak, dedi bana, seni bir daha ...'la, görmeyeyim.

(Ah, o kızın adı neydi? Neydi yarabbi? Tuu Allah kahretsin! Nasıl hatırlamam. Nasıl olur, nasıl olur?)

Güldüm. Öteki çocuğun yüzü sapsarı oldu. Deli gibi etrafına bakındı. Kavga çıkaracak sandım. Görünürde kimseler yoktu.

– Sana yalvarırım, diye diz çöktü çamurun içine. Sen onu almazsın. Ben evleneceğim. Sen olmasan bu iş çoktan olacaktı. Ben okumayacağım. Bizim dükkânımız var, orada çalışacağım. Hemen evleneceğiz. Yapma, n'olur? Bak biliyorum, yarın randevunuz var. Koruya gideceksiniz. Gitmeyiver. N'olur? Ne kaybedersin? Sen zevkini sürdün. Bırak. Sen başkasını da bulursun. Ama gidersen bak... dedi kaldı.

"Karışmam" diye tehdit edemedi. Gözleri yaş içindeydi.

– Peki anam! dedim, peki. Vallahi gitmeyeceğim.

Sözümü tuttum. Gitmedim. Belki de tehdit edemediği için korkmuştum. Hatırlamıyorum. O zamanlar şimdiki gibi güzel insan yüzüne bile candan bakmaya korkanlardan değildim.

Otuz sene geçti aradan. Ama ben hep, değil değil, çok az, on senede bir kere, sabah uykusundan böyle uyanır, karımı, çocuğumu (hep on altı yaşında görürüm oğlumu) görürüm. Karım ölmüştür. Çocuğumla silah silaha geliriz. Neden o benden af diler? Bilmem. Sonra neden bir kayanın arkasına çekilir ve ateş eder? Bilmem.

Ama böyle sabahlarımda kırlara çıkar, bir kadın ve bir çocukla akşamlara dek uğraşır dururum.

Deniz, Ada'nın kıyılarını yer durur. Uzaktan motor sesleri duyarım. Bir kır kahvesinin sandalyesinde yüzüm sapsarı, her gören, "Sana ne oldu böyle yahu?" diye sorunca çileden çıkarak, kimseye görünmemeye çalışarak dolaşırım.

Sonra, otuz yaşlarında elli yaşında gözüken, evkafta tahsildarlık eden bir adamcağız görür gibi olurum. Türbede tramvay bekliyor ve sabırsızlanıyordur. Kim görmüştü geçenlerde onu, unuttum. Sana benzeyen bir adam gördük. Elinde yırtık bir evrak çantası vardı. Senin gibi bitkin, yorgundu. Suratından düşen bin parça oluyordu. Hatta bir aralık, nereye böyle, diyecek olduk. Baktık ki, suratın bozuk, vazgeçtik. Yanımızdan geçerken, "Müsaade buyurun" deyince, adama dikkatli baktık... Sen değilsin. Ama yine de sana benziyordu.

– Ne tramvayında gördünüz? dedim.

– Edirnekapı tramvayında, dediler.

Boş bulundum;

– Odur muhakkak! dedim.

"Kimdir?" diye sordular ama söylemedim, sanki o olduğuna eminmişim gibi;

– Hiç canım, dedim, ben de gördüm de o adamı, evkafta tahsildarmış. Az daha ben bile "Ne arıyorsun buralarda?" diyecektim, "Mehmet, oğlum?"

İYİLİK UNUTULMAZ

Kasaba, coğrafi vaziyeti yüzünden lodosu, poyrazı pek az tutan bir limanda kurulmuştu. İki vilayetin, yedi kazanın, otuz-kırk nahiyenin, yüzlerce köyün iktisadi durumu bu limanın işlemesine bağlıdır. Kasaba deniz kenarına yığılmış evleriyle dar sokaklardan ibarettir. Bir anayolu doğruca gelir, limana dayanır. Bütün dükkânlar, manifaturacılar, bakkallar, berberler, kunduracılar bu anayolun üzerindedir. Limana doğru iner gibidirler. Limanın tam karşısında büyük bir meydanlık vardır.

Kasaba eski zamanlarda kaldırımsız, bakımsızdı. Meydanlarda çamurlar, sular birikirdi. Hele yüzlerce öküz arabasının yığıldığı liman meydanında geceleyin muhteşem bir opera havası eserdi. Türküler söylenir, masallar anlatılırdı.

Büyük çam kütükleri, kambur meşeler alevlerini kara kara tahtalı evlerin sırtlarında gezdirirdi. Öküzlerin büyük, efsanevi gölgeleri dört-beş evin birden yüzünü kaplardı. Bir kuyruk darbesi Sarmısakzade'nin damının üstünden kayar, bir öküz başı, Selahaddin Ağa'nın alev kırmızısına boyanmış, yeni tahtalı kırmızı evinin yüzünde geviş getirirdi.

Kasaba, eski zamanda geceleri bir masal havası içinde yüzerdi.

O zamanlar sokak fenerleri daha yoktu. Yalnız Şafak Kahvesi'nin mavi lüksü titrer, parlar, o deminki pişmiş ayva renkli, ballı, masallı renklerin

içinde bir çakal eriği gibi ekşi ekşi meydan çamuru ile yağmurunun üstüne düşerdi. Ellerinde fenerle çarşaflı kadınlar misafirliğe gitmek için meydandan geçemezler, dar kaldırımdan koşa koşa aralık sokaklara, aralık sokaklardan büyük bir kavis çizerek meydanın sağ kıyısına ulaşabilirlerdi. Gece bu ışıkları, bu fenerleri, bu gölgeleri görüp de kendini masallara kaptırmayacak adam yoktur.

Ama sabah olunca iş değişir... Bütün meşaleler, fenerler, alevler, kocaman kocaman dev, ejderha hayaletleri sönüverir. Üstüne çiğ yağmış sırmalı arabacıların titredikleri, cılız, kadidi çıkmış öküzlerin mahzun, iç ezici bir şekilde düşündükleri, âdeta dönüş yolunu düşündükleri görülürdü.

Vilayetin kara çamuru, kazanın kırmızısı, öteki kazanın sarısı, Dolaplı'nın kumu, Kaymaklı nahiyesinin kili gelir, bu küçük liman kazasının ortasına yığılırdı. Her mal, buradan İstanbul'a gidecek, her mal, İstanbul'dan buraya inecek, buradan limansız, istasyonsuz, yolsuz vilayetlere, kazalara dağılacaktı.

Şimdi, o eski liman meydanı park olmuştur. Çarşının limana inen tek geniş arnavutkaldırımlı yolu da asfalt yapılmıştır. Bunu yapan belediye reisine bütün kasaba hayrandı. Bu asfalt yol yüzünden tam yirmi sene belediye reisliğini uhdesine alan zat çarşıdan geçerken, herkes dükkânının önüne fırlar. Bir, "Nasılsın, Rıza Çavuş?" lakırdısına, can mal bağışlanabilir.

Bir gün, bu belediye reisinin aklına tuhaf bir fikir geldi oturdu. Limana erzak getirip götüren öküz arabaları, kasabanın medarı iftiharı asfaltı çamur içinde bırakıyorlardı.

Kasabanın bellibaşlı ailelerinin çocuklarının bisikletleri kayıyor, eşrafın ara sıra bağ başına giderken bindikleri faytonlar geleni geçeni, dükkânları

zifos içinde bırakıyordu. Buna çare düşünen belediye reisi, öküz arabalarının limana gelmek için geçtikleri asfalt yolu, bunlara kapamanın en cezri çare olduğunu düşündü.

Belediye çavuşlarını şehir haricindeki şoselere dikti. Şehre araba sokmadı. Hemen o gün asfalt pırıl pırıl yıkandı. Bisikletli esnaf mahdumları fiyaka yaptılar. Akşamüstü –şimdi kasaba elektrik içinde yüzüyordu– asfalt parıl parıl parladı. Dükkânlar vitrinlerini yıkadılar. Her taraf tertemizdi. Bir hafta müddetle bütün çarşı esnafı, hatta kaymakam, hatta muteber tüccarlar akşamüstleri şıkır şıkır yolda gezinip durdular. Pantolonlarında eve döndükleri zaman bir dirhem çamur yoktu. Bir hafta, on gün kimse bu işin bir budalalık, bir delilik olduğunu anlayamadı. Şehir, âdeta bir bayram havasına büründü.

Bu işi ilk sezen küçücük bir komisyoncu oldu. Yüzlerce araba şehir dışında bekleşiyordu. Köyler gazsız, tuzsuz kalmıştı. Vilayette valinin otomobiline giden bir varil benzin bile daha varmamıştı. Komisyoncu kaymakam beye çıktı. Vaziyeti anlattı. Eğer arabalar, bu yoldan gelmezse, şehrin üstünden onlar için bir başka yol yapmaktan başka çare olmadığı, yahut da şehir nüfusu kadar bir hamal gücüne şiddetle ihtiyaç hasıl olduğu kaymakama anlatılınca adam anladı. Hiç aklına gelmemişti. Herhalde belediye reisinin de aklına gelmemiş olacaktı. Yoksa meneder miydi?

Çarşı esnafı ufak tefek mallarını şunun bunun sırtında dükkânlarına getiriyorlardı. Onlar için bir mesele yoktu. Fakat artta dört vilayet, on kaza, yüzlerce köy vardı. Ardiyeler ağız ağıza dolmuştu. Kaymakam bey soluğu belediye reisinin odasında aldı. Vaziyeti kendi tabiri veçhile ariz amik anlattı.

Belediye reisi direndi.

– Efendim başka yollardan geçsinler. Şehir temizlik ister. Ben de burada bu temizlik için oturuyorum. İsterlerse sırtta taşısınlar, ben karışmam, bu arabalar asfalttan geçemez, diyordu.

Kaymakam yüzlerce arabanın şehir dışında beklediğini, hatta komisyoncudan öğrendiği şehrin bugünkü refahının, parkının, asfaltının bu arabalar, bu sarı, kırmızı; kumlu, killi çamurlar yüzünden olduğunu anlatmaya çalıştı. Belediye reisi;

– Ya ben, ya arabalar!.. diye direndi.

Kaymakam bey, belediye reisini daha fazla sıkıştıramazdı. Memleketin en sevilen adamıydı. Ama başka bir çare-i hal de düşünemiyordu. Hükümet önüne yığılmış arabacılara, komisyoncu delaletiyle şehre hücum edip girebileceklerini, kendisinin hiçbir işten haberi olmayacağını söyledi. Kendisi makamına girip oturdu.

Nihayet öküz arabaları, asfalt yola gübrelerini, kumlarını, killerini, çamurlarını dökerek mağrurane şehre girdiler. Kasaba çarşılarını, mahut gıcırtı, bir öğle üstü doldurdu. Esnaf suratını astı. Belediye reisi istifayı bastı. Dairesinden kahramancasına çıktı. Şehir esnafı şekercisinden tutun da, berberine kadar iki sıra durup kendisini alkışladılar.

Yine kimse aklına bu şehri yapıp edenin, daha da yapıp edecek olanın şu beğenmedikleri öküz arabaları olduğu, onların paltolarına, eteklerine sıçrattıkları sarı, kırmızı, kara çamuru öpmeleri, süpürmeleri lazım geldiğini düşünemedi.

Belediye reisi, işte bu iktisadi sebepten mahzun, mağrur, kahraman evine döndü. Fakat esnaf onun bisikletlere yaptığı iyiliği unutmadılar. O bir daha şıkır şıkır parladığını göremeyecekleri asfaltın bir daha gölgelerini bile gösteremeyeceğini anlayınca, eski belediye reisini mebus seçtiler.

BİR SONBAHAR AKŞAMI

Nedir bu kuş, bilmem ki? Sonbaharda bulutlar turunç renklidir. Sonbaharda yapraklar konuşur. Lodoslu İstanbul denizi ne başdöndürücü şeydir! Bir lodoslu günde vapura atlayıp her ipin, her maddenin ıslık çaldığı bir vapurda Adalar'a gidip gelirim. Akşamüstü bazen Köprü'nün ortasında durup Sultan Selim'in arkasındaki bulutlarda kırmızı rengin oyunlarını seyrederken, bir sahra vahasında muazzam bir şehir, bir eski Bağdat, bulutlardaki deniz muharebesini seyrederdim. Tramvaylar o şehri taşır, vapurlar o bulutlar şehrinin muhariplerini götürür, biz, bu hakiki şehrin sakinleri, tiyatro seyircileri gibi sessiz, âdeta geçenler bile durmuş gibi olur, seyrederiz.

Minareden minareye asılı kırmızılıklar, portakala, Trabzon hurmasına benzer yemişler sarkıtan sonbahar akşamlarında ben bıldırcını hatırlarım.

Hepsini, bulutlardaki eski Bağdat'ı, minarelerdeki ananasları, insanların eski elbiselerindeki şaşaayı, hamal çocuğunun çıplak ayaklarındaki renkten çizmeleri, ayyaşın etrafını saran eski şarap hâlesini, hepsini; bütün bu yalancılığı, bin bir gece hikâyelerinin ancak çocukları saran rüyasını, hepsini bir tarafa bırakıp bir beli kuşaklı adamın iplere dizip meyve hevengi gibi götürdüğü bıldırcınları düşünürüm.

Ben, serçeleri de, atmacaları, saka, florya, is-

keteleri de severim, hatta uzak memleket kuşlarını rüyalarımda görür, bazen şiir yazacak gibi olduğum zamanlarımda, papağan, tavuslar, cennet kuşları da görür gibi olurum. Ama bıldırcın!..

Sen, bizim göklerimizin muhacir kuşu! Seni sevdiğim, sana yakın olduğum kadar, ne baharımızın müjdecisi, dostumuz, âdeta köylümüz gibi olan çamur kulübeli, çalışkan, hiç kaçmayacaklar, yanımızda gezecekler gibi oluverip de bir gün habersiz bizden kaçan kırlangıçları; ne de o kızıl gagası, muhteşem kanatları, ince uzun, sırım gibi bacaklarıyla leyleği, damlarımızda, bacalarımızda, hemen yanı başımızda yeri olan, hayatımıza, âdetlerimize, ocağımıza, hemen hemen bir nevi melankolimize karışmış olan leyleği, sana tercih ederim.

Bıldırcını, bir şiiri sever gibi severim. Neden olduğunu bilmeden yahut hafif hafif, içimde bir şeyler belirerek...

Hem de en çok etini yediğim kuş bıldırcındır... Küçüklüğümde onun tüylerinin kokusunu, çok zaman sevdiğimin saçlarında koklamışımdır. Onun etinin kokusunda tuhaf, şehevi bir hava buldum. Onun yağlı vücudunda toparlak, esmer, genç, arzudan yanan bir insan vücudu vardı. Sanki bir gün sihirli bir ağız;

"Kuş ol, güzel insan! Yuvarlak, esmer, buğday, kavrulmuş kestane; sütlü, ateşte, suda pişmiş mısır kokulu, yarı kadın, yarı erkek, yalnız şehvet, süt, nişasta, şekerden mamul mahluk! Senin bu topraktan yapılmış çirkinler kafilesinde yerin yok! Kuş ol!" dedi.

Bıldırcın, böylece kuş oldu. Onu rüzgârlar getirir, yağmurlar atar, memleketimize. Etlerin en güzeliyle, kokuların en bayıltıcısı ile gelir, ışıklarımıza dökülüverirler. Doğduğum şehirde bir akşam;

millet sokağa, dökülür. "Bıldırcın yağıyor! Bıldırcın yağıyor!" diye bağrışan çocukların elinde, küçük gözleri korku ile dolu, yağlı vücutlarında canlı kıpırdanmalarla bakışırlar, oynar dururlar.

Günlerce ağzımdan tadı, burnumdan kokusu, saçımdan tüyü, ellerimden sıcaklığı geçmezdi.

Sonbaharda, her zaman senden bir şey vardır. Benim güzel bıldırcınım. Bıldırcın insana ne kadar uzaktır. Vahşidir, hiçbir zaman onu kafeste tutmak mümkün değildir. Dost düşman tanımaz; haşin, korkaktır. Yağmursuz anlarda ayakları çizmeli, kafaları kasketli, belleri fişekli, arkaları köpekli birtakım garip –ne olduklarını, ne zevk aldıklarını bir türlü anlayamadığım– insanlar, ancak onu görüp, vurabilir. Ancak onu köpekler saklandığı fundadan, bir tarla hendeğinden kaldırır. İnsana bu kadar uzak olan bu kuşta, insanlıktan bir şey vardır. Onu şehvetle yediğim için, onu aşkla kokladığım için mi severdim? O güzel insanlar gibi kokan tüylerinden çıkan, insanı merhamete, sevgiye davet eden o güzelliğin kokusu için mi severim?

Yoksa bu korkaklığı, bir akşamüstü şehrimize düştüğü için mi? Hayır, hiçbirisi için değil. Onu çocukluğumda yediğim için, onu ellerimle meyve gibi topladığım için mi? Hayır hiçbirisi için değil.

İnsan gibi buğdayı sevdiği için mi? Hayır! Sevgilime benzediği için mi? Hayır!

"Ne için o halde?" diye soran olursa, bilmediğim için, sebebini bilmediğim için...

Sensiz sonbaharın ne tadı olabilir? Bir adamın, onları iplere dizmiş götürdüğünü gördüğüm zaman, içimde ürpertiler belirir;

"Milyonla geride bıraktıkları fedailere rağmen, acaba gidecekleri yere gidebilirler mi?" derim.

BİR EV SAHİBİ

Kahvenin kuytu bir köşesinde, bağıra bağıra konuşuyorlardı... Gözkapakları şiş, üstü başı buruşuk olanı;

– Bir senedir niçin mi görünmedim? Mahpushaneden on gün evvel çıktım da, onun için beyim, diyordu.

Karşısındaki şişman efendi, hafifçe irkildi:

– Aman Recai Beyefendi! Şakayı bırakın.

– Şaka etmiyorum efendim. Vallahi on beş gün olmadı hapisten çıkalı. Ama beyefendi, ne hırsızlık yaptım, ne de yankesicilik... Ne adam öldürdüm, ne bıçak çektim, ne de ırza geçtim. Hayır, beyefendi, hayır!..

Malumu devletleri, yaşadığımız asrın mühim dertlerinden birisi de ev sahibi, kiracı meseleleridir. Dünyada, içte, dışta bin türlü politika dalavereleri, kavgaları olurken fertlerde de borsa, karaborsa, geçim, maaş, işçi, patron, esnaf, et, süt, meyve kavgalarından maada bir de kiracı, ev sahibi derdi vardır. Galiba en mühimi de budur. Faraza bendeniz beyefendi ne ticaret yapabilirim, ne memuriyet. Eh! Şu dünya yüzünde benim de geçinmem lazım. Ölmeyeceğim a! Kumar bilmem ki, kumarla maişetimi temin edeyim.

Vaktiyle beyefendiciğim, harp başlamadan evvel, bendeniz bir ticarethanede kâtiptim. 60 lira aylığım vardı. Pederden kalma, tramvaya iki daki-

ka, otobüs durağı ile karşı karşıya, pazara çarşıya yüz adım, ilkokulla sırt sırta, liseye bir sokak arası, üniversitede profesörlerin sınıfa girdiği, doçentinin yanında yer aldığı görünür, Beyazıt'ta bir evim vardı. Bendeniz Fatih'te hemşirenin yanında ikamet ediyordum. Mezkûr evi de kiraya vermiştim. Ayda 14 lira alırdım. Bir zamanlar ayda 14 lira da bir paraydı değil mi efendim? Evet!.. 14 lira ile neler olmazdı? Düşünün efendim? Teemmül buyurun? Bir şişe alelade cinsinden Dimitrokopulo rakısı kaça idi, 45 kuruştu galiba... 5 kuruşluk tarama, 6 kuruşluk tuzlu balık, 4 kuruşluk zeytin, 5 kuruşluk yeşil salata, altmışar paradan, hesaplayın efendim, dört yumurta ne eder? Minhaysel mecmu 70 kuruşla, iki arkadaş hemşirenin Kıztaşı'ndaki evinin kuyusu başında dünyamızı pembe görürdük... Bendeniz, kâtibi bulunduğum tüccardan 60 lira alırdım, demiştim. Otuzunu hemşireye verirdim. Kalan otuzuyla da öğle yemeklerini dışarda mükemmel yemek şartıyla geçinir giderdim. Evden aldığım 14 lira ile de bazı arkadaşlarıma ziyafet çeker, bazen bir çift kundura ile bir-iki gömlek alırdım. Üç-dört ay 10 lira biriktirir, bir kat Çekoslovak kumaşından –kabuk gibi kumaşlardı onlar beyefendi– kostüm diktirirdim. Harp patladı. Patlar a beyefendi? Her zaman düğün bayram olup kestane fişeği patlamaz a, gün olur, harp de patlar. Şu kısacık elli yıllık ömrüm içinde beş harp patladı beyefendi. Beş harp! Tövbe! Kaç beş, Trablus'u unuttuk. Altı harp beyefendi, dile kolay!

Harbin ilk senesi, ha bugün bitecek, ha yarın, dedik bekledik. Beklerken bir de baktık ki, aman! Bizim 60 lira aylıkla 14 lira ev kirası hiç ele geçmemiş gibi oluyor. Hemşire sıkıntıda, ben darda. Bir müddet –Allah sizi inandırsın– birbirimize ba-

kıştık. Zaman geldi, kuru fasulye pişirebilmek için eskiden ağız ağıza dolu kileri aran taran ettik. Fare düşse yağ bala düşen kilerimiz, biz düşsek kafamız yarılacaktı. Bir gün hemşire dayanamadı. İlkönce beyefendiciğim, kadınlar, "Eh yeter artık!" diyorlar. Tarihen sabittir beyefendi, Fransız ihtilalinde Versay sarayını, Hal'deki kadınlar basmışlardır. Evet efendim, hemşire dayanamadı.

"Bana bak Recai Darduman!" dedi. Bana hep böyle hitap eder. Soyadımız pek hoşuna gider de. "Bana bak çocuğum," dedi.

Evet! Bendeniz üç ay küçüğümdür kendisinden.

"Ne istiyorsun abla?" dedim.

"Ne yapacak yapacak, bu işe bir çare bulacaksın."

"Hangi işe, abla?"

"Geçim derdimize.. Bu böyle giderse ben dayanamayacağım... Kim olursa olsun önüme çıkanla yeniden evleneceğim. Erkek dediğin senin gibi pısırık olmaz. Kardeşimsin. İlk ayalim öldükten sonra seni bırakmadım. Sen de, sayemde sâyeban oldun. Üst baştan geçtim. Eskilerle idare ediyordum. Ama boğazımdan geçmem. Biz İstanbulluyuz çocuğum. Boğaziçiliyiz. Boğazımıza düşkün oluruz. Ben annemden bile bol süt emmişim. Sen onun için inek sütüyle beslendin... Bu kiler dolmazsa yapamam. Ne halin varsa gör."

Hemşirenin yeniden evlenmesi beni korkutacak değildi elbet. Hem elli üç yaşındaki dul kadını kim alır? Tabiatıyla onun bu şantajına güldüm.

"Gülme," dedi, "onu da buldum. Sana gelinceeee..." –"ce"yi bir uzattı bayım–, "pılını pırtını toplarsın, soluğu Beyazıt'taki konakta alırsın."

"Vay! Beni kovuyorsun demek?" dedim, "pekâlâ!"

Kapıyı hızla çektim. Sokağa çıktım. Arkamdan;

"Darduman! Darduman!" diye seslendi ama, oralı bile olmadım.

Günlerden bir pazartesi idi beyefendi, bugünkü gibi hatırlarım. Ayın üçü-dördü idi. Gideyim, şu bizim evden kirayı alayım, akşamleyin 14 lirayı birden ezerim, sarhoş sarhoş eve dönerim de hemşire söylemez, sabahleyin mahmur mahmur eşyamı toplar, kiracılardan izin alır, o bodrum katındaki uşak odasında yatar kalkarım, dedim, kendi kendime... Şunun şurasında kaç günlük ömrüm kaldı... dedim. Ağlamaklı bir halde yürüdüm. Beyazıt'a vardım. Kiracılar paramı verdiler. Kendilerine vaziyeti anlattım.

"A! a! a!.. Efendim nasıl olur?" dediler? "Bu işe kocam razı olsa ben olmam. Ben olsam kocam razı olmaz. Evin içinde kazık kadar adam."

"Beni görmezsiniz bile hanımefendi, hem kendi evim nihayet. Başka çare göremiyorum."

"N'apalım efendim. Kendinize bir oda bulursunuz."

"Bu zamanda bir oda kaça tutulur hanım?"

"40, 50 lira verdikten sonra elinizi bile öperler," demez mi?

"Siz sekiz, dokuz, hatta on odada 14 liraya oturun, ben kalkayım, bir odaya 50 lira vereyim."

"Vallahi benim fikrim bu beyefendi, tabii beyin fikrini soracak değilsiniz. Bilmem ama, sizin için hiç iyi olmaz. Belki o başka türlü konuşur, bizi evden çıkaramayacağınıza göre..."

Sokağa kendimi deli gibi attım. Yüz adım yürümemiştim... Kul sıkılmayınca hızır yetişmez; bi-

zim bir Kirkor Efendi vardır, yapı ustası, baba dostu, ona rastlamaz mıyım?

"Recai beyzadem, nerelerden?"

"Bırak, Kirkor Efendi!" dedim.

Min evveli vel ahir derdimi döktüm. Ben derdimi döktükçe Kirkor Efendi üzülür. Bağrıma basacağım geldi Ermeniyi. Birden;

"Recai beyzadem," dedi, "şu senin evi bana göstersene... Kaç oda orası?"

"Vallahi sekiz oda, bir hamam, iki kiler, üç yük dolabı, iki gusülhane, aşağıda mutfak yanında bir bulaşıkhane ile bir uşak odası, bir odunluk, bir kömürlük..." diye saymaya kalmadı...

Uzatmayalım, gittik evi gördük... Şöyle Kirkor Efendi uzaktan bizim kara tahtalı konak yavrusunu görünce yüzü güldü.

"Sen işi bana bırak!" dedi.

İşte efendim, bu Kirkor Efendi beni on bir ay hapse mahkûm ettiren adamdır. "Allah ondan dünya ve ahret razı olsun, diyeceğim" efendim, sizin anlayacağınız, bugün bendeniz onun sayesinde dört daireli bir apartman sahibiyim. Soyadımı da Darduman'dan Aparduman'a çevirttim. Yine onun sayesinde cezasını çekmiş bir namuslu vatandaşım. Anlatayım:

Efendim! O akşam bendeniz, evvelce karar verdiğim gibi 14 lirayı rakı ile mezeye yatırıp –inan olsun– hafifçe sarhoş hemşireye döndüm... Yatmamış, beni beklermiş. Bir de aşağıdan aldı. Bir de üzgündü zavallı hemşire. Konuştuk. Kirkor Efendi ile muhaveremizi anlattım. Hemşirenin yüzü güldü.

"Hah şöyle!" dedi. "Aferin sana! Allah razı olsun Kirkor'dan, Recai Darduman! Recai Darduman çocuğum! İş becerenin, kılıç kuşananın! Aferin Kirkor Efendi! Yaşa! Varol!"

Hemşirenin ne olsa bir kenarda birkaç kuruşu vardı herhalde, Kirkor Efendi ile el ele verdiler. Bir tamirat lakırdısı çıkardılar. Evini tamir için de izin almak, mühendis götürmek, mühendisten her ne pahasına olursa olsun, bir rapor almak lazımmış. Onu da becerdiler... Kirkor Efendi yanına üç-dört usta aldı. Bizim evin damına çıktı, sizin anlayacağınız kiremitleri, kurşunları, tahtaları, kalasları kaldırıverdi... Ertesi gün bir yağmur, bir yağmur!.. Kiracılar eşyalarını nasıl arabaya yüklediler, nasıl evden pılıyı pırtıyı toplayıp gittiler, bir görmeliydiniz.

Onlar gider gitmez, Kirkor Efendi, göz açıp kapayıncaya kadar damı yerine oturttu. Ama bu sefer odaları sökmüştü. Dava mahkeme, mahkeme dava... Sonunda biz bu hareketimizden ötürü 800 lira tazminat ile on bir ay hapse mahkûm edildik. Kirkor Efendi babamdan çok iyilik görmüş adam. İş bitinceye kadar bir santim almadı. Hemşire kırk altınla beş beşibiryerde bozdurmuş. Yüzüğü rehine koymuş, koymuş ama, şimdi, katları dörder odalı, bir mutfak bir sofalı, dört daireli bir apartmana sahibiz. Üst katlardan ikişer bin lira hava parası aldık. Alt katlardan da dokuz yüzerden 1800 lira hava parası. Ne etti? Kimini 300, kimini 250, kimini 200'e kiraya verdik. Birer seneliği peşin aldık, Kirkor Efendi alacağını aldı. Bize pek bir şey kalmadı ama, yalnız aylıklarla hamdolsun geçinip gidiyoruz. Ayda 960 lira kadar para geçiyor elimize. Ben mahpustan çıkalı on gün oluyor... O gün bugün, apartmanın işleri yüzünden kahveye uğrayamadım. İşte bir senedir gözükmememin sebebini şimdi anladınız ya! Şimdiden sonra bol bol görüşürüz, tavla atarız beyefendi, vaktimiz müsait...

BAYAN GÜLSEREN

Bayan Gülseren'in saçlarını ihmal etmesi, ne tembelliğinden, ne de pasaklığındandır. Ona yakışır böyle ihmalkâr saçlar. Ama Bayan Gülseren, ne de olsa, balolar için, bazı isim günleri için saçlarına çekidüzen vermeyi münasip görürdü.

Arkadaşları, öyle de güzelsin, böyle de Gülseren, derlerdi. Bir zamandır Gülseren'in artık saçlarını ihmal etmemeye başladığını gören arkadaşları, işin aslını bilmiyorlar, Gülseren'in de otuzu aştığını söylemeye kadar vardırıyor, işi dedikoduya döküyorlardı. Vakıa Gülseren Hanım, otuz yaşını bitirmişti ama, ihmalkâr saçların, ona oldum olasıya yakışacağını, belki de kendisine elli yaşında, vaktinden evvel saçı ağarmış, entelektüel bir hanım tesirini vereceklerini biliyordu...

Şimdiki halde bir mahalle kızının cazibesini de tellerine ekleyen bu saçları düzelttirmesinin sebebini kimseler bilmiyordu, demek bir hatadır. Kadın kısmının yalnız kendisinin bildiği sır, dünya yüzünde yoktur. Nitekim, bugün bize bir hikâye mevzuu verecek kadar iş ileriye sarmıştır. Halbuki daha dün, matbuat balosuna gidileceği akşam, kimsenin bu işten haberi yoktu.

Güzel berber, yahut berber güzeli, Türkçe lakırdılar olduğu için kibar bir hanımın ağzına yakışmaz. Berber güzeli bir masal mahlukudur; mahalle kızlarıyla, esnaf takımı kadınlarının gözlerini ka-

maştırır. Halbuki Gülseren'in babası, bugüne bugün, memleketin ileri gelen tüccarlarındandır. Apartmanlarının katından piyano sesi işitilir. Telefonları vardır. Günde en aşağı dört-beş telefon, yalnız Gülseren için çalar. Böyle bir evin kızının da berber güzeli lakırdısına karşı bir iğrenme duyması olağan bir şeydir. Onun için Fransızca *le beau coiffeur* lakırdısına tercüme edilemez bir mana vermeliyiz, yoksa "güzel berber" demek değildir.

Le beau coiffeur'ün asıl ismi Rıza'dır. Kadın berberleri muhitinde Kız Rıza, Bal Rıza gibi isimleri de vardır. Ama hanımlar nezdinde de ismi, *"le beau coiffeur"*dür. Bir ara bu isim, büyük ün salmış, İstanbul'un birçok kürklü hanımlarını büyülemişti.

Fransızca lakabının uzunluğu, pek çabuk yayılması, Rıza'nın pek yakınları tarafından isminin değiştirilmesine sebep oldu. Hanımlardan biri, kendisine, Jül dedi. Rıza'nın Müslüman olduğu unutuldu. Şimdi Jül aşağı, Jül yukarıdır.

Gülseren Hanım akşam baloya gidecekti. Telefonla Jül'den randevu aldı. Tam saat üçte geldi. Aynanın önüne oturdu. Şimdiye kadar Jül'e pek alıcı gözle bakmamıştı. Bugün baktı ve düşündü:

Evet! Hiç fena değil. Yüz, ideal! Yalnız bu bıyıklar ne? Bunları kesmeli. Yahut, hayır!.. Böyle ince, kaş gibi bıyık, adamın büyük, hâleli mavi gözlerinin ıstırabını biraz bozuyor. Ağızın kenarındaki yarım gülüşten olma bu çizgi düşüncesiz bir şey ama, fena değil; düşünmeye başlayınca, yahut adam âşık olunca mana gelir, oturuverir. Hayır, hayır, olmaz; bu bıyık fevkalade çirkin, kadınlaştırıyor âdeta adamı! Ne tuhaf, bıyık erkeklere mahsus bir şey olduğu halde, Jül'de neden insana bu tesiri veriyor? Bol ve sarkık bırakmalı bu bıyıkları. Sark-

sınlar, kılları ağzına burnuna girsinler. Kaşlarını da almış, onları da bıraktırmalı. Kalın kaşlıya benziyor. Birkaç gün pek çirkin olur ama, sonra da pek yakışırlar...

Sahi doğru, asıl mesele ellerde, bunlar ne sanatkâr eller! Kafayı ne okşuyorlar öyle! Olur şey değil... Necla söylerdi de, gülerdim. Bugün duyduğum his ne? Şimdi sarılıp öpse... tokadı yapıştırırdım. Ama bıyıklarını bıraksın, kaşlarını almasın hele!..

Aynada göz göze geldiler. Gülseren Hanım düşünmekte devam ediyor.

A!... Bayağı arsızcasına gülüyor. Bir saattir kendisine baktığını çaktı. Biraz haşlamalıyım, terbiyesiz!

– Biraz elinizi çabuk tutar mısınız?

Nasıl kızardı. Tuhaf! Zavallı adam!

Öteki salondan sesler geliyor. İnsanın yüzünü kızartacak laflar. Hadi biraz cesaret verelim.

– Nasıl? Her gün böyle şeyler mi konuşulur burada? Ne adi!..

Aynı arsız gülme:

– Ne yaparsınız hanımefendi, buraya hep sevilenler geliyor. "Benimki, öyle beğenmiyor beni. 'O bukleyi koparacağım geliyor' diyor, beni öperken..." diyen kız, manikürcünün arkadaşıdır. Fena kız değildir. Ne yapsın, seviyor. Sevgi her şeyi mazur gösteriyor, değil mi efendim?

– Böyle laflar söylemek için sevgi bir mazeret olamaz.

– Hakkınız var efendim.

Yine galiba biraz sert söyledi. Adam ciddileşti, baksana. Dayanamayacak. Bu saçlarını ovalayan eller, harikulade sanatkâr eller. Bu, acayip bir gıdıklayış. Bir davet. Bir, bir tuhaf bir şey... Sanki

bir şeyler söylüyor bu eller; rica ediyor, davet ediyor... Birçok usul, bir tek bilgi ifade ediyor. Bu kadar aşikâr bir ilanı aşka karşı her kadın derhal gerilemelidir.

– Ne yapıyorsunuz saçlarıma, siz Allah aşkınıza?

– Şu sarıya, bir kalem boyunca kumral boya süreceğim. Bu kadar iki manalı açık sarıyla bir kontrast çok yakışacak. Hem hiç belli olmaz. İstediğiniz zaman saçlarınız bozulmadan, hemen balodan sonra bir süngerle bu boyayı alıverirsiniz.

Sahi, güzel oldu. Saçlarının orası, güneşten pek sararmıştı. İki açık sarının tam ortasında bu koyu kumral, hiç de fena değil.

– Rıza Bey, size niçin "Jül" diyorlar?

– Bilir miyim efendim? Müşterilerin kaprisi hanımefendiciğim.

Yine aynada göz göze geldiler. Bu sefer ne yapmalı? Ben de gülmeliyim. Bakalım işi nereye kadar götürecek, küstah!

Ne tuhaf! Saçlarıma bakarak ne kadar terbiyeli gülümsüyor; yaptığı işe memnun gibi, aferin! Hiç de fena olmadı. Ona biraz daha yüz verebilirim.

– Bay Rıza, sanatınızda bir tanesiniz.

– Teşekkürler ederim efendim.

– Evlere de gider misiniz?

– Emir buyurulursa...

Aynaya fena halde edepsizce baktı. Vay edepsiz, vay!

– Biraz fazla uzadı sanırsam. Rica ederim elinizi çabuk tutun. Hemen gitmeliyim. Hem nedir bu kepazelik? Ben size bukle mi yapın dedim, o saçı?

– Ama pek asi şeydi küçük hanımcığım.

– Siz, kadınlarda bazı saçların asi olduğunu bi-

liyorsunuz Mösyö Jül, ama o asi saçların, bazı sahiplerine ne kadar yaraştığını anlayamayacak kadar da kadınlara bakmasını beceremiyorsunuz.

Ya anladı, ya anlamadı, ama kıpkırmızı kesildi. Bir fırça darbesiyle;

– Bitti efendim, dedi.

Ümit etmediği bir bahşişi, gayet mağrur bir eda ile, eline verdim. Cebine koymazlarsa kızarmış, kızsın bakalım!

Arkasını dönmüş, boyalı elini yıkıyordu.

– Jül Efendi! dedim.

Döndü. Hayretle baktı. Sarardı. Acaba beni kendisine âşık mı sanıyor?.. Budala mı, nedir?.. Yaptığı iş hoşa gitmezse amma da kızıyormuş ha! Söylediğim lakırdının manasını yeni yeni kavramış gibi, yüzüme bakamıyordu.

Eline bahşişi sıkıştırdım. Parayı buruşturdu. O uzun, güzel parmaklarına bakamıyordum. Parayı yere atmak ister gibi bir hareket yaptı. Kaşlarımı çattım. Dükkândan bile kovdurturum onu, hele bir parayı atsaydı da görseydi... Aptalca;

– Mil mersi! demez mi...

Bir kahkaha basarak merdivenleri inmeye başladım. Dönüp yüzüne baktım. Sahiden güzel adamdı. Sana gösteririm ben. O bıyıklarını pos bıraktıracağım. O saçlara da biryantin sürmeyecek, kenarlarını da öyle sıkı sıkıya yapıştırmayacaksın...

Gülseren Hanım baloda sinirliydi. Hiçbir okuryazar gözü, o halk çocuğunun korkunç tatlı, derin mavi gözlerine benzemiyordu. Hiçbir şairin eli, onun berber elinin maharetini alamamıştı. Demek ki, hiçbir kalem, makas kadar güzellik veremiyordu bir ele. Bütün bu okuryazar kafilesinin çirkinliği karşısında güzel berberini tahassürle hatırlayan Gülseren Hanım, eve geç vakit dönünce saçlarını

güzelce yıkadı. Ertesi sabah, berber salonuna girerken Mösyö Jül'e;

– Görüyor musunuz, boyanız yüzünden saçlarım ne hale geldi? diyor, aynanın içine en çılgın bir bakışla bakıyordu.

Koltuğa otururken;

– Sizi, öteki hafta evimde bekleyeceğim. Bana görülmemiş bir saç yapacaksınız, dedi.

– Emriniz başımla beraber, hanımefendiciğim.

– Yalnız sizden bazı şeyler isteyeceğim... Aynaya bakıp güldü. Düşündü, devam etti: Evvela şu kaşlarınızı almayacaksınız, bir; ikincisi, bıyıklarınızı kesmeden gür bırakacaksınız. Şöyle posbıyık! Sonra da, saçlarınızı böyle yapıştırmayacak, hafif kabarık tarayacaksınız.

Mösyö Jül, aynanın içine bütün güzelliği ile baktı.

– Benim de sizden bir istirhamım var, dedi.

– Buyurun?

– Siz de saçlarınızı bundan sonra hiç yaptırmayacaksınız. Öyle... Bana geldiğiniz ilk defaki gibi, yalnız tarayacaksınız. Yahut da...

Gülseren Hanım sözünü kesti.

– O halde size de ihtiyacım olmayacak demek! dedi.

Mösyö Jül, aynadan cevap verdi:

– Yahut da benim taramama müsaade edeceksiniz.

Gülseren Hanım kızmış gibi yaptı.

– Rica ederim Rıza! dedi.

YÜKSEKKALDIRIM

İstanbul, pazar günleri tenhalaşır yaz sıcaklarında. Beyoğlu'ndan üç-dört yorgun, ağır ağır geçer, üç-beş çocuk sinemalara dalar. Sıcaktan börtmüş, siyahlar giymiş iki madama kiliseden çıkmış eve döner. İki dünyasından geçmiş, emekli, bir kıraathanenin camları arkasında uyuklar...

Pazar günleri İstanbul böyledir ama, gelin, ben sizi eğlenceli bir yere götüreyim. Plajlarda serin, mavi suların içine gömülmek, çam altlarında uyku çekmek dururken nereye gideceğiz? O da var ya! Var ama, şimdi bu saatlerde İstanbul'un bir yeri de var ki; orada köyüne hasret askerler, çıraklar, hamurkârlar, Anadolulu aşçılar, plajlara gidememiş parasızlar, çam altlarından, deniz kenarlarından pek bir şey anlamayan, yahut bıkan İstanbullular dolaşır. Orada bedava şarkılar dinlenir. Orada buz gibi gazoz 75 kuruş değil, 7.5 kuruştur. Beyoğlu'nda yarım papale yiyemeyeceğiniz vişneli, kaymaklı dondurma, kayık tabaklarında 10 kuruşadır.

Sair günler bir adım atarsanız Münir Nurettin, öteki adımınızda Tino Rossi, bir adım daha atmayın sakın! Hareket etmeyin, yoksa hemen Safiye Ayla Hanım'la Bay Bing Crosby, kulağınıza bağıracaklardır. Sağ kulağınızın ufacık bir kıpırdaması beyninizde bir radyo düğmesi çevirir. Sesini tanıyamadığınız bir bayan, "Olmaz ilaç sine-i sadpareme" deyiverir. Yürümeye koyulursanız, "Ol-

maz ilaç sine-i sad-pareme"nin birdenbire kesildiğini, onun yerine kalubeladan kalma bir "Hafız Burhan" plağının döndüğünü duyarsınız. Hemen iki adım sonra bir başka sesin, hüsnünüzün şen güneşine vurulduğunun resmidir!..

Aldırmayın yürüyün... Musiki ziyafeti yeter! Şimdi şirin bir kahvenin önündesiniz. Bütün gramofon seslerini arkada bırakmışsınızdır. Bir beyaz bezin üstüne sarı, kırmızı, mor boya ile bir primitif ressamın çizdiği fok balığını, bangizi, devrilen bir Eskimo kayığını göreceksiniz. Resmin altında kimi büyük, kimi küçük harflerle yazılmış hoş bir ilan gözünüze çarpar.

Şimal Buz Denizlerinde yakalanan deniz canavarı! İki metre boyunda - 270 kilo sıkletinde. Bir vücudunda üç tane kuyruğu var!!!.. İki eli, iki elinin üstünde üç parmağı!.. On parmağında on tırnağı??? İnsan gibi bir canavar (!) Asker beş kuruş (yedi nokta yan yana), sivil on kuruş (virgül) buyurun. Gözlerinizle görün. Haydi efendi, haydi!.. Sağ ve canlı (soru işareti).

Kahvenin ortasında kuru bir havuz! İnce belli çay bardaklarında tavşan kanı, mis kokulu çay –Bu küçük kahvenin çayı pek meşhurdur–. Kahvede üç-beş afili "Addis Ababa" oynuyor. Sol tarafta her tarafı atkılar, bezler, yarım kalmış bir cibinlikle örtülü dört köşe bir yer. Oradan küçücük bir fokun çocuk gibi feryadı bastığını işitirsiniz. Daha balıkhaneden balık gelmediği için, açtır Marika! Şişman bir adam 10 kuruşunuzu alır. 10 kuruş verip görmeye de değer fok. O büyük, güzel, yuvarlak gözleriyle ta gözlerinizin içine bakarken seviverirsiniz Marika'yı!

Marika'nın sahibi Haydar Efendi hem afili, hem babacan, hem de ikramı sever.

– Buyurun! der.

– Merhaba Haydar Efendi, deyin, sorun: Ne balığı bu?

– Beyabicim bu balık değil, bu insan gibi bir şey. Sesi insan sesi gibi. Parmakları var. Tırnakları var. Memesi var. Var oğlu var. Balık gibi yumurtlamazmış bu, doğururmuş abi.

– İsmi ne bunun Haydar Efendi?

– Abicim buna fok balığı derler. Şimal denizlerinde avlanır. Amerikalılar evlerinde kedi, köpek gibi beslerler.

– Sen şimal denizinde mi avladın?

– Ne yalan söyleyeyim, ben tutmadım. Karabiga'da balıkçılar tutmuş. Zavallı kimbilir yolunu mu şaşırdı? Ben İzmir Fuarı için satın aldım. Belki beş on para kazanırız sayesinde. İsmini Marika koymuştum. Sonra Müslüman ettim, "Mercan Hanım" diyorum.

– Marika da tam dost ismi Haydar Efendi. Değiştirmeseydin keşke.

– Ne yapalım? Bizim dostumuz da bu işte. Onu aldığım zaman yirmi gün ağzına bir şey koymadı. Barbunya balığı bile verdim, yüzüne bakmadı. Şimdi de boğazı açıldı, doymak bilmiyor kara kız. Gözüm gibi bakıyorum ona abi. Suyuna günde iki kalıp buz atıyorum. Üç ay evvel balıkhaneden satın aldım. Dokuz yüz bilmem kaç patagoz saydım.

Bir taraftan balıkhane kâğıdını ararken, bana da;

– Allah aşkına bir çayımı iç abi! diyor, foku görmeye çağırıyordu: Buyurun içeriye gidelim abi.

Perdeyi elimizin tersiyle sıyırıp içeriye giriyoruz. İçi pırıl pırıl çinko kaplı tahtadan kocaman bir sandığın önündeyiz. Fok, sahibini görünce bağırmaya başlıyor.

– Tumba kızım, tumba!

– Dişi midir?

– Dişi abi.

Tam bu sırada bir çevalye iri iri, diri diri kolyozlar geldi.

– Hadi kızım tumba! Tumba kızım! Tumba yapmazsan vermem, hadi!

Zeki, yuvarlak, tatlı gözlerle yüzümüze bakan fok, iki delikten ibaret burunsuz burnuyla hızlı bir nefes aldı. Sonra olduğu yerde döndü.

– Haydi bir tumba daha! Bak, dikiz et abi! Balığı nasıl temizliyor...

Fok, kolyozu karnından yakalıyor, suya daldırıp sallıyor, bağırsağını ve kanını suya akıttıktan sonra çiğnemeden yutuyordu. Bir tumba daha yaptı. Ardından bir tumba daha, bir balık daha yedi. Bir daha... Bir daha... Yedi kilo balıktan çevalyenin içinde üç-beş balık kalmıştı. Haydar Efendi:

– Hani versen balıkhaneyi yiyecek abi. Buna para mı dayanır? Kız mafettin beni, ma!..

Cüzdanını çıkarıp 7,5 papeli gözümün önünde balıkçıya toka etti. Arkadaşına;

– Hadi, bağır biraz Arnavut! dedi.

Şimdi arkadaşı kahvenin önünde hem geziyor, hem haykırıyordu:

"Canlı olarak... Sağ ve canlı!

Deniz canavarı!..

İki metre boyunda!

İki yüz yetmiş kilo sıkletinde!

Cambazlar gibi tumba atıyor!

Sinemalarda görüp de hayretler içinde kaldığınız canavar burada!

Sağ ve canlı!.."

Kahveden çıkınca gramofonlar yeniden başlar. İşte niyetçi! Biri ala, biri yeşile, biri kahverengiye boyanmış üç güvercin, bir minicik Ada tavşanı... Birisi niyet çeksin de biz de bir lokma bir şey yiyelim gibi bekleşiyorlar. Haydi çekelim bir niyet de biz. Fena:

"Boşu boşuna ümit ediyorsunuz. Aşk tarafından talihiniz kapalı. Sizi sevmiyor. Ama üzülme, aşk tarafından olmazsa başka yerden yüzün gülecek, bir yerden eline külliyetli para geçecek..."

Parayı ne yapayım ben? Bir kara dumandır kaplar içimizi. İnsan bayağı üzülüyor yahu! Nereden çektim şu niyeti?

Şimdi su ile, tükürükle, gazozla, dondurma ile, elma ile, kavun karpuzla ateş yakan adamın önündeyiz, durun! Etrafımızda her türlü insan var: Asker, sivil, çocuk, delikanlı, kadın, erkek, ihtiyar; Beypazarlı, Eskişehirli, Adanalı, Erzurumlu, Bolulu, İzmirli, Dadaylı, Akçakocalı, Manavgatlı, Hayrabolulu, Mudurnulu... Bütün bir memleketin en saf insanları burada. Hepsi hayretle bakıyorlar. Adam durmadan konuşuyor:

– Efendim, mesela köyde Ahmet Ağa'ya tarlada rastladınız. Baktınız ki, Ahmet Ağa'nın canı şöyle bir mısır kebap etmek çekmiş. Ateş yakmak istemiş. Kibriti yok. Çakmağını çıkarmış: Çakada çukada, çakada çukada! Bir türlü kav ateş almaz. Nemli midir nedir? Gidersin Ahmet Ağa'nın yanına.

"Hayrola be Ahmet Ağa?"

"Kibritin var mı oğul. Bir mısır kebap edeyim dedim. Ateş almaz körolası! Çakada çukada, çakada çukada!.."

"Kibritim yok Ahmet Ağa ama, senin tükürüğün yok mu ağzında?"

Ahmet ağa, bu oğlan delirdi mi diye garip garip bakar.

"Bırak Allahını seversen! Zaten canım burnuma geldi."

"Yok vallahi, sahi söylüyorum."

"Peki var, n'olacak?"

"Tükürüğün var da ne diye çakada çukada uğraşırsın?"

"Oğul sokma başımı belaya dinini seversen..."

"Ahmet Ağa bana ne verirsin şu senin tükürüğünle şu ateşi yakarsam?.."

"Deli olma be!"

"Yok... Sahi ne verirsin?"

"Ne istersen veririm be!"

"Verir misin bir çuval mısır?.."

"İki çuval veririm be!"

Siz arkanıza döner, bir kâğıdın içine ister tırnağınızla, ister çakınızın ucuyla şu maddeden bir parça koyarsınız?

"Tükür bakalım üstüne şunun Ahmet Ağa..."

İşte Ahmet Ağa benim gibi 'hak tu' diye tükürür...

Adam tükürdü. Elindeki kâğıtta, içinde cıva bulunduğuna hiç şüphe olmayan esmer bir madde önce cam parlaklığı aldı, sonra dumanlar çıktı. En sonunda da bir alev parıldayıverdi.

Oradan da bir tane tükürükle ateş yakacak madde satın alıp yolunuza devam edin. Daha bitmedi. Yüksekkaldırım! İşte nişan atma dükkânının önündesiniz. Bir tane de siz atmazsanız olmaz. Bir-iki tane de biz atalım. Çünkü duvarda şöyle bir vecize vardır:

"Yurttaş! En büyük vazifen atıcılıktır."

Ayıp olur atmazsanız. Bir levha daha:

"Bay ve bayan, atıcılık öğren!"

Bir tane daha:

"Atom bombası patlasın patlamasın, 10 kuruş..."

Patlatamazsanız, kabahat sizdedir. Haydi oradan "Eğlenceli ve kârlı bilardo oyunu"na. Yanakları kırmızı Nestle kâğıdıyla boyalı, gözleri sürmeli, kaşları kara dilber, bilardo toplarını size verinceye kadar gözünüzün içine bakıp gülümser. Topları elinize aldınız mı cazibenizi kaybetmişsinizdir. Artık çapkın kızın bir başkasına yüz vermekte olduğunu görür, mahzun olursunuz. "İşte bu dünya böyledir!" dersiniz...

Dünya böyledir hemşerim ama, vefasızın da hakkı vardır: Ekmek parası, ne etsin?

ON MİLYONERLE ON METRESİ

On milyonerle on metresi şehrin sefaletinden, hastalığından, şikâyetinden bıkmış usanmışlardı. Dünyada harp vardı. Yoksa kirişi ecnebi memlekete kırmak mümkündü.

Harp başlamadan evvel birinin bir kumaş mağazası; ötekinin meşin, köselesi; berikinin ayakkabı için tahta çivisi, potin bağı, bir başkasının diş fırçası, tarağı, jileti; bir ötekisinin de kâğıdı, çinkosu, kalayı, hırdavat eşyası vardı. Üç senede milyoner oluvermişlerdi.

Şehir, en küçüğünden en büyüğüne kadar haksız para kazanmayı ayıp saymıyordu. Kanunlar ceza verse bile, hapis yatıp mahpushaneden paralı çıkanlara, şöyle deniyordu:

– Geçmiş olsun, efendim! Vallahi pek üzüldük! Bu zamanda kim yapmıyordu ki; nihayet efendim, bu bir zaruri ihtiyaç maddesi değildi ki...

– Değil mi efendim?

On karaborsacımızdan onuna da en küçük bir sorgu sual gelmediği için, yukarıdaki hapis yatmışlardan da değildiler. İşlerini, kimseyi taciz etmeden, usturuplu, icabedene yardım ederek, hediyeler takdim ederek, görmüşlerdi.

Karaborsa fiyatının akborsanınki ile denk olmaya başladığı, bankaların, yarı resmi müesseselerin de kâr haddini yüzde yüz elliye çıkardıkları bir gün, işlerinden, bizzat çekilmeye karar verdiler. Yerlerine itimat edilir adamlar koyacaklardı.

Karar; önce, şehrin bir büyük lokantasında karides salatası, kuşkonmaz, enginarlı piliç, Acem pilavı, pêche melba, üstüne creme chantilly dökülmüş ahududu arasında, üç kişi tarafından verildi.

İşten çekilecekler... Şehrin sayfiye yerlerinden bile uzak bir köy seçilecek, özel bir bina yaptırılacak, bir Fransız Rönesans havası içinde, kararlaştırıldığı şekilde yaşanacaktı.

Bir tanesi;

– Floransa'da, dedi, bir zamanlar korkunç bir veba çıkmış. Kıran kırana olmuş. Zenginler, şehirden kaçıp ıssız bir yere sığınmışlar. Orada, aylarca, birbirine hikâyeler anlatarak, kadınlı erkekli yaşamışlar. Biz niye yapmayalım? Neyimiz eksik Floransalı zenginlerden? Nedir bu şehrin hali? Dedikodu, karaborsa, gürültü patırtı, kalabalık, en kibar adamın yanında en adi, en pis birisi; en güzelin karşısında en çirkin, en iyinin elinde en kötü, hırsızın dükkânında namuslu, namussuzun kolunda şerefli, şehrin şu en temiz lokantasında en kirli köylü, aile kadınının yanında orospu...

Mademki paramız var, para ile ne yapmayız? Fakir mahallesinin on sekiz yaşındaki en güzel kızını metres yapan sen değil misin? "O benim olsun, dünyada başka isteğim yok" diyen, sen değil miydin? İşte, senin oldu da ne oldu? Bıktın bile! Sen değil miydin, harpten evvel, on yedi kat elbisem olsun, kırk tane kravatım, yirmi tane ayakkabım, otomobilim, arabam, metresim olsun diyen? Hepsi olmadı mı? Kaç para tutar masrafları? Tutalım, ayda 3 bin... Nedir 3 bin lira? Bir partide 30 bini vurmuyor muyuz?

Bu lafları içlerinden bir tanesi söylüyordu. Devam etti:

– Neydi benim arzum? Sabahleyin kalktığım

zaman ılık bir duş yapmak... Etrafımda üç ceylan gibi kız, iki yarış atı, bir otomobil... Daha başka ne isterdim? Bana selam vermeyenlerin ayaklarıma kapandıklarını bile gördüm. Bilhassa bunu pek isterdim, onu da gördüm. Beni küçük görenleri rakıya, mezeye, yemeğe, iyiliğe, borca boğdum. Şimdi onlar bana, "Piyasa dahisi" diyorlar. Ayak direyen olursa görmemezliğe geldim. Kendilerinden yüz çevirdim. Haber yolladılar. Buyur ettim. Doyurdum. Bütün isteklerim oldu.

Şurada on kişiyiz. Onumuz da bekârız. Çıkalım; şehir, hatta banliyö dışında bir otel, hayır bir saray yaptıralım. Şu çamurdan, şu kaldırımdan, şu sefilden, şu bitliden, şu açtan, şu şıklıktan, şu kopuktan, artistten, bardan, gazeteden, siyasetten; –bütün kalabalık caddeyi işaret ederek– insan sürüsünden, sürünün göreneğinden sıyrılalım. Bu harp gürültülerinden, bu hoşnutsuzluktan, hatta hoşnutluluktan kurtulalım.

Yapalım mı yapalım, dediler. Hemen o gün, o öğle yemeğinden sonra, telefonlar, yazıhanelerden yazıhanelere işledi. İkinci karar, o akşam için şehrin tenhaca, sakin bir lokantası kiralanarak, fevkalade bir sofrada rakı içilerek verildi.

Adamlar yola çıktı. Eski, bakımsız bir çiftlik, yok pahasına satın alındı. Eski paşalardan birine ait bu çiftliğin yirmi odalı bir binası münasip şekilde tamir edildi. İşler müteahhitlere havale edildi. On karaborsacı ile on metresi, bir ihtiyar harem ağası, bir de eski cariye köşke taşındılar.

Her millete ve mezhebe mensup otuz kadar kuvvetli genç, hizmet görmek üzere angaje edildi. Atlar, katırlar, eşekler ahırlarına kondu. Bir çoban, kırlara kırk koyunlu bir dağlıç sürüsü sürdü. Danalara sığırtmaçlar tutuldu. Av tüfekleri, havai fişek-

ler, lüferler alındı. Ne söyleyeyim size? Milyonerlerle metreslerini eğlendirmek için her şey yapıldı. Anadolu yaylasından biri hecin, biri adi olmak üzere iki deve sipariş edildi. Develere her hafta sonunda intihap edilecek kral ve kraliçe binecekti.

Yarım saat ötedeki denizde, pırıl pırıl bir kotra için iskele yapıldı. Şehrin maruf beş balıkçısı, kız gibi sandallara, daha denize değmemiş ağlara tahsis edildi. On muhtekir gandi pantolon, sadakor gömlek giydiler. On metres de, çiçek bahçesi gibi süslendiler.

İlk gün, gündüzleri hoşbeşle geçirildi. Akşam büyük bir salonda toplanıldı. Hizmetçiler, uşaklar çiftliğin yirmi odalı büyük binasının bir buçuk kilometre uzağında yapılmış bir başka binaya yerleştirildi. Oradaki curcunayı da başka bir akşam seyretmek üzere, bu akşamlık on muhtekirle on karısının, akşam ortalık kararıktan sonra, kocaman kilise mumları yakılı şamdanlarla aydınlanmış salonuna bir göz atalım: Bir mustatil ceviz masa çevresine, kadınlar bir tarafta, erkekler öteki tarafta olmak üzere sıralanmışlardı. Haremağası, önünde bir uzun şamdan, bir alçak iskemlede mum gibi bekliyordu.

Şehrin büyük bir lokantasında üç kişi konuşup karar verenlerden o öğleyin hep o konuşanı ayağa kalktı.

– Hanımlar beyler, dedi. Dört-beş ay sürecek bir zevkü sefa âlemine sizleri davet ettik. Hepiniz, birbirinizden eğlencenin şeklini, evsafını öğrendiniz, sanırım. Fazla lafa, kuruntuya hacet yok. Hepimiz mutabık kalmasak şurada toplanmış olmazdık.

İnsanların yaşamakta olduğu malum hayattan ayrılmamız, bize hüsran vermemeli, şaşırıp da kâm alacak yerde, gam almayalım. Mademki kazandığımız para bize bir fırsat veriyor, kaçırmayalım! Ne-

ticesi çok iyi olacak bir tecrübeye gireceğiz. Şu üç-beş ayın hitamında her kadın erkeğini, her erkek de ideal kadınını bulacak.

Hepimiz bunu kabul ediyoruz, öyle değil mi efendim? Birbirini seçen eşler, metres ve koca mevkiinde olsalar da, gürültüsüz ayrılacaklar; ancak birbirini seçecekler birleşecek. Bu oyunda hiç hileye müsaade yoktur. Zaten herhangi bir hile yapmaya bendeniz imkân görmüyorum.

Çekileceğimiz odaların pencereleri sımsıkı kapalıdır, açmamalısınız. Odalarda ne bir mum, ne de kibrit bulunacak... Odalarımız numaralıdır. Her kadın istediği numaralı odaya girecek. Numaralar için kavga edilmemesini rica ederim. Malumunuz veçhile odalar boştur. Talihinize razı olacaksınız. Numaralar birden ona kadar değil; 65, 125, 89 –yani ben böyle söylüyorum– lalettayin birtakım numaralardır.

Öksürdü, öksürdü, devam etti:

– Kapının dışında beklemekte olan Tebessüm Kalfa, hanımları odalarına yerleştirdikten sonra gelip haber verecek, odasına çekilecektir. Her bey, haremağası Mesut Ağa'nın refakatinde salondan çıkıp arzu ettiği numaraya girecektir. Oda içinde konuşulmaması matluptur. Konuşulursa da bir mahzur yoktur. Çünkü yarın akşam iki insanın aynı numaraya tesadüf etmesi pek varit değildir. Hanımlar tamamen çıktıktan sonra, beylere de numaraları dağıtılacaktır. Bu numaralar bir akşamlıktır. Yalnız hanımların ve beylerin, bu akşam hem kendi hem refakatlerindekinin numaralarını bir tarafa kaydetmeleri rica olunur. Herkes odalarına girdikten sonra saat tam ikide, birbirinden hoşlanmayanların odadan çıkmakta serbest olduklarını söyleyebilirim. Bunun yalnız, oyundan caymak şeklinde olmayaca-

ğını ümit ederim. Oyundan caymadan da birbirinden hoşlanmayabilir insan, değil mi efendim?

Her türlü ihtimal düşünülerek ikinci akşamdan sonra hanımlar da kendilerine bir torba içinde sunulacak oda numaralarını kura ile çekeceklerdir.

Cuma, pazar, salı günleri, tatil ve istirahat günüdür. Her ayın sonunda yine şu masada toplanacağız. Erkeklerin ve kadınların kaydetmiş olduğu numaraları yalnız iki kişiden ibaret bir komisyon, ki biz bunlara kral kraliçe unvanını vereceğiz, tetkik edecektir. Kontrol için Tebessüm Kalfa ile Mesut Ağa'nın ana defterine de icabettikçe müracaat edilecektir. Hangi kadın, saat ikiden sonra hangi erkeğin odasından çıkmışsa, o erkeğin o hanımın odasına girmemesi için icabedenler yapılacaktır.

Hanımlarla beylerin numaralarını ve isimlerini, yalnız ayrı ayrı defterler olmak üzere, Mesut Ağa ile Tebessüm Kalfa tutacaklardır. Onların, her türlü itimadımıza layık olduklarını göreceksiniz.

Şurasını söylemeyi unuttum: Bir ay zarfında yalnız üç gün, erkeklerin saat ikide, bir hanımın odasını terk etmelerine müsaade vardır. Bugün haricinde hiçbir erkek, hiçbir sebeple bir hanımın odasını terk edemez.

İzahatım bilmem biraz muğlak mı oldu? Biraz karışık gibi gözüküyor ama, göreceksiniz ki, hiçbir karışıklığa meydan verilmeyecektir.

.....

İlk günler ve geceler tatlı bir yorgunluk içinde geçti. Sahile inildi. Denize girildi. Akşamları ceviz ağaçlarının dibinde serinlenildi. Şehirden en ufak bir gürültü bile gelmiyordu. İşlerin biraz aksadığını haber vermek üzere tembihli bulunan mutemetler gözükmüyorlardı. Demek işler, kendileri başında bulunmadan da yolundaydı. Şehre inen uşak takı-

mına gazete bile getirmemeleri için şiddetli emirler verilmişti. Uşaklar yalnız bazı şeyler getirmekte serbesttiler. Bu sıra şehrin eczanelerinden üç şey fazla eksildi. Eksilmesiyle beraber yine on milyonerden ecza işleriyle uğraşan ikisinin dükkânına doldu. Bunlardan ikisi bir müstahzar, ötekisi pek güzel isimli garip bir nesne idi.

İlaçların ikisinin ismi, "Yohimbine", "Testoviron"du. Diğer maddenin, dünya şehirlerinin büyük istasyonlarında rastlanan duvar afişlerinde, en iyisinin ismi okunur. Bu şehrin de birkaç tütüncü dükkânının üstündeki levhalarda bu güzel ismi okumak mümkündür: "Bell'amore."

Ay sonlarında yapılan bir toplantıdan sonra bahçeye çıkılmış, viski içiliyor, kimisi buzlu çay alıyor, "petit four"lar tıkınıyordu. Fakat o günün kral ve kraliçesinin yüzünde bir sıkıntı, hafif bir üzüntü müşahede olunuyordu.

Çaydan sonra bir akasyanın altındaki şezlonglarda kral, kraliçe, servetlerini iki milyon beş yüz bine çıkarmış iki hatırlı, gizli bir toplantı yaptılar.

Toplantının mahiyeti açığa vurulmadığı için bunu kimseler duymadı. Yalnız neticesi, şu şekilde günlük tebliğ olarak bir ceviz ağacına çivilendi:

Bu 118'inci tebliğ idi. Hemen ötekiler gibi hiç kimse alakadar olup da okumadı. Biz okuyalım:

"Tebliğ 118 – Milyonerler Çiftliği.

Sosyetemizin sıhhi durumunda zuhur edegelen ehemmiyetsiz bir hastalığın mahiyeti hakkında daha fazla malumat edinebilmek için alakalı bir şahsın cemiyetimize duhulüne ihtiyaç hasıl olmuş, bugün krallık meclisi toplanarak şayanı itimat bir candan doktorun âcilen şatoya getirilmesi hakkında bir karara varılmıştır."

İhtiyar, maruf bir doktor gelip on milyonerle

on metresini, otuz Rum ve Çingene kızını, öteki hizmetçileri dikkatle muayeneden sonra, ikinci bir günlük emir ceviz ağacına asılmıştı. Bunun da fazla nazarı dikkati celbetmediğini ilave edelim.

Bu tebliğ de şundan ibaretti:

"Tebliğ 119 – M.Ç.

Yapılan muayene neticesinde, hastalığın kimseye sirayetine meydan verilmeyecektir. Zaten buna maddeten imkân da yoktur. Zira, herkes, hastalığın cinsine göre, aşağı yukarı musap sayılır. Doktorumuz, hastalarımızdan hizmetçiler dahil, yirmi sekiz kadına, insanlığı büyük felaketlerden kurtarmış olan nevicat bir devayı enjekte etmek suretiyle, bu işin de önünü alacağını kuvvetle ümit etmektedir. İlacın ismi herkesin malumu olmak üzere ilan olunur: Penisilin...

Bu ilacın gayet âcil vakalarda kullanılmak üzere hastanelerde bile mevcudunun pek az olduğunu, doktor raporlarıyla alınabildiğini muhterem zenginlerimize bildirir, 'Zengin arabasını dağdan aşırır... meselinin ilk kısmını hatırlatırız.

Kral ve kraliçelik meclisinin, şimdiye kadar olagelen hastalıkların devalarında olduğu gibi, bunu da cemiyetimize tedarik etmek mevkiinde olmadığını teessüfle arz ederiz.

Ultraseptyl için üzüntüye mahal yoktur. Krallık meclisi bunu bol bol temin etmektedir.

Azalarımıza âcil şifalar temenni ederiz."

Üç gün sonra, 120'nci tebliğe kimse aldırış etmedi:

"Tebliğ 120 – M.Ç.

Bir hizmetçi kızla bir uşak, bir de muhterem bir azamız, garip bir hastalığa tutulmuşlardır. Bu hastalığın en karakteristik arazı, on sene sonra başlayacaktır. Demek oluyor ki, bu aza ile hizmetçi

kız ve uşak, kampa hasta hasta girmişlerdir.

Doktor"

Dört gün sonra:

"Tebliğ 121 – M.Ç.

Hastalık bir kişide daha zuhur etti. Şiddetli tedbirlere başvurmak mecburiyetindeyim. Hastalığın ismi *'Lêpre'*dir."

Yine kimse aldırmadı. Bu tebliği okuyan bir tek hanım, yanındakine;

– Boş ver, dedi.

Beşinci gün:

"Tebliğ 122 – M.Ç.

Hastalık, beynelavam 'miskin hastalığı' denmekle maruf müthiş bir illettir: Türkçesi 'cüzam.'

Doktor"

Altıncı gün tebliğ filan neşredilmedi. Herkes şehre dönmüştü. Cüzamlılar da dahil, şehre yayıldılar. Şimdi koca çiftliğin yirmi odasında cinler top oynuyor. İhtiyar haremağası ile karısı mevkiinde olan ellilik Tebessüm Kalfa, metreslerin geceleri yüzdükleri büyük havuzun kenarında, Mesut Ağa'nın yarım yapılmış bir ameliyattan artakalan saadeti içinde, hayattan pek memnun, oturuyorlar.

Köşkü ara sıra ziyarete gelen milyonerlere;

– Canım, diyorlar, bu hastalık eskiden saraylarda da vardı. O kadar korkulmazdı!

Yarım haremağası Mesut Ağa ile karısı Tebessüm Kalfa, dallı budaklı bir ağaca benzeyen ellerini ovuşturarak mangalın korlarını parmaklarıyla karıştırırlarken, kapıcı odasının açık camından şehre bakan milyonere;

– Gene buyurun efendim, çok seviniriz, ah ne güzeldi o günler! Gene gelmeyecek mi dersiniz? diye sayıklayıp duruyorlar.

JİMNASTİK YAPAN ADAM

Onu çok uzaktan görüyordum. Bilmem elli yaşlarında var mıydı? Denize parça parça dökülmüş kayaların kenarından, bir çakıl yol hafifçe yükselir, onun bulunduğu geniş meydanlığa varırdı.

Burada yemyeşil, taptaze dikenleri filiz rengi üç-beş çam vardı... Bu çamların arasında onu beden hareketleri yaparken seyrederdim.

Ben, kayaların üstünde upuzun yatar, güneşin alnında hülya kurardım. Güneşin alnında kurulan hülyaların pek kötüye kaçmayacağını umabilirsiniz. Evet, hiçbir zaman bulamayacağım kadınımı düşünüyordum. "Vur hançeri kadınım!" diye başlayan şarkıyı da söylerdim bir düziye.

Önceleri hiç merak etmedim. Herkes jimnastik yapar. Bunda hiçbir fevkaladelik yoktur. Ama bu günlerce böyle devam ederse, insanın da, eğilip kalkan, ellerini yukarı, sağa sola açan adama bakmaması imkânsızdır. Hülyamı bitirir bitirmez, kadının beni hançerlemeyeceğini kestirir kestirmez, başımı sola çevirir, onu ardı kesilmeyen hareketlerini yaparken yakalardım. İlk günler yaptığı hareketlerde, benim bakmam yüzünden, yanlışlıklar yaptı. Sonra hırsla, hızla bana arkasını döndü. Kendi kendisine, "Ne halt etmeye seyrediyor? Ona ne?" dediğini, kim olsa işitirdi –böyle bir cümle kulağımıza gelmediği halde–. O rahatsız olunca, ben de inadına bakmaya başladım. Bir ara jimnastikten

vazgeçmeye bile yeltendi. Sonra en iyisini yaptı. Aldırış etmedi. Hareketlerine hız verdi.

Çirkin bir vücudu vardı. Tepesinden saçları bir hayli dökülmüştü. Aramızdaki aralık, yarım kilometre yoksa bile dört yüz metreyi ferah ferah geçtiğinden, saçlarının şakaklardaki kıvrım kıvrım beyazlarını da görüyordum. İçimden gülerek, böyle devam ederse, küçük göbeğini, simsiyah kesilmiş göğüssüz gövdesini, kocaman çirkin ayaklarını, ince baldırını bir şeye benzetecek sonunda, diyordum.

Yüzü hakkında hiçbir fikrim yok. Sokakta görsem tanır mıyım? Sanmıyorum. Ama köyün içinde rastlasam, muhakkak tanırım. Bu köyde oturuyorsa, evinden yalnız idman yapmak için çıktığına eminim. Öyle olmasa, şurada burada rastlamaz mıydım?

Ben, sabahları ne kadar erken yüzmeye gitsem o, oradadır. İlk vapurla gelmiyorsa, bu adam bu köylüdür. Ama kimdir, yarabbim?

Ona yakından bakmak, hatta konuşmak da kafamdan şöyle bir geçti. Vazgeçtim. Ayıp olacaktı. Ne diyecektim? "Her gün burada jimnastik yapıyorsunuz. Sabahtan akşama kadar buradasınız. Sahiden jimnastik bir halt ediyorsa, şimdiye kadar sizin müthiş bir şey olmanız lazımdı. Ama ilk günden beri aynısınız. Hatta daha zayıfsınız" mı diyecektim.

Günler geçiyor, yaz da geçiyordu. Merak ettiğim halde adamı yakından görmek de nasip olmuyordu. Hareketlerini bitirdikten sonra, dakikası dakikasına diyebileceğim bir dikkatle, vücudunun her tarafını güneşte döndüre döndüre siyahlatıyor, sonra denize atlıyor, kurbağalama yüzerek epeyce açılıyordu. Döndüğü zaman tam on dakika hiç ha-

reketsiz uzanıyor, sonra kayalara doğru yürüyüp güneşin karşısında güneşe tapar gibi idmanına devam ediyordu. Kollarının pörsük adaleleri oynuyor, göğsünün kılsız memeleri sallanıyor; ben, bakmaktan dört-beş defa yoruluncaya kadar, jimnastik devam ediyordu.

İki ayağı sımsıkı birleştirip de eğilip ellerini yere yapıştırdığı zaman bir şey fark ettim. Bu adamın bacakları hakikaten güzeldi. Bir kısrak ayağı gibi sinirli, ince ve güzeldi. Herhalde bir ecnebi bu adam, dedim. Bizde böyle adam bulunmaz. Bulunsa bile nadirdir. Biz kundakta ayaklarımız çarpık büyürüz. Çarpık olmasa bile iki bacağımızı birleştirdiğimiz zaman, iki bacağımızın arasından her zaman bir manzara görmek kabildir.

Onun gittiği deniz kenarına, bir zaman ben gidemedim. Başka kayalar buldum. Oralarda denize girdim. Denize, tembelliğe, güneşe verdim kendimi. Ben o adam gibi denizden, güneşten hiçbir şey beklemiyordum. Yalnız saatlerin geçmesini istiyordum. Bu kadar işin içinde kötü şeyler, acı şeyler... Hatta hiç düşünmemeye çalışıyordum. Oraya uğrasam, onu aynı yerde, beden hareketleri yaparken, yahut da bir kayanın üstünde, bir yerinde kalmış hafif bir beyazlığı karartırken yakalayacağıma emindim.

Bu adam hakkında o günler --geçmiş sene– fazla bir bilgi duymadım, desem yeri. Merak ettim ama doğrusu tahkik etmek, kim olduğunu öğrenmek, onunla konuşmak isteği, pek müphem şekilde belirdi bende. Yalnız şunu kestirdim ki bu adam bizim köyde oturmuyor, ilk vapurla geliyor, son vapurla dönüyor. Onu biraz küçük görerek, alay ederek, günlerce seyretmiş, unutmuş gitmiştim.

Günler böylece geçti. Yaz da başını alıp gitti.

Gitmese, canımızı sıkacaktı. Kış insanlarını, kış eşyasını, kış yemişlerini, kış yemeklerini özlemiştik bile. Kış da bizi bekletmedi. Üç gün içinde geldi. Üç gün evvel denize giriyorduk. Bu soğuk ne? dedik. Kahvelere kapandık. Meyhanelere girip çıktık. Rengimiz uçtu gitti.

Birbirimizin vücudunu göremez değil, hayal bile edemez olduk. Sonra yaz birdenbire yine geldi. 1947 yazı... Bu yazın, ben hep onun yıkandığı yerde denize girdim. Orası sakin, kimsesiz bir yerdir. İnsan istediği gibi denize giriyor, istediği gibi hülya kuruyor, hatta nasıl itiraf etmeli, istediği gibi jimnastik yapabiliyordu. Evet can sıkıntısından, bazen keyfimden, ben bile jimnastik yaptım.

Bir öğle üstü idi. O yeşil, küçük çamın altında soyundum. Uzağa birkaç kişi gelip benim tarafıma baktılar. Aldırış etmemezlik edemedim. Jimnastiği kestim. Oturdum bir kayaya, düşündüm. İşte tam bu sıra, bir adam çıkageldi. Montgomery elbiseler giymişti. Başı çırılçıplaktı. Ama sağlam bir boynu, ensesi vardı. Her halinden bizim memleketin insanına benzemiyordu. Soyunmadan evvel kayalara oturup bir cıgara içti. Sonra ağır ağır benim çamın yanındaki çama doğru yürüdü. Bana bakmadan soyunmaya başladı. Daha ceketle kısa gömleğini çıkarmadan, onu tanımıştım. Geçen seneki adamdı. Bir aralık benim tarafıma bakınca artık dayanamadım.

– Bu sene, dedim, jimnastik yok mu?

Güldü.

– Bu sene yok jimnastik, dedi. Bu sene yalnız yatmak.

– Siz, dedim, ecnebi?

– Ben Macar, dedi.

Oturduk, konuştuk. Yanımdaki köpeğe fena fena baktı.

– Kedi, dedi, kedi. Kedi iyi. Yok köpek... Köpek insan gibi fena huy. Fena huy...

– Nasıl fena huy? Çok sadık hayvan.

– Sadık fena. Köpek, insan nasıl huy var, alıyor. Budala bir hayvan. Karaktersiz hayvan. Ama kedi çok sadık, vuruyor pençe. Çalışıyor, koparıyor. Var karakter kedi. Buyuk karakter.

Kediyle köpeğin farklarını, kedinin meziyetlerini sayıp döktü. Öylesine sayıp döktü ki, artık köpeğimi sevemez oldum. Kedi temizdi. Karakter sahibi idi. Şahsiyetti. Vahşi idi. Kendine fenalık yapıldı mı köpeklik yapmazdı, atardı pençeyi... Cesurdu.

– Niçin bu sene jimnastik yapmıyorsunuz?

– Yapmıyor jimnastik, çünkü bu sene düşman yok. Birisi bana bir fena laf söylemiş, ben kızmış, ama bakmış vücut zayıf, dayak yiyecek. Bir yaz yaptı kültür fizik. O fena söylemiş bana. Tuttu yakasından onu, pan! Pan!

– Dövdünüz mü?

– Oh! Çok. Nasıl!..

Bir çocuk gibi güldü. Mavi gözleri, ciddi karakter sahibi bir adamın nasıl sevimlileşeceğini ifade bakımından pek canlı idi. Denize doğru yürürken;

– Yok ben köpek! dedi. Ben kedi!..

İNSAN GİBİ BİR ŞEY: HUY

Elini ayağını sımsıkı bağladım. Bir köşeye oturttum. Gözlerinden ateş fışkırıyordu. Hiddetinden zangır zangır titriyordu. Suratı sapsarı idi. Ama bu sarılığın, korkudan çok hiddetten doğduğuna eminim. Onun kızması da bir şeye yaramaz. Bir şey yapacağından değil. Çözsem, üzerime atılacağını sandıran bu hiddet, dakikasında sertliğini bırakıp eriyiverecek. Ama onu bırakır mıyım hiç? Zevk duyuyorum onu kıskıvrak bulundurmaktan.

– Sana ne, sana ne yahu? diye haykırıyordu.

– Bana mı ne? dedim deli gibi. Bana ne olur mu? Bütün şu gördüklerin... Tarlalar, evler, şehirler, saadetler hep hep, hepsi tehlikede...

Mübalağa ettiğimi bile bile konuşuyordu.

– Yok, o kadar da değil! demiş bulundu.

Hemen atıldım;

– O kadar değil, demekle bile, ne kadar kötü olduğunu bak kendin söylüyorsun, dedim. Sana elbette o kadar kötü gelmez. Bir düşün bak: Kömürcünün yazını, buzcunun kışını; ski yapana yazı, denizde yüzene kışı... Düşünmeye dalmasından istifade ettim. Görüyorsun ya bak, haksızlığını! dedim. Seni böyle sımsıkı tutmalı ki...

– Beni bırak, beni bırak! diye haykırmaya başladı.

– Tövbe mi? dedim.

Tövbe etmeyeceğini biliyordum. Riyakârlığı

da, bir türlü nefsine yediremiyordu. Aklı başına gelmiş;

– Efendi, sen mübalağa ediyorsun, diyordu.

Bir zaman, sustuk. Baktı ki kararım kati gibi. Yalvarmaya, tövbe etmeye, hem de öylesine, bir daha yaparsam Arap olayım, demeye başladı ki...

Düşünür gibi yaptım. Sonra zehir gibi gülümseyerek;

– Yutar mıyım hiç, dedim. Riyakârlık ediyorsun. Yalan söylüyorsun. Tavuk kıçına döndün. Tövbe tutmazsın, dedim. Durdum. Yüzüne fena fena baktım. Ayıp değil mi sana yalancılık? dedim.

– Evet, hakkın var, ayıp! dedi. Ama zorluyorsun insanı. Sen de bilirsin ki, bu işin tövbesi yoktur.

– Günahkâr tövbe eder, dedim.

– Ben günah nedir bilmem ki! dedi.

– Sen kötüsün, kötü! dedim.

– Hah, öyle söylersen belki anlaşırız. Kötülük bunun neresinde? dedi.

Şurasında burasında, diye gösterdim. İnandıramadım. Nerde ise o beni kötülük olmadığına inandıracaktı.

– Kötülük, kötülük, diyorsunuz, dedi. Böylece asıl kötülüğü maskelediğinizi, asıl kötülüğü bunlarla kurduğunuzu ne zaman anlayacaksınız? dedi. Devam etti: Eskiden, bilmeyerek böyle yaptığınızı umar, saffetinize saygı duyardım. Şimdi, mahsus asıl büyük kötülüğü saklamak için küçük kötülükler, masum kötülükler icat ettiğinizi biliyorum! diye diskur geçmeye başladı.

Susturdum.

– Sus köpek! dedim. Hangi asıl büyük kötülük?

– Asıl büyük kötülük, hak yemektir, hak! dedi.

– Biz hak yiyenleri de...

– Başınıza taç ediyorsunuz. Siz, yankesicileri, hırsızları bile hafiften seversiniz. Siz, katilleri bile benden üstün görürsünüz. Korkarsınız onlardan. Cezalarını çekip af edildikten sonra, kahvelere girdiği zaman ayağa kalkarsınız. Ben, öyle kahvelerde, öyle katillere ayağa kalkan öyle başkanlar, öyle muhtarlar, öyle zenginler, öyle muteberan gördüm ki...

– Bırak bu boş lafları! dedim. Sen kendine bak.

– Ben kimseye kötülük etmiyorum, dedi. Kötülük ettiğimi bilsem...

– Bu meselede bilip bilmemek arasında fark yoktur, dedim.

Artık laf dinlemiyordu.

– Küçük küçük kötülükler icat edip en büyük kötülüğü, en kodamanını, çaresiz dertler gibi telakki ettiniz, diyordu. Sonra haksızlıktan, kötülükten yapılmış, kodaman kötülükten yapılmış dünyamda, benim çaresizliğimi, tek umudumu, tek yaşama vesilemi, tek sevincimi, tek...

– Tek kötülüğünü...

– Evet, tek kendi halinde, zararsız kötülüğümü...

– Sımsıkı bağladım, değil mi?

Elini ayağını çözdüm.

– Hadi, dedim. Ne halin varsa gör, Allah belanı versin.

Köşeden bir fırlayış fırladı. Sanki uçuyordu. Sanki dışarda, bütün imkânlar onu dört gözle bekliyordu. İlk fırsatta kafasını taşa vurması için yüzde doksan şansı olması lazımdı.

Ona, bu ön şansı da vermemek için, arka yollardan koştum. Başvuracağı kapıların hepsine de-

ğilse bile birkaçına uğradım. Birkaçı bile onun yüzde on şansını yüzde bire indirebilirdi.

– Sakın ha, dedim, onu çözdüm, çözmüş bulundum, şimdi gelecek.

– Gelirse gelsin, dediler.

– Ne demek gelirse gelsin. Hani şerefiniz, hani haysiyetiniz? Hani şuyunuz buyunuz... Hepsi tehlikeye düşer.

– Amma da yapıyorsun ha! dediler.

Baktım ki, onlar da işi hafif tarafından alıyorlar. Ben de biliyorum ya bu hadiseye bu kadar önemin layık olmadığını. İş olsun diye, onun keyfine mani olmak için böyle yapıyordum.

– Canım mesele o değil, dedim, mesele onu tazip etmek. Canını sıkmak, keyfine mani olmak.

– Parası var ya, yeriz! dediler.

– Canım! dedim. Ona vereceğiniz zevkle, para ölçülebilir mi?

– Hem de nasıl! dedikleri zaman, birdenbire şaşırıverdim.

Öyle ya... Ona verecekleri zevkin paradan daha kıymetli olduğunu, yalnız o ve ben düşünebiliyorduk. Yoksa ben de, bilmeyerek tıpkı onun gibi birisi miydim? Ona fenalık etmekle kendi kendime mi zulüm ediyordum? Bunun üzerinde fazla düşünmek istemedim. Sinek kovar gibi bu düşünceyi kovdum. Ona fenalık etmenin bana verdiği büyük zevki düşündüm.

– Hayır, dedim, bu size göre, bana göre öyle; ama ona göre paranın hiçbir kıymeti yoktur, sizin vereceğiniz güzel şeylerin karşısında.

– Peki, sen ne istiyorsun? Ne yapalım istiyorsun? dediler.

– Beni dinlerseniz, dedim, hem paranızı alır-

nız, hem de onu bütün zevklerinden mahrum edersiniz.

– Nasıl? dediler.

– Nasıl mı? dedim. Kolay. O gelip yanaşacak. Aradığı şeyler, görünüşte masum şeylerdir: Ahbaplık, muhavere, dostluk, samimiyet... Hepsini veriyor gibi gözükürsünüz. O sizden istediği şeyi muhakkak en sona saklayacaktır. Siz onu bildiğiniz halde, hem biliyor hem bilmiyor gibi yapacaksınız. O son kozu her zaman elinde tuttuğunu sanacaktır, tam o kozu oynadığı zaman, birdenbire onun bir koz olmadığını, sadece bir boş kâğıdı beyhude yere elinde tuttuğunu, elinizdeki ikili kozla keserken, anlayacaktır. Ama siz o zamana kadar insanlığınızdan bütün fedakârlıkları yapacaksınız. Zarar yok.

– Peki bunun ne faydası var?

– O zaman o, sizden, kendinden, dünyadan, paradan, yoldan, görünür görünmez, tadılır tadılmaz her şeyden iğrenecek.

– Sonra?...

– Sonrası ebenin kuşağı... Siz...

– Peki peki, uzatma! İstediğini yaparız, dediler.

Akşamüstü, kendi kendisine eve döndü. Onu bağladığım yere çömeldi. Bacaklarını dikti. Kafasını elleriyle sakladı.

Parça parça beyaz düşmüş saçlarını, çeker gibi okşadım.

– Ne o yahu, dedim, ne bu halin?

– Keşke beni bırakmasaydın, dedi. Şurada elim kolum bağlı otursaydım.

– N'oluyor sana böyle canım? dedim. Anlat bakalım.

Neler anlatmadı ki zavallı. Benim teori olarak

verdiğim nasihati, tatbikat sahasına öylesine geçirmişler ki, ben bile zevkimden ürperdim.

– Şimdi ne yapacaksın, dedim.

– İstediğin oldu, dedi. Beni bağlamana hacet yok şimdiden sonra! Şimdiden sonra böylece oturacağım. Bir yerlere gitmeyeceğim. Peşinde koşmayacağım zevkimin.

– Hah, nihayet imana geldin, aferin! dedim.

İşte böyle olmanı derken, biliyordum ki, daha sabah olmadan, gün yalancıktan ağarmaya başlarken, bütün imkânlar şehrin ve hayatın içinde ışık ışık, benek benek yanıp sönmeye başlayacaklardır. Gün doğduğu zaman, onu, akşam bezgin ve küskün sindiği köşeden çoktan fırlamış, şehrin içine karışmış bulacağımı biliyordum.

Bir gün onu, o köşede, gözleri beyazlarına kadar açık, ölmüş buluncaya kadar!

SU BASMASI

Sakarya Nehri, bilmem her geçtiği yerde bu kadar deli mi? Bizim burda zaman zaman ne köprü bırakır yıkmadan, ne hayvan bırakır sürüyüp götürmeden, ne de kaz bırakır boğmadan. Sizin kasabaya bir yarım saat uzaktan, bize, işte şuracıktan, bulanık, kırmızı, derin, geniş akar gider. Suyun etrafında; insanları, değil hangi denize bir denize bile aktığından habersiz, bu hırçınlığına, haşarılığına karşılık gene de, kendisine tapan köyler vardır. "Sakari" derler de başka şey demezler. Bizim burda, Sakarya'ya, "Sakari" derler.

Yazın, ortasında kum adaları biriken, yer yer cılız, durgun gözüken Sakarya, sonbaharla beraber tabii halini alır. Artık, suyuna atılmış bir değneği yüz defa döndürerek hızlı hızlı gözden kaybettiren suya, korkmadan, çekinmeden bakamaz oluruz. Çünkü onun her sene içimizden beş-on kişiyi kurban edeceği fikrimize gelir. Cahiller buna, "köyün kefareti" derler, domuzlar! Bununla beraber geceleri evlerden onun haşırtısını, hışırtısını, o ecinnili mısır tarlası sesini dinlemek için de, pencereleri açık bırakırız; iyi uyku getirir.

Bazı sene, o, hemen hemen her yerde, dörtbeş kulaç olan yatağından hiç çıkmadan, yalnız kenardan, eğilip elini yüzünü yıkamaya elverişli geçip giderse, herkesin yüzü güler. Kimsenin, deli Sakari, azgın Sakari, hayın Sakari, demediği bu sene-

ler, hiç olmazsa onun tarafından gelmiş bir afat kaydedilmeyen, mesut yıllardır. Bazen de, sürekli yağmurlardan sonra, bir sonbaharda, yılan sürünmesi gibi bir yaklaşma ile gelir, çitleri devirir. Kümesleri doldurur, ev altlarını kaplar. Bu sonbahar taşması, o kadar afatlı değildir. Çünkü bu zamanda Sakari garip bir haldedir. Çekingen, ürkek, sinsidir gâvur! Ağır ağır, katmerli katmerli, kaymak kaymak gelir. Bir sabah uyanırsınız ki, evin altı su içindedir. Ağaçlar dımdızlak, tarlalar gözün alabildiğine deniz gibi uzanır. Su ne kadar yükselirse yükselsin, akıntı, azgınlık yoktur.

Ah, ne sinsi sudur bu!.. Sanki en büyük düşmanı fukara insandır. Âdeta seçer de, gelir avare dul kadının evindeki mandayı boğar. Sanki kötü insan dünyada eksikmiş gibi, gider de, on üç yaşındaki masum Kara Recep'in koyunlarından alır; ağanın koyunlarına dokunmaz. Bu bir acayip mahluktur. Bu bir kör canavardır. Zalimdir, alçaktır ama, sessizdir. Onun için bu sonbahar su basmasını zalimliğine karşı pek mühimsemeyiz, sevmesek de... Bir-iki kaz boğulmuş, bir-iki dam çökmüş, üçbeş çit yıkılmış, bir-iki boyunduruk zayi olmuştur. Kara Recep'e de kim acıyacak, öksüze?

Sonra bir de bakarsın ki çekilmiş gitmiş, habersizce. Hem de ne gidiş!.. İnan olsun bu bir canlı mahluk gidişidir. Evinin önünde yağmurlarla durgun sular birikmiştir, mesela değil mi? Bu su bile yerinde durur. Bu suyu Sakarya alıp gitmez. Ama kendisinin getirdiği bir damlayı bile bırakmadan, çekilir gider. Sanki bu bir canlı mahluktur. Hırsızdır. Bir ipucu bile bırakmayan bir katildir.

Ama gelelim bahar, ilkbahar taşmasına, işte bu bir afattır. Sahici bir afattır. Ne zengin, ne orta halli, ne de fukara tanır. Kökünden alır gider. Su,

güzdeki gibi sinsi, korkak, hain değildir. Namuslu, açık bir düşmandır. Alın alına, göğüs göğüse çarpışmak ister. Ne öksüz Kara Recep'i seçer, ne de dul kadının mandasını... Ne Hüseyin Ağa'nın ahırı kalır, ne çiftlik sahibi Mehmet Bey'in damındaki damızlık hayvanlar... Seçmez, alır gider.

Tarlalarda çalışırken bir homurtu işitirsin. Ayı homurdar gibi bir homurtu. Bakarsın, dayanıyor, geliyor. Döne döne, bulana bulana, yıka kıra...

Oğul, işte böyle bir bahar taşmasında, bizim kerpiç evi çökertti. Yatalak ninemi ben taşıyamazken o nasıl taşıdı Allalem? En gücüme giden bir yaşındaki bir kızımı gözümün önünde evire çevire götürmesi oldu. Ne köprüler yıkmıştır, emme şu köprüyü görüyon mu? Bunu yıkamaz artık.

Geçen kış üstünden aştı da, bir halt karıştıramadı. Uzaktan, tepeden, Ramazan Bey'in dürbünüyle baktık. Bir kavrayış, bir pehlivan kavrayışıyla nasıl kavrıyordu köprüyü. Yüreğim acıdı. Ama her kavrayışın arasında onu, demirden sağlam görünce, göğsüm kabardı oğul. Görüyon ya, biz yapılanı da unutmayız.

Sana anlatacağım hikâye, bir ilkbahar su taşmasının hikâyesi oğul. Şu dağları görüyor musun? Kırçıl kırçıl. O zaman bembeyazdı. Bir kar vardı. Dağın dibinden gelen köylüler, iki adam boyu, diyorlardı. Olur mu bilmem? Ama uzaktan da belli idi hani. Dağı göçerecek gibi abanmıştı.

Bahar o sene erken gelmiş, herkes tarlalara dökülmüştü. Otlar fışkırmıştı. Baharda çalışmak ne tatlıdır evlat. Baharda tarlada çalışmak bir, baharda sevişmek iki. Birincisini bilmezsin, ama ikincisini tatmayan var mı? Sen de tatmışsındır herhalde.

O kış, çocuktan beri gözüm olan Ali Ağa'nın kızını yarı yalvarma, yarı yıldırma ile bana nişanla-

yıvermişlerdi. Bizim köyde nişanlanmak, evlenmek arası kasabadaki gibi uzun sürmez. Biz böyle beklemeleri hayra yormayız. Nideyim ki, adam hâlâ bir türlü düğüne yanaşmıyordu. Zengin baba damarı kabarıyordu. Belki bir yolunu buluruz da, kızın fikrini çeleriz, diyormuş kendi kendine.

Kızı eskiden her gün görürken, nişanlanınca göstermez oldular. Bahar da güzel mi güzel. Türkünün bini bir paraya idi bende. Bahar da yalabuk muydu yalabuk. Gız yanağı gibi idi yoncaların çiçeği, oğul. Ben de fakir miyim fakir!.. Tövbe! Bir anam var, bir kümesimiz, sekiz tavuğumuz, üç evlek tarlamız. Bu kadar şey de fukaralık sayılmaz, ama kime dinletirsin. Herifin yetmiş dönüm arazisi, iki binek atı, iki mandası malağıyla, üç ineği danasıyla, bir sürü koyun, uzakta ormanı, evi üç katlı... Sana kim verir kızını?

Ben halime şükrederim. Bir ana bir oğula Sakari'nin şu kıyısında üç evlek bir bahçeyle bir kümes, sekiz tavuk ve karışım kalınlığında bir pazur çoktur bile. Böyle söylemesen dünyanın tadı tuzu kaçıyor da onun için derim. Sen her dediğime kulak asma!

Delikanlılık; şu iki gözüm önüme aksın, herifin malında gözüm yoktu. Delikanlı adam, mal düşünmez oğul. Bir kıza, İstanbul'un göbeğindeki hanı apartmanı cayır cayır yakan olurmuş, haklılar!

Öyle düşünceliler de vardır. Vardır ama, ihtiyarlıkta. Benim de bir kızım var. Hani, bir zengin oğluna virem diye, az hülya kurmadım. Gene benim gibi çulsuzun birine kaçıverdi. Doğrusu sevindim de.

Üç ay, anası ayalim yüzünden dargın durduk, ama delikanlıya kahvede rastladıkça kucaklayasım gelirdi. Ayağa kalkar, sine sine kaçardı. Arkasın-

dan gülerdim. Söylemişler güldüğümü. Bir gün gelip elimi öpüverdi. O mesele de başka hikâye.

O gün tarlada çalışıyordum. Bir haftadır bir sıcak vardı, yaz sanırdın. İhtiyar köylüler durup durup, şu domuz dağa bakıyorlardı. Bakıyorlardı emme, bizden kim oralı olacak? Hem ne edeceksin? Dağın karşısına dağ mı koyacaksın? Bu su onu da devirir oğul. Aman vermez. Evvelsi kış, sözümona set yaptık. Bir çeyrek sürmedi seti alaşağı etmesi. Dediğim gün tarlada çalışıyordum. O zaman benim bir av köpeğim vardı. Öşürcü vermişti. Yaman bir şeydi. Ben çalışırken dağ tarafına dönüp dönüp, cenaze varmış gibi uluyordu. "Ne uluyon gâvurun eniği..." dedim. Şöyle de bir gözümü kaldırıp dağa baktım. Acayip! Hemen hemen hasat vaktindeki gibi kırçıl. Doğru köye koştum. Anama haber saldım; tabanı yağlayın, diye. Tavukları ağaca ürküttüm. Kasabadaki Hacı Bey'in, sütüne ortak bana bıraktığı mandayı, Mehmet'e emanet ettim. Sür, dedim, dağa doğru. Daha köyün haberi bile yoktu. Neden sonra ahalide telaş başladı. Başladı emme, iş işten geçmişti.

Koştum Hacı Ali'nin evine. Köyün öbür ucundadır onun evi. Şöyle bir on dakika sürer bizim evden. İlk orayı su basar. Hacı'nın ahırı yıkılmıştı. Su beli aşmıştı. Evin damından bağırışıyorlardı, kadın aşağıda kaldı, diye. Kapı kırılmıştı. Merdiven başını yüze yüze buldum. Ev çatır çatır çatırdıyordu kardeş. Aldım Fadime'yi sırtıma. Arkada, şöyle bir iki dönümlük bir kirizmeleri vardı. Su orada dizlerime geliyordu. Oradan nasıl o sırtımda, ceviz ağacına tırmandığımı gören olsa, kızını verdiğine pişman olmazdı. Fadime bir taraftan sırtımda tepinir. Şimdiki gibi değil. Tıkız mı tıkız. Tam dört saat ceviz ağacında titredik. Üstümü başımı çıkarıp üstü-

ne sardım. Ben bir don bir gömlekle kaldım. Kayıkla gelip kurtarmasalardı satlıcandan geberecektim. Hacı'nın ne damı, ne buzağısı, ne malağı, ne çiti, ne de evi kaldı. Bir oğlu suya karıştı gitti. Babası, korkudan, su çekildikten sonra üç ay yaşadı. Öteki kızını sara tuttu. Karısı ne ettiğini hâlâ bilmez. O pek dehşetli şeydi. Bir daha öylesini görmedik pek. Ormanın ağaçları bile yıkıldı gitti idi. Yetmiş dönüm arazisinin yarısını sattı da, bir ev yapabildi. Su dört gün çekilmedi. Beşinci gün, düğünü bizim evde yaptık. Bizim, yerden yapma, şu iki buçuk odalı evde bütün yaz barındık. Dokuz nüfusun –çocukları saymıyorum– hepsine ben baktım. Ben onun için bu Sakari'ye hem kızarım, hem severim. Bazı kör, bazı gözü açıktır domuzun. Hayırsız evlat gibi bir şeydir bu.

İhtiyar adam;

– Fadime, Fadime! diye haykırdı.

– Buyur ağa, dedi bir ihtiyar kadın.

Bir damın eşiğinde duruyordu. Elinde, bir lengerin içinde, tavuklara hazırlanmış kepek karması tutuyordu. Dirseklerine kadar kolları sıvalı idi. Yüzüne gözüne yer yer kepek bulaşmıştı.. İhtiyar;

– Bizim Abasız'ın oğluna, Sakari taştığı zaman seni nasıl sırtımda taşımıştım, onu anlatıyordum, dedi.

İhtiyar kadın;

– Sen de anlatır anlatır, hep onu anlatırsın! dedi.

MEKTUP

Ne desem yalan gibiydi. Selviler Arnavutköyü'ne doğru mırıldanıp dururdu. Bir taka İstanbul'a gider; bir yelkenli, böcek yüklü bize doğru gelirdi. Tepelerden, "Kırk katır mı istersin, kırk satır mı?" diyen, bir masal cezası havası eserdi.

Rıhtımın kırık taşına oturmuştuk. Bulutlar yıldızlara bir şeyler götürürdü. Beklerdik. Masalımıza aydan çocuklar gelecekti.

Sizi iskelenize bıraktıktan sonra, ikinci mevkide oturmuş, dünyada ilk yazıyı yazanı düşünüyordum!

Şiir, muhakkak ki yazının ta kendisi... Orman, deniz, çiçek, yemiş, böcek, kuş, güzel insan olur da, şiir olmaz olur mu? Yazıdan evvel, sanırım, resim vardı. Yazı çok sonraları icat edilmiştir, diye bir şey söylemeyeceğim. Beni alim sanırlar da alay ederler! Yazı üzerine hiçbir deneme okumadım. Onun üzerine düşünmek istiyorum. Demek söylemekten usandığımız, konuşmak istemediğimiz bir gün gizlice, –bakın bu *gizlice* kelimesini iyi buldum– kendimiz hitap ettiğimizin yanında bulunmadan, sesimiz işitilmeden söylemek zorunda kalmışız. Bu iş nasıl olur? diye düşünmüşüz. Yazıyı belki binlerce, milyonlarca insan okuyor. Ama yazı bunun için uydurulmuşa benzemiyor pek... Olamaz, ilk defa birçokları için yazmadık. Kendimiz olmadan, sesimiz duyulmadan, başka birisine, bir tek kişiye bir şey söylemek için

birtakım şifreler düşündük. Yazı sizin için yazıldı. Bu yüzden uyduruldu. Bir türlü "Seviyorum!" diyemedik. Belki de ilk defa iki kol resmi, iki dudak resmi, sonraları kalbin biçimini öğrenince onun resmine bir ok batırarak derdimizi dökmeye çalıştık. Başbaşa, karşı karşıya, çoktan riyakâr olmuştuk. Daha samimi olmamız lazım geldiği zaman utandık. Bu utanmadan yazı doğdu. Başbaşa konuşurken ne kadar coştuk, neler söyledikse, o kadar da hataya düşüyorduk. Yalnız başımıza oturduğumuz zaman, kafamız daha başka türlü işliyordu. Biraz evvel söylediklerimize pişman olmuştuk. Bak şimdi ne güzel düşünüyorduk. Düşünmek; yazı, düşünmekten doğdu. Konuşurken düşünmüyor muyduk? Düşünüyorduk, ama hatalara düşüyor, bir türlü onaramayacağımız haltlar karıştırıyorduk. Sonradan ne kadar pişman oluyor; söylediğimiz, hırsla söylediğimiz bir sözden ne kadar utanıyorduk.

Yazı daha hesaplıydı. Hatta yazıyla düşündüklerimizi, yeni baştan istediğimiz kadar düzeltebiliyorduk. O halde, demek yazı, konuşmadan daha samimi değildir. Konuşurken elbet daha samimiyiz. Hem öyle, hem öyle değil. Yalan söylemek lazım geldiği zaman kaleme kâğıda sarılanlar olabilir. Ama ilk yazıyı yazan adamın yalan söylemek için yazdığını sanmıyorum. Belki olmayacak hulyalarını söylemiştir. "Ben yalnızken başka türlü düşünüyorum. Sen o söylediklerime aldırma! Onlar da yalan değildi ama, tashih edilmemiş şeylerdi. Bak bugün, dün söylediklerimi yeni baştan düşündüm, düzelttim!"

Ah bu ilk yazıyı yazan adam! Bu ilk vesikayı bulsam, birçok şey öğrenebilirdim. Acaba iki kişi oturup birtakım remizler mi düşündüler? Eğlence için mi bu işi yaptılar? Yoksa birinin bir derdi mi vardı?

İlk yazı bir erkekten mi kadına yazıldı, yoksa kadından mı erkeğe? Bana öyle geliyor ki, ayrı iki cins insan tarafından bir yazı ötekine gönderildi. Bu bir mektup muydu, yoksa bir şiir miydi? Galiba resimdi. Hem şiir, hem resim, hem mektuptu. İki dudak resmi mi vardı? Yoksa iki kol birbirine mi sarılmıştı? İki işaretten mi ibaretti? Yoksa, "Gel kızım" demek için uzun saçlı bir kadına bir adım mı attırıyor, bir küçük kulübeyi mi işaret ediyordu? Küçük küçük çocuklar mı yapmıştı?

Ben, böyle bir ilk mektubun ağaç üzerine yazıldığını görüyor gibiyim. Yazanın da, okuyanın da heyecanı bende... Bir erkek tarafından yazılmış diye kabul ettiğim bu mektubu okuyan kadın, ne kadar şaşırmıştır. Bu şifreyi nasıl çözmeye çalışmıştır.

Ah bu ilk mektup! Bir elime geçse... Onu ben de size göndermek isterdim. Sizde, ilk yazıyı okuyan kadının heyecanı, sevinci canlanır mıydı? Ta uzaklardan, âdeta derinlerden, ilk okuyanın ruhu başkaldırır mıydı? Ne gezer!..

Biz artık yazının canına okuduk. Onu nelere alet etmedik. İçimizin, beynimizin güzel, tashihli taraflarını söyleyemediğimiz, söylemeye sıkıldığımız, utandığımız, hem temiz, hem de güzel olduklarına inandığımız şeyleri anlatmak için uydurduğumuz bu işaretleri, artık kepaze ettik. Yalan söylemek için, birini aldatmak için, bir kötü fikri müdafaa etmek için kaleme sarılanlarımız oldu. Bak gör ki, şu insanoğlunun elinde kala kala, yine hep güzelleri kaldı. Onun için yazı yazmaktan korkmamalı. Kötüsü üç günlük, üç seneliktir. İyisi tarih olduğundan beri bize kalıyor. Kaybolan yalnız, sevgiliye yazılmış uydurulmuş ilk mektup... Merak ettiğim hep o ilk ve en güzel yazı.

SUR DIŞINDA HAYAT

Şehrin dışına çıkmak, kendi kendinden kurtulmak gibi bir şey. Hatıralarımız, aşklarımız, dostluklarımız, hıyanetliklerimiz, iyilik ve kötülüklerimiz, sefaletimiz, rezaletimiz hep şehrin içinde kaldı. Burada ağaçlar, yemişler, sebzeler ve hayvanlarlayız. İşte ağaçlar: Ceviz, incir, dut, erik, çitlembik... İşte kabak, hıyar, mısır, ayçiçeği... İşte kara, sarı, kırmızı, yağlı, arık, bereketli toprak. Yat cevizlerin gölgesine! Vur beline tekmeyi derdin! Uyu!.. Ağzının kenarında sinekler, uyu uyuyabildiğin kadar. Şehrin dışını bile kavuran bu sıcak, orada, apartmanların, ağaçsızlığın dostluğunda, kimbilir ne cehennemdir.

Şehirden kurtulmakla tarihten kurtulunmuyor. Her adımda yıkık dökük, harabe halinde tarih, surlarda. İstanbul surları, kuleleri birbirine geçmiş, mazgalları dökülmüş, sarayları çökmüş, yollarını devedikenleri, baldıranlar kaplamış bir halde, sağımızda uzayıp gidiyor. Asfalt şose bizi bir kapıdan ötekine kaydırıyor ama, öyle ağaçsız ki, güneş de öylesine yakıyor ki...

Sur haricinin her şeyi mi iyi, yoksa ben mi değiştim? Her insan, her hayvan, her şey bir masalın içinden çıkıyor gibi: Perilerin koyunlarını güden ihtiyar bir cadı gördüm. İki tane donuk, korkunç dişi ile yüzüme bakıyordu.

Fotoğraf makinemle resmini çekmek istedim.

– Resmimi çektirmem ben. 25 kuruş verirsen, gel çek.

– Yine iyi be nine! Fazla istemedin. 25 kuruşa diş bile çekmiyorlar. Gel etme, 5 kuruşa razı ol, resmini çekeyim. Herkes para veriyor da çekmiyorum.

– Olmaz.

– Zorla çekerim ama.

Arkasını dönüyor.

– Bak, koyunlar bile resimleri çekildiğini anladılar da, makineye bakıyorlar.

– Koyunlara ne bakarsın sen? Onlar hayvan, paradan anlamazlar.

– Sen demek anlarsın!

– Mevlanakapısı'nın simitleri çeyreğedir.

Yanıma bir adamcağız takıldı. Çekik gözlü, köse sakallı, Tatar şiveli bir adam. O da benimle beraber gülüyor. Sevimli çoban cadıyı koyunlarıyla bırakır bırakmaz, koyunlarla beraber sırrolup olmadıklarına dönüp baktım. Evet, sırrolmuşlardı. Şimdi deri kazıyıcısı Şehreminli Mehmet Ali ile hem yürüyoruz, hem o anlatıyor:

– Karı milleti mi? Allah korusun? Benimki evi bırakıp kaçtı. Ben haftada 20 lira kazanırım. Yetmezmiş ona. Nene lazım sana genç karı. Şimdi buldum deminki cadı gibi bir cadı da ben. Otururuz beraber.

– Evlenmeden mi?

– Ötekisinden boşanmadım ki. Neredедir, ne bileyim? Hem boşanmış olsam da yine evlenmezdim. Evlenince yine kaçar, diye korkarım. Evlenmezsek her gün evlenmek umudu var ya! İşte o umut kadın kısmını oyalar.

– Topkapı daha uzak mı?

– Yok canım, yarım saatlik yol. Şurası Silivri-

kapısı, sonra Mevlanakapısı gelir, sonra da Topkapısı. Surdan içeri girer girmez, tramvay.

Sağımızda surlar birbirini eziyor. Çatlaklarda kertenkelelerin kovalamaca oynadıklarını seyir için yanlarına sokulmaya lüzum yok. Öyle büyümüş ki kertenkeleler, inan olsun, ben bir metre uzunlarını gördüm. İnanmazsanız, işte ağaç gölgesinde Silivrikapısı ile Yedikule arasının incirlerini bekleyen Mehmet Reis'e sorun.

Mehmet Reis, o canım Osman Cemal'in harikulade iki romanından, *Çingeneler*'le *Aygır Fatma*'dan canlı bir tip gibi fırlayıvermiş.

– Şu Elekçi Baba, şu Bağdadi Baba. Bağdat fatihinin, Bağdat'ın bir türlü düşmemesine canı çok sıkılırmış. Sur haricinde tebdil gezmeye çıkarmış. Günlerden bir gün, yine tebdil gezerken çitlembik ağacının gölgesinde bir ihtiyara rastlamış. İhtiyar;

"Padişahım, üzülme, Bağdat şimdi düştü!" demiş.

Padişah hem kendisinin tanındığına, hem de sanki telsiz telgraf almış gibi konuşan ihtiyara kızmış.

"Sen ne biliyorsun be adam?" demiş.

Bağdadi Baba;

"Bin sırtıma padişahım," demiş, "biz dönünceye kadar şuraya bir kabir kazsınlar."

Padişah atlamış Bağdadi Baba'nın sırtına. Göz açıp kapayıncaya kadar bir zaman içinde Bağdat kapılarında imişler. Bakmış padişah, bölük bölük kendi askeri Bağdat kapılarından girer; ferahlamış. Göz açıp kapayıncaya kadar Silivrikapısı'na dönmüşler. İhtiyar orada çitlembiğin gölgesine oturmuş, ruhunu teslim etmiş.

– Ya Elekçi Baba?

– Onun masalını bilmiyorum. Yalnız eskiden burada bir türbe vardı. Yandı. Türbeden içeriye girince iki elek asılı idi. Bir fatiha okurdun. Derdini söylerdin. Olacak bir şeyse, elekler fırıl fırıl dönmeye başlarlardı.

Şehit Nizam bahçelerinden, Kozluk dutluklarından gelmiş dutçular, Silivrikapısı'nın dışında Bağdadi Baba'nın kabri bulunan kahvede, tepeleme dut dolu tablalarını mahallelere çıkarmadan önce, bir mola verirler.

Delikanlı dutçu:

– Ye be beyabi! Ye be! Yetim malı değil bu. Korkma! Sen de bizim bir resmimizi çek. Hatıramız olsun şöyle.

Arkadaşı:

– Ağabey, Şehit Nizam bahçelerinin dutu bunlar. Havalar bu sene imbat esti de ballanmadı yoksa mal. Haşlandı mal! Bu mal meltem ister, poyraz ister. İmbat esti mi böyle çekiver kuyruğunu! Görüyorsun a, tatsız mal.

Şehreminli Mehmet Ali, sessiz sadasız, tayyı mekân eder gibi, kayboldu gitti. İhtiyar eski tulumbacı reisi Mehmet Reis, bize Silivrikapısı'ndaki Fatih ordusundan İdris'in kürzünü gösterdi. Bu kürzü üç kişi bir olsa yerinden oynatamazmış. Ama yeniçeri İdris kavrayınca yüzlerce kişinin içine girer, girişirmiş.

Sonra Rumlardan kalma çengellerle Silivrikapısı'nın duvarına asılı devasa balık kemiğini gösterdi. Aldı bizi, götürdü Yedişehitler'e. Yedi tane yan yana mezar.

– Kimmiş bunlar, Mehmet Reis?

– Bunlar Arnavutluk beyleri imiş. Asi gelmişler padişaha.

Baktım, mezarın birinin üstünde şu kitabe:

"Otuz seneyi mütecaviz Arnavutluk'ta teferrüt eden Yanya sancağı mutasarrıf-ı sâbıkı meşhur Tepedelenli Ali Paşa'nın ser-i maktuudur."

Yanında oğlu Veli Paşa, ötede torunları. Hepsinin ser-i maktuu orada. Biz yine günümüzün adamlarına dönüyoruz. İşte Mehmet Reis hayatını anlatıyor:

– Ben mi ne iş yapardım? Uzun hikâye. Benim asıl sanatım yorgancılıktı. Ama gençtik. Deli fişektik. Vurduk işi külhanbeyliğe.

– Kaç yaşındasın Mehmet Reis.

– Altmış beşten fazlayım.

– Maşallah! Hiç göstermiyorsun.

– Efendim tulumbacılık ettik. Döşemecilik, yorgancılık ettik. Günün birinde bir de baktık ki, tütün kaçakçısıyız. O zaman böyle miydik ya? Soluğan beygir gibi... Elimiz ayağımız tutardı. Vurur giderdik İzmit'e, İznik'e, Karamursal'a. Giderdik bir Rum köyüne. Günlerce yer içer, yatardık. Sonra vururduk, heybelerin sırtına kaçak tütünü. Sıçan dişi, kız saçı gibi tütündü o. İpekti, ipek. O köy senin, bu köy benim. Bir Hersekli Arap Muhittin vardı. Allah rahmet eylesin! Ne bıçkın kaçakçı idi. Ne gözü yılmaz delikanlı idi! Yüklerdik kayıklara malı Anaçıpay'a, Ayastafanos'a, Bakırköy'e... Gece haber yollardık bizimkilere. Atlar gelirlerdi. Yüklerdik malı, Silivrikapısı'na vardık mıydı atardık heybeleri surun hendeğine. Mevzi alırdık. Kolcularla kurşun kurşuna, bıçak bıçağa gelirdik. Sonunda hep onlar kaçardı. Hey gidi günler! Rakının okkası 4 kuruşaydı, 4. Teneke ile içerdik zıkkımı!..

Mehmet Reis dalmıştı. Elindeki Köylü cıgarası ile pantolonunu yaktı.

– Yananı Allah görür ama, biz daha çabuk gördük! dedi.

Pantolonunun yanan yerini boğum boğum parmaklarıyla söndürdü:

– Sonra Balkan çıktı. Ardından Çanakkale'ye gittik. Bağdat'ı, Basra'yı dolaştık. Döndük ki, nefesli beygir olmuşuz. Ne konaklar döşedim ben oğul, ne konaklar! İbrahim Paşa'nın, Ethem Paşa'nın, Enver Paşa'nın... Hepsi de yandı gitti ya! Sonradan barsakçı da olduk. Ne ise, Allah bir iyi evlat verdi de, sayesinde kimseye muhtaç olmadan ekmek yiyor, tütünümüzü de içiyoruz.

– Nerelisin Mehmet Reis?

– Doğma büyüme Silivrikapılıyım.

Mehmet Reis'i Bağdadi Baba'nın mezarı yanındaki çitlembik ağacının dibinde bırakınca, o da kayboldu gitti. Şimdi biz sur dışı ile sur içi arasındayız. İki kapının arasında bir araba imalathanesinin önünde. Bir araba tamirde, ötekisi resimlenmiş, boyanmış, kuruyor. Kenarına ne güzel manzaralar çizilmiş halat arabasının... Bir kavun karpuz sergisi, uzakta bir köy, ay doğuyor, güneş batıyor, ekin tarlaları, rüzgârda sallanan iki ayçiçeği, bir kuzu, bir sıpa, bir derede yıkanan ördekler, bir gül demeti... Arabacılar bir, manavlar iki; bayılırlar resme.

– Bir arabaya bu resimleri kaça yaparlar? diye araba tamircisine sordum.

– 40 liraya, orasını geç beyim sen. "Bunları kim yapıyor?" diye sor.

– Neleri?

– Bu resimleri!..

Sormadan anlatıyor:

– Bunları yapan, on iki yaşında bir çocuktur. Kafadan yapar beyim. Öyle baksın bir şeye falan, ne münasebet! Kafadan vallahi! Bu çocuğu sekiz yaşında iken araba boyacısına çırak vermişler.

Dört sene sonra ustası pılıyı pırtıyı toplamış, geldiği memlekete geri dönmüş. Giderken, "Ben," demiş, "İstanbul'a yakışır boyacı bırakıp gidiyorum. Onunla boy ölçüşemeyeceğim yerde de çalışamam." Basmış gitmiş.

– Aman göreyim şu ressamı! diyorum.

– Talihiniz yokmuş. Her arabacı arabasını onun resimlemesini ister. Bugün burada ise yarın Zeyrek'te, ötekisi gün Edirnekapı. Günde bir araba boyuyor beyim, bir araba...

– Kaç para alır?

– 40 lira!...

Ressamlarımıza benden haber vermek: Araba ressamı on iki yaşındaki Hasan'la boy ölçüşebilecek kabiliyette olanlar varsa, bir halat arabası bir günde boyanıyor 40 liraya. Onlar yine sergi açsınlar, tenezzül etmesinler isterlerse arabaları süslemeye... Benden günah gitti!..

Arabacı:

– Şaşıyoruz bu çocuğa, diyor. Müthiş adam doğrusu. Şöyle bir gözünü hafifçe kısıp bir düşündü mü, sana bir manzara çıkarıyor. Misli bizim dutluklarda yoktur.

Silivrikapısı'ndan Mevlanakapısı'na giderken, meltem çıktı. Meltemle beraber sırrolan Şehreminli Mehmet Ali de tekrar ortaya çıktı. Rüzgâr gibi adam! Bizi surlara çıkardı. Geniş surun üstünde üç-beş çadırın kenarına ulaştırdı.

Baktık ki çadırlarda insanlar oturmuş, kimi körük sallar, kimi tencere kalaylar, kimi tepsi döver, kimi tef gerer, kimi oynar, kimi şarkı söyler, kimi boylu boyunca yatmış, gökyüzüne bakar bakar, dalar... Gökyüzünde atmacalar, doğanlar uçar, tayyareler homurdar. Bir çadırdan gramofon sesi gelir. Bir ıslak, yumuşak, kalın, etli dudaklı, buğday

renkli, bakışları kadınlık, sevda dolu kız, dolgun kalçaları ile salınır geçer...

Evet, şimdi de Çingenelerleyiz. Bir damatla bir gelin tek başına bir çadırda hülyaya yatmışlar. Gelinin bileklerinde altın suyuna batmış bakır halkalar şıngırdıyor.

Uzun boylu bir genç;

– Biz bakırcıyız, diyor, mahalleleri dolaşır, kalaylanacak bakır toplarız. Sonra harman vakti gelir, harmanlarda çalışırız. İlk soğukla beraber geçer gideriz Edirne taraflarına.

Çok konuşmadılar. Fazla gülmediler. Hele küçükleri ardımıza takılıp, "5 kuruş! 5 kuruş! N'olur be amca? 40 para!" demediler. Çünkü hepsinin ellerinde iş vardı. Kızdırılmış üstlerine biraz kum, biraz kalay dökünce pırıl pırıl parlayan hamam tasları, sahanlar, tencereler; çoluk çocuk çalışıyorlardı. Yalnız yeni, o günlerde evlendikleri pek belli, beline gümüş kemer takmış bir kızla çok genç bir delikanlı çalışmıyorlar, gramofon çalıp birbirlerine bakıyorlardı. Orada göbek atan pek miniminiler vardı. Bir de emzikli kadın, memesinin karadut büyüklüğündeki ucunu bir karadut kadar siyah yavrusunun ağzına sokup sokup çıkarıyordu.

SERSERİ ÇOCUKLA KÖPEK

Köpeği omzuna almış gidiyordu. Köpek de, sokak çocuğu da pis değildi. Kirliydiler. Köpek iki aylıktı. Çocuk on yaşındaydı. Vakit de gece yarısı.

Beyoğlu, sabah olmak üzere olan bir ortaçağ şehrine benziyordu. Öyle bir ortaçağ şehri ki, uyanır uyanmaz çırılçıplak esirler bir zafer arabasında harmanilere bürünmüş, kafasında bir zafer çelengi ile şehrin hâkimini çekecekler. Pöstekilere, zırhlara bürünmüş, altın gümüş işlemeli deri donlar giymiş, çevresi yarım metre gelen pazularla derebeyin aylıklı askerleri, demir kapılı evlerden çığlık çığlığa kadınlar çıkaracak. Bu kadınlar o kadar güzel gözlü, o kadar tatlı, o kadar dolgun kalçalı olacaklar ki, derebeyin sarayını süsleyen ressam, saçını başını yolacak. O kadından bu kadına, bu kadından o kadına koşacak. "Bunu bana verin! Bunu bana verin! Bu benim rüyalarımın, hüsranlarımın, fırçamın kadını. Ancak onunla ölmeyecek eserimi yapabilirim!" diye koşacak. "Seç!" diyecekler, seçemeyecek. Başında zeytin ve defne dalından zafer çelengiyle derebeyi, kahkahadan bütün gümüşlerini ve altınlarını şakırdatacak.

Sonra kıpkırmızı bir güneş, yetmiş kadırganın direği, halkası, ipi, yelkeni, gümüşü, demiri, tuncu, adalesi, teri, esirliği arasından dün yetmiş yedi kalyonun battığı hırçın suları ateşe salacak.

Nihayet öğle güneşiyle beraber zaptedilmiş

şehrin halkı sokaklara dökülecek. Yokuşlardan yuvarlanan kulübeler büyüklüğünde şarap fıçılarının, büyük top gürültüleriyle yuvarlandığı görülecek, işitilecek. Ağzı bir küçük fıçıda bir şişman gemici şaraptan boğulacak. Irzına geçilmiş bir sahici kadın bir muharibi dişleriyle boğazından kapacak. Köpekler uluyacak. Gemilerden kaçmış kaplanlar mahallelerde kimseye saldırmadan, tokluktan sarhoş dolaşacaklar.

Akşam olacak. Şehri bir zeytinyağı, bir şebboy, bir amber kokusu kaplayacak. Sükûn içinde şehvetle, esirlikle, gözyaşı, ırz, namus, aç ve tokla dolu kalın, kara perde, şehri kaplayacak. Demir kapılar kapanacak. Yalnız derebeyinin sarayından kahkahalar ve musiki sesleri gelecek. Nöbetçiler tabanları keçeden ayakkabılarıyla etrafta dolaşacaklar.

Küçük serseri çocukla omuzuna attığı küçücük köpeği Galata'nın bu gece yarısı sokağında giderlerken, ben kafamda bu filmi çevirdim. Köpek birdenbire havladı. Sabırsızlandı. Çocuk omuzundan indirdi.

Şimdi, küçük köpek ince sevinç çığlıkları çıkarıyor, zıplıyor, havlıyor, atlıyordu. Küçük serseri;

– Anladım, dedi, şarkı istiyorsun, değil mi?

Hayvanların içinde insanoğlu dilini en anlayan, anlar görüneni köpektir. Birçok kelimeleri anlar da. İnsanoğlu ile arasındaki lügatçe öteki hayvanlarınkinden bir hayli zengindir. Köpek, çocuğun sözlerini anlamış, susmuştu. Çocuk şarkıya başladı:

Karakolda ayna var ayna var
Kız kolunda damga var damga var
Gözlerinden bellidir Karabaş
Sende de bana sevda var.

Köpeğe doğru eğildi. Onu hırpalarcasına okşadı:

– Bende de sana sevda var! dedi.

İşte o zaman, 1948 senesinde, İstanbul şehrinde, Beyoğlu'nda Galata rıhtımına inen bir yokuşun ortasında olduğumu kavrayabildim.

SONBAHAR

"Çiçekler ve ağaçlar, toprağın derinliğindeki sırrı bize ifşa ederler. Orada da, kokuların ve renklerin bilmediğimiz tecellileri olduğunu lisan-ı hal ile söylerler. Fakat biz bir şey anlamayız. Bu anlaşılmaz lisanlarını kulağımıza fısıldayan nebatat, anlaşılmadıklarına mahzun sönüp giderlerken, biz de yeni mevsime gireriz. İşte bu mevsim sonbahardır.

Ne yazı, ne de kışı, ne de ilkbaharı seviyorum. İlkbahar, çiçeklerin ve ağaçların, küçük çocukların, kuzular gibi bağırıp meleme zamanlarıdır. Ne söyledikleri meçhuldür. Şuursuz ve istikametsiz konuşurlar. Yazın ise daha ağırbaşlı, lisanları daha kavi, fakat, bir *inactuel* filozof veya psikologdurlar. Çiçekler ve ağaçlar ve otlar, yalnız sonbaharda son bir ümitle yapraklarını dökerek; garip, esrarlı bir fani goncalar açarak, insanlara, ümitlerinden ve zaaflarından son defa bahsederler.

Sonra melul, mahzun, dargın çocuklar gibi, rüyalarına ve yataklarına kavuşur, yeni bir hız alabilmek için uyurlar."

Sıra arkadaşımın tahrir vazifesini tebessümsüz dinleyemezdim. Şehrin asfaltlarını bulutlar gibi önüne katan rüzgâra ve yağmura pencerelerimizi indirmiş, o, tahrir vazifesini yazıyordu, ben hikâyeler okuyordum.

Arkadaşım, mütalaamı en tatlı yerinde kesti, demeyeceğim. Her yarı yolda bırakılan şey tatlı ve

canlı olduğu için dilimin ucuna bu cümle geldiği halde diyemeyeceğim. Arkadaşım bir İsveçli idi. Vazifesini bana okuduktan sonra, 2500 metrede ski yapmaya, dağlara ilk yağan karı görmeye gitmişti.

Hava orada saf, açık, berrakmış. O, boynundaki fuları, gözlüklerini, ceketini çıkarmış, sonra fanilasını atmış ve bu ilk karın üzerinde saatlerce kaymış.

Şehre döndüğü zaman otobüsten inerken kendisini gördüm. Sıhhatli idi. Pürneşe gözüküyordu.

– Çok güzel eğlendik, dedi. Sonbahar yeni başlarken, yukarıda kışı görmek; sonbaharla kış arasındaki uçurumu bir lahzada atlamak; ikisi arasındaki farkı birkaç saatte yakalayabilmek... "Yaşasın dağ sporu!"

Bir çekirge gibi şehrin ışık tarlalarına atıldı. Ertesi gün nezle ve ateş içinde hastaneye gitti. Bir hafta sonra, "Zatürreeden öldü" dediler. Mezarı başına on beş gün sonra gittim.

Annesinin koyduğu dağ çiçekleri solmuştu. Kestane yaprakları her tarafını örtmüştü. Sevdiği sonbaharın ve çiçeklerinin sırrı içinde, haşırneşir olmuştu.

Vazifesinin son cümlesini hatırladım:

"Sonra melul, mahzun, dargın çocuklar gibi, rüyalarına ve yataklarına kavuşur, yeni bir hız alabilmek için uyurlar."

İNSANLAR, TÜRKÜLER, MASALLAR

Yol, yüz on kilometre yapılacaktı. Bir ova kasabasından başlayacak, iki küçük kasaba daha geçildikten sonra, kocaman, dokuz yüz küsur metre irtifaında bir dağ aşılacak, böylece yol, vilayete varacaktı. Şose beş müteahhite devredilmişti. Bu beş müteahhit, acar, çapkın, kırk beşlik insanlardı. Beş müteahhitin de bir müteahhiti vardı. Bu köse sakallı, küçük cin gözlü, sarı bıyıklı, paltosu kürklü bir adamdı. Bütün malzemeyi o verecek, silindirleri o getirtecek, her işi, bankaya yatırılan bilmem ne kadar lira görecekti. Bir gün, bu köse sakallı, ufak cin gözlü ihtiyar adamın aklına, bir seyahat fikri geldi. "Hazır iş de var" dedi. "Gider, şu yüz on kilometreyi gezerim." Yol yapılmaya başladıktan beş-on gün sonra idi. Otomobilini getirtti. Bu otomobil yeni fabrikadan çıkmış, bir vitrinden söküp alınmış, kız gibi; Arap atı gibi durduğu zaman sünepe, yürümeye başladığı zaman narin, hain, cilveli, rüzgârlı idi. Kasabanın belediye dahili yolları ne kadar berbattı. Merkez mahallelerinden sonra bir bataklığa dalınıyordu. Ördeklerle çocukların hâlâ yaz ılıklığını muhafaza eden birikintilerde koşuştuğunu görmek, bir teşrinisani gününde iliklerine kadar üşüyen ihtiyar, ama işgüzar müteahhitler müteahhitini de, ördekleşip çocuklaşmak hususunda müteredditi bırakmıştı.

Şoför, kasaba içinde sefil dolaşan, sanatının

ustası bir genç işsizdi. Yirmi yaşlarında ancak vardı. İyi şoförddü ama gençti. Genç adamın eline otomobil verilmezdi. Yalvarmış, yakarmıştı. Elinin altında homurdayan makineye, arkasında kendine baktığını tahmin ettiği ihtiyar adama gösterilecek hürmeti gösteriyor, âdeta içindekini değil, makineyi sarsmamak, örselememek için bütün dikkatini harcıyordu. Belediye dahili yollar bitmişti. Sakarya'nın üstünde, tahtaları yer yer oynayan babalık bir köprü geçilmişti. Yol buradan itibaren iki kilometre yapılmıştı. Bu iki kilometreyi şoför, at üstünde bir kız kaçırır gibi geçmişti.

Otomobilin içindeki adam, bir an süren bir zevkle sarsılmıştı. Sonra yol üstünde kırmızı bir bayrakla silindirler gözükmüş; makine, köylülerin öküz arabası yoluna inivermişti. Bu yol, kum hışırtısı da çıkarmıyordu. Bu sakızlı, ağdalı bir köylü yolu idi. Otomobilin tekerlekleri, yalınayak gezen çocukların topraktan aldıkları şehvete benzer yumuşaklığa dalıyor, gidiyorlardı.

– Dur şoför, dur yavrum!

İhtiyar adam, birkaç metre ileride, ağır tekerleklerinin üstünde kalçaları geniş, boyunları uzun ve narin, iki şehvetli kadına benzeyen silindir makinelerine baktı. Biri, artık yerinden hiç kalkamayacakmış gibi çölde bir sfenks haliyle oturmuş; tarlalara, bulutlara bakıyor, ötekisi, ağır kalçalarına rağmen oynak, vakur gidip geliyordu. İşçiler, taş kıranlar yerlerinden uğramış, otomobile bakıyorlardı. İhtiyar adam;

– Çek oğlum, dedi.

Öküz arabası yolu insanı hiç sarsmıyordu. Yapılacak şosenin kenarından böylece uzun müddet gidilebilseydi... Gidilemezdi. Yol, başka köylere, bilinmez, metruk köylere gidiyor, yahut tekrar ana-

yola çıkıyordu. Onlar da anayola çıktılar. Buradan sonra yol korkunçtu. Her an devrilmek ihtimali vardı. Sanki bu yoldan ejderha arabaları, evliya atları geçmişti. Sanki harp olmuştu. Görmediğimiz, bilmediğimiz tanklar bu yolda durmuş, çökertmiş, sanki adım adım, yer yer siperler yapılmıştı.

– Evlat, dedi, nedir bu yolun hali?..

– Yol yapılıyor beyim! Sonra yapıldığı gibi senelerce bırakılıyor. Halbuki yapılan bir yol, her sene tamir görmeli, hiç olmazsa üç senede bir tamir görmeli ki, böyle olmasın.

– Evet, doğru, dedi. Doğru... Hiç olmazsa üç senede bir biraz kum, iki çakıl...

Düşüncesinde kendi kendine ilave etti: "Sfenks kılıklı, narin boyunlu, kahpe kadın kalçalı bir silindir."

Anayolun üstünde büyük köyler vardı. Belki iki yüz haneli, çatılarına kiremit yerine ot konmuş, bahçelerinde kararmış bir ot yığını, balçık... Bu evlerin içine girip kapanmak. Günlerce bir pencereden yağan karı, yağmuru, tavukları, kazları, çobanları seyredip içlenmek, beklemek... Bir hasat gününü, bir harman yerini, bir gençliği beklemek. Beklemek arzusu veren bu kulübelerin kapılarında ihtiyar kadınlar, kadıncıklar, yulaf demeti saçlı sarışın çocuklar... İhtiyar adama, jandarma karakolundan bir çavuş selam veriyor. Köpeklerle beraber yine çocuklar, uzun müddet bağrışarak arabayı kovalıyorlardı. İhtiyar adamın anlayamadığı bir şeyler bağırıyorlardı. Otomobilin içindeki adam, ne bağırıyorlar? diye sormaya çekiniyordu. Sonra bu çocukların babaları durup bakıyorlar, otomobil kaybolunca kadar arkasından koşmak, çocuklar gibi "Uğur ola!.. Gazete varsa at!" diye bağrışmak arzusuyla durup otomobil kaybolunca kadar bakıyorlardı.

Sonra yine, kenarına tepe tepe taşlar yığılmış bozuk yollar geçiyorlardı. Otomobil yavaşlıyor; köysüz, otsuz, ocaksız, sessiz yollarda birdenbire insanlar peyda oluyor, otomobil geçerken içindekine yiyecekmiş gibi gözlerini dikiyorlardı.

– Bunlar kim oğul?

– Yol amelesi beyim.

– Ha!..

Neredeyse yol amelesinin gözlerinden, müteahhitler müteahhiti bir tuhaf oluyordu. Niçin yiyecek gibi bakıyorlardı. Yoksa ona mı öyle geliyordu? Halbuki sakalları büyümüş insanlar, günlerce taş kırıp türkü söyleyen, zeytin ekmekle doyan adamlar, başka türlü bakamazlardı. Bu bakış, alelade, sakalları büyümüş, yorgun insanların bakışıydı. Bu ihtiyar köse sakallı, kendisini yorulmadan para kazananlardan saydığı için yorulanların halini bilmiyordu. Yoksa onlar sakin, sessiz, korkak bakışlı insanlardı. Onlar, bir gün türkü söyleyerek, sırtlarındaki koyun pöstekilerine doldurulmuş birkaç eşya, çarıklarını tamir için kendi yaptıkları köseleler, hatta budaktan iğnelerle, kimi bir küçük, ne olur olmaz altınla, yol kenarına çalışmaya gelirlerdi.

Uzaklardan, çok uzaklardan, o ağdalı, sakızlı yumuşak yolların gittiği metruk köylerden gelirlerdi. Belki anayola onların köyü şu makineyle o kadar uzun değildi. Fakat onlar yayan gelirlerdi. Ormanlar geçerler, dağ başlarında uyurlar. Askere gittikleri zaman bedel verebilmek, evlendikleri zaman basma, yüzük alabilmek, doğacaklara beşik, kundak, ölenlere kefen satın alabilmek için, hasattan sonra ekin para etmediği zaman yol yapmaya gelirlerdi. Hem yol yapılırsa onların köyüne de para girecek, otomobil gelecek, onlar da seyredebileceklerdi. İhtiyar adam hastaydı, korkaktı. Yoksa

bunlar şen delikanlılardı. Yalnız sakalları her insanın sakalı gibi uzardı. İçlerinden bazılarının sakalları daha çıkmamıştı. Bu sakalı çıkmayanların gözlerine ihtiyar adam baksaydı, ferahlayabilirdi. Bu gözler pınar suyunun renginde, oynaklığındaydı. İçlerinde bir Yunan heykelinden daha güzelleri vardı. Bir dakika, taş kırmaktan duruyorlar, kenara yığılmış taşların üzerine binip yalnız bakıyorlardı.

Sabahtan, daha güneş doğmadan taş kırmaya başlarlardı. Her taş kırılışında bir memleket havası tuttururlardı. İçlerinde türkü düzenler bulunur:

İraktan geliyor sesin, iraktan
Benimki kısıldı yâr elinden, firaktan
Gurbet elde kalmadı çekmediğim bu çarktan
Kesmez oldu bıçağım
Dilim dilim karpuzu

Her akşam bir hendeğin kenarına ateşlerini yakarlar, cin-dev hikâyeleri anlatarak gecenin içinde sabahı bekleşirler, türkü söylerlerdi. Durmadan türkü söylerlerdi. Uzakta, yol bekçisinin çadırında çay ibriği kaynarken, bazı akşamlar, köylülerin birdenbire sesi kesilirdi. O zaman yolu gezmeye gelmiş bir müteahhitten bir tanesi, yol bekçisine, kolbaşıya bakar;

– Ne var, derdi, Hüseyin?

Hüseyin cevap vermezdi. Çadırın kapısını aralık eder, uzak ateşlere bir müddet dalar, rengi sararmış, dönerdi.

– Muhakkak birisi öldü, derdi. Bu saatte türkü söylemeseler masal anlatırlar. Masal anlatmasalar güreş ederler. Masal anlatıldığı, güreş edildiği zaman da bu kadar sessiz durmazlar. Gülüşürler, alay ederler, bahis tutarlar. Muhakkak bir ölü var.

On beşini, bazen yirmisini yine müteahhitin

zeytin ekmeğine harcayan 40 kuruş gündelik alan ameleden bazıları, ne kadar kuvvetli ise, bazıları o kadar narin, zayıf insanlardı. Birdenbire, arkadaşlarının yanında küçük düşmemek için, enerjilerini toplarlar, onlar da saatlerce, günlerce türkü söyleyerek çalışırlardı. Ama sonunda bir gün yatarlar, üşürler, titrerlerdi. Bu belki gizli bir sıtma, belki galopan bir veremdi. Belli olmazdı.

PARKLARIN SABAHI, AKŞAMI, GECESİ

Milyonluk şehirlerde de yaşasa, insanoğlunun içinde yalnızlık, kendi içine çekilme, sinme günleri doludur. Bitişik doğmadığımıza göre, içimizdeki sevinçleri, kederleri başkalarıyla her an paylaşmamıza imkân mı vardır? En yakınlarımızdan bile bucak bucak kaçtığımız, derdimizi kimselere söyleyemediğimiz günlerimiz olmaz mı?

Karı-koca, ana-oğul, kardeş, baba, hep ayrı ayrı kederlenmez, üzülmezler mi? Müşterek kederler, müşterek sevinçler ne kadar azdır. Kendi kendimiz kadar kim paylaşır derdimizi? Gün olur dost, sevgili, arkadaş, baba, ana, oğul, kardeş hep elimizi bırakıverir. Hem yapayalnız doğup kendi başımıza ölmüyor muyuz? Bana öyle gelir ki, dünya yüzündeki asıl dostlar, asıl kardeşlerimiz, saniyede doğup aynı saniyede ölen kişilerdir. Onlara da ömrümüz oldukça rastlayamayacağız.

Böyle günlerimizin en kaçılacak yeri bir oda değildir elbet. Bir eğlence yeri de olamaz. Ben kendi nefsime öyle günlerimde parklara giderim...

Park ismi de güzel ya, millet bahçesi uzunca ama, daha güzel.

Millet bahçelerinin sabahı, öğlesi, akşamı, bir de gecesi vardır. Hele kimbilir Gülhane Parkı'nın gecesi ne güzeldir. Her zaman Şarlo ruhunda bir serseri düşünürüm. İnsanları delicesine sever ama, onlardan korkar, kaçar; hep kötülük görür, hep

itelenir, hep kakalanır. Gündüzleri yazıhanesi, kahvehanesi, akşamları birahanesi Gülhane Parkı'dır. Yalnız gecelerini halden anlayan bir ihtiyarın kahvesinde geçirebilir. Bir peykede yatar. Yaz geceleri yıldızların, kış geceleri karların altındadır. Ah uykular! Parkta uyunan uykular!

İşte böyle bir serseri, bir gece Gülhane Parkı'nda kalır. Bekçiler güneşin batmasıyla beraber düdüklerini öttürür. O, hintkirazı ağacının altında uyumuştur. Uyanır ki, aysız yıldızlı bir gece saçlarının üstünde. Ağaçtan, kediden, rüzgârdan ürker. İçine evler, çorbalar, aileler, hasretler yapışır yapışır, kalkar. Tekrardan bir türlü uyku tutmaz. Sessizce hışırdayan yollarda yalnızlığı ile beraber birini gezdirir gibidir. Canı bir el tutmak ister. Bir ana hayali bir taflanın altından kalkar, üzerine doğru gelir. Çitlembiğin dibinde dedesi oturmuştur.

Gülhane Parkı'nda gecelemiş hayali bir serseriyi gece yarısı andığım zaman, ben Taksim Bahçesi'ndeydim. Bir kanapeye oturmuştum. Oturmuş değil, uzanmıştım. Gökte ay vardı. Hava oldukça serindi. Yanımdaki kanapede iki serseri oturuyordu. Konuşuyorlardı. Kulak misafiri oldum.

– Benim babam şoför. Geçen gün rastladım. Otomobiline aldı beni. "Oğlum, vazgeçmeyecek misin şu serserilikten?" dedi.

– Sen ne dedin?

– Çoktan vazgeçtim ama, dedim.

– Sonra?

– Sonra, "Baba, beni eve götür" dedim. "Hadi gel" dedi. Evine gittik. Üvey anam pumpa bir yatak yapmış, yastığı kabartmış uyku tutmadı bir türlü. Kalktım yataktan. Tahtanın üstüne uzandım. Orada uyuyabilmişim. Sabahı dar ettim. Gün ağarırken fırladım. Fırlayış o fırlayış...

– Yapamıyorsun evde bir türlü değil mi?

– Yapamıyorum be Civci, sıkılıyorum. Alışmışız bir defa... Sen de mi öylesin?

– Vallahi bilmem ki. Ben hiç döşek bilmem...

– Sahi mi ulan?

– Namussuzum daha döşek nedir bilmemişim.

– Yok ulan be! Sen sokakta mı doğdun.

– Öyle gibi bir şey.

– Anlatsana...

– Bırak eski defterleri. Aman ben bir yatak bulsam, yatıp içine ölürüm. Sen delisin be! Bulmuşsun da bunuyorsun. Bu işin sonu yok, Selahattin.

Sustular bir zaman, sonra bir tanesi;

– Şu sırtıma elini sok da bir kaşı! dedi.

Bir sırtın kaşınmasından çıkan sesi duymadım, ama kulağıma değil de kulağımdan başka bir yere hatır hatır bir ses geldi. Bir zaman sustular. Sonra kısık seslisi:

– Geçen sene... Bacaksız yok mu hani bizim, onunla vurduk buradan otobüsle, yayan, Halep'e kadar gittik. Bir hafta kaldık orda. Canımız sıkıldı. Trenle dönelim, dedik. Trende yakalandık. Posta posta getirip hududa bizi teslim ettiler.

– Bacaksız ne oldu?

– Geçen sene öldü.

– Eroinden mi?

– Yok canım, o çekmezdi. Eceli geldi, nalları dikti.

– Söyleme ulan! En iyi arkadaşındı.

– Ne diyeyim, kalıbı dinlendirdi mi?

– Yok... Cartayı çekti, de.

– Peki öyle olsun. Tahtalı köye gitti.

Ben, şu ölmenin, Türkçede ne kadar hoş lafları var, diye düşündüm. Onlar yine susmuşlardı.

İsminin Selahattin olduğunu öğrendiğim, söze başladı galiba:

– Şu kanapedeki uzanmış herif uyuyor mu, dersin?

– N'olacak uyuyorsa?

– Uyuyorsa şöyle bir kolaçan ederdik üstünü. Uyumuyorsa bir cıgara isterdik.

– O da zilin biri olmasa, burda işi ne gece yarısı?

– O da var ya!

– Şu ağacın altındaki bekçi değil mi?

– O, herhalde.

– Gelip hep keyfimizi bozar be, bu da!

– Bozarsa bozsun. Yatacak yer mi yok başka?

– Ulan ben bir gece şöyle yattığım yerde sabahı edemedim bütün yaz. Seksen otel değiştirdim.

– Al benden de o kadar.

Bekçi gelip hepimizi dürtükledi.

– Yatmak yasak burda! dedi.

Oturdum, bir cıgara içtim. Sonra parkı dolaştım. Şimşirlerin arasından horultular geliyordu. Döndüm evime yattım.

Sabahleyin erken erken tekrar parktaydım. Kanapelerin üstünde uyuyanlar, doluydu. Bekçi de uyandırmaktan usanmış olacaktı. Üstleri temiz pak insanlar bile vardı. Birdenbire bütün parkı düdük sesleri sardı. Herkesi uyandırdılar.

Şimdi park çocuklarla dadılarındır.

Minimini sarışın bebekler, küçük tombul elleriyle kum, çakıl topluyorlar. Ötede bir genç dadı, bir bebeğin ellerine vuruyor. Ceylanın sırtına bir altı yaşında maymun tırmanıyor... Bir ihtiyar madam, kanapenin üstüne kitabını koymuş, tam bir metre uzaktan kitap okuyor. Bir gözlüklü genç der-

se çalışıyor. Bir şişman tespih çekiyor. Bir üstsüz başsız delikanlı kolu kafasında uyuyor.

Daha çiftler meydanda yok. Ama nerde ise damlarlar, denizi seyretmek bahanesiyle birbirlerinin gözlerinin içini seyredecekler. Bir genç kız örgüsünden, bir madam romanından gözlerini kaldırıp kanaların tatlı rengine, bahçıvanın avucundan çıkar gibi suların eleğimsağmasına dalıp tekrar önlerine bakıyorlar... Parkın gündüz hayatı başladı. Kaçmalı.

Gündüzün orası herkesin. Senin, benim, madamın, matmazelin, bebeğin ve tespih çeken şişman adamın. Ama çitlembik ağacından karanlık indiği zaman, evsizlerin ve serserilerindir. Park da işte o zaman bir ana kucağı kadar şefkatlidir. Bekçiler! İlişmeyin, uyandırmayın serserileri! Park onlarındır. Yalnız göz kulak olun, yeter.

CEZAYİR MAHALLESİ

Üçle dört arası Beyoğlu'nun bu kahvesi pek tenhadır. Sokak da tenhadır ya: Sinemalar, mektepler, daireler alacağını almış, sokağı parasız avarelere, kahveyi de bize bırakmışlardır.

Biz kahvedekiler avare değil miyiz? Avare olmasına mis gibi, bal gibi avareyiz ya, biz ümitsiz avareyizdir. Halbuki dışardakilerin daha ümidi vardır. Sittin senenin, ta benim gençliğimin orospusunun bile ümidi vardır: Belki bir enayi eser de, onu bir locaya götürür. Şu sinema kapısına sığınmış sefil çocuğa, belki birinin içinden gelir de, bir yarım teklik (50 kuruş) toka eder. O da gider, bir sinemanın ön sıralarından birine oturur, ayaklarını önündeki sıranın tahtasına diker, kendini biraz aşağı kaydırır, koltuğunun üst tahtasına, içinde nasıl bir film oynadığını merak ettiğim kafasını yaslar... Şu bir gözü pırıl pırıl, ötekisi sönmüş, kambur adamın belki bir son arkadaşı kalmıştır. Kalmıştır da onu görünce kaçmaz; o da derdini dökebilir, sonunda belki de arkadaşı söylediklerine inanır, bir tuhaf olur da iki bardak şarap içirebilir ona. İçirebilir, götürebilir, ısmarlayabilir... Bu iktidar sıygası değil, ümit sıygasıdır, ümit. Ümitlerin en müptezelinde, ümitlerin en korkuncunda zamanın parıltısını kükreyen bizlerse ümitsizliğimizin karanlığından mahzunuzdur, âdeta. Bizi o ümit parıltısından müstağni bırakan cebi-

mizdeki üç-beş kuruşu harcayabilir, bir sinemaya da biz dalabiliriz.

Sinema mı? Ne pis şeydir o! Onu da ne çabuk düşürüverdin. Bir şair Nedim yaşamış, gülmüş, içmiş, eğlenmiş; meyhaneleri, kayıkları, bahçeleri, hamamları, çimenleri ve laleleri, güzel çocukları sevmiş bilirdik. Öyle ki, kırk yılda bir içimizden, bir şair de böyle yaşadığı için kıskanmamış, köpürmemiş, hiç olmazsa ölümünden sonra yaşayışını, hoş görmüştük. Ona da iffet maskesi altında çirkinliği, hayattan memnun olmayışı, abus çehreyi, pişmanlığı kondurduk. Şu karşıki Fransız filmi de, ne halt karıştırdığını bilmez. Marsilya şiveli insanlar, bir de galiba Paris ağızlı insanlar vardır dünyada. Başka insanlar yokmuş, yalnız onlar varmış gibi yaşayan bir kalabalığı, bir hıyarlığı harekete getirmiş.

O katırlı Amerikan komedisi güzel ama, onu da gördük birader! Beri yandaki film dayanılmaz bir şey: Tokat-tabanca, tabanca-tokat... Derken efendim otomobil yarışı, aman araba devrildi. İçindekilere bir şey olmadı, hayır oldu. Olmadı canım, olacak... İşte kalkıp sinemaya gitmeye bile takatımız, hayır arzumuz, daha doğrusu sinemadan da ümidimiz yok. Ümidimiz yoksa veryansın ederiz ya filmlere! Haklı olmasına haklıyız ama, hak değirmende. Hak hem tenkit edilmez, alınır. Gitmeyiverirsin olur biter. Ama Aksaraylı hanım teyze sarayları pek merak ederdi, gidip görecektir. "Lale devri böyle değildi hanım teyze, Barbaros'un zamanında, böyle şeyler olmadı. Barbaros bu kadar enayi değildi hanım teyze" diyebiliyor musun?

Ben mi söyleniyorum kendi kendime, yoksa karşımdaki ihtiyar mı? Yoksa ikimiz mi oturmuş konuşuyorduk? Bu lakırdıların, bu kendi kendine

konuşulmuş gibi lakırdıların üstünden kırk sekiz saat geçmeden unuttum.

Önümdeki beyaz kıllı, kalın enseli adam, yanındakine karaciğer hastalığı için doktor tavsiye ediyor. Öteki adamın böbrek hastalığı varmış. Amma beriki onun hastalığının karaciğer olduğuna emin. Doktor tavsiye eden adamın kocaman, al al yanakları var. Ötekisi sapsarı, zayıf.

– Evet, diyor zayıf adam, karaciğerim de biraz tembelmiş ama...

Beriki:

– Hah... Gel sözüme... Ben hemen anladım. Bilirim çünkü. Çektim. Çeken bilir arkadaş. O zamanlar Kayseri'deydim. Pastırma sucuğa veryansın ettik. Burasını iyi dinle: Bizim alayda genç bir doktor vardı bir zamanlar...

O aralık dinleyemedim. Dışarıda bir ahmak ıslatan yağdı durdu. Karşıki telefon telini nereden bulduysa bir güneş buldu yaladı. Sokaktan hemen hemen bir an için kimse geçmedi.

Bir zamanlar karaciğeri hastalanmış da, elleri vıcık vıcık yaralar içinde kaldığından, arşın arşın bezlerle sarmaya mecbur kalmış adam, devam ediyordu:

– Sizin de mutlak karaciğeriniz hasta. Alın dediğim ilacı, bana dua edin.

Körolası! Benim de karaciğerim hasta. Kulak kesildim. Ben demin sokağa daldığım sırada ilacın ismini söylemiş olacak ki, tekrarlamıyordu. Bir daha söyler ümidiyle altımdaki hasır koltuğu o tarafa doğru yavaşça kaydırdım.

– İşte efendim, bendeniz bu durumda iken, bir gün, hastaneye sizden iyi olmasın, bir arkadaş ziyaretime geldi. "Ne oldun böyle yahu?" dedi. Anlattım. Birdenbire, daha başıma gelenlerin yarısın-

da sözümü kesti. Bana, "Paşa! Paşa!" dedi. "Sen sahihten ahmakmışsın." Pek laubaliyizdir kendisiyle. "Niye ulan?" dedim. "Hani biz Diyarbakır'da iken senin de tavassutunla bir genci Amerika'ya tahsile göndermiştik, hatırladın mı?" "Eee?" dedim. "O geri döndü. İç hastalıkları hakkında bilmediği yok."

İlacın ismini paşa, demek daha söylememişti. Yeniden ellerinin tasvirine geçti. Oradan doktoru nerede bulduğuna, palas pandıras getirttiğine; oradan kendisini nasıl muayene ettiğine, doktorun daha ellerini görür görmez nasıl güldüğüne...

İşte tam o sırada karşımda gazete okuyan iriyarı bir adam, ağır gözkapaklarını öyle bir çabuklukla açıp yanındaki gayet zayıf, esmer, keskin hatlı, pek kibar yüzlü bir adama;

– Hüseyin Bey! diye seslendi. Cezayir'e kar yağmış.

Hüseyin Bey şaşkın:

– Kar mı yağmış?

– Kar yağmış ya.

Sustular. Tam emekli paşayı dinlemek için koltuğumu biraz daha ileriye çekmeye hazırlanıyordum. Deminki adam;

– Olur mu? dedi.

Ötekisi dudaklarını büzdü. Olur mu diyordu olmaz mı? Ben anlayamadım –Yani Cezayir'e kar yağar mı, yağmaz mı meselesini–. Beriki bu dudak büzmenin manasını anlamış olacaktı.

– Pekiii? dedi, hurmalara bir şey olmaz mı?

Öteki yine dudaklarını büzdü. Beriki yine anlamıştı.

– Demek hurmalara bir şey olmaz ha?

– Olmaz elbette. Kar tutmaz ki, yağar geçer.

– Ha?!..

Paşa, karaciğer ilacını söylemişti amma, benim de bu Cezayir'deki hurmaların ne olacağını gayet ciddi soran altmış beş yetmiş yaşındaki adama ilgim başlamıştı. Karaciğerin meşhur ilacı ne olursa olsundu.

Ama Cezayir hurmaları hakkında söyleyeceklerini söylemiş, fikirlerini beyan etmiş iki adam, yine susmuşlardı. Paşa anlatıyordu:

– Ellerimdeki bağları üç gün içinde yırtıp attım. Ondan sonra doktor demişti ya, "Ne yersen ye!" diye, her şey yedim. Pastırma bile... Rakı da içtim. Yanaklarıma bak: Elma gibi değil mi? Kim der, beni iki sene karaciğer hastalığı çekmiş diye. Sen yaz o ilacı defterine. Evet... Evet... Bebe; tamam. Hayır canım, *nun* değil *le*. Hayır efendim *lâm, lâm*. Tamam.

Ahmak ıslatan yine başladı. Sonra insanlar sinemadan çıktı. Kahve birdenbire dolmaya başladı. Paşa kalkıp gitmişti. Yanındaki adam da yoktu. Cezayir hurmalarına kar yağarsa bir şey olup olmayacağını belki de hâlâ merak eden, gözlükler burnunda gazetesini okuyordu.

Nihayet bitirmiş olacak ki, gazeteyi katladı. Hüseyin Bey'e döndü.

– Efendim, dedi, kat mülkiyetinin kanuni hiçbir müeyyidesi mevcut değildir. Binaenaleyh...

Hüseyin Bey, acaba ne zaman kat mülkiyetinin kanuni bir müeyyidesi mevcut olup olmadığını sormuştu?

SİMİTLE ÇAY

Bu başlığa kaşarpeynirini de eklemek isterdim ama, onun, çayla simitin dostluğu karşısında silinip ikinci planda kalması, daha doğru. Çünkü, çayla simiti beraber bulduğumuz günler eksik değil, ama üçünü bir arada bulmak?.. Belki çayı da simitten ayırmak doğru idi. Yalnız simitten, sabahın o leziz, insan icadı yemişinden söz açmalıydım. Ama ne yaparsın, çaya kıyamadım. Simitin yanında, o da ikinci planda kalıyor, ama dostlukları da samimi bir dostluktur. Hiçbir kahvaltı simitle çayın yerini tutamaz. Ballı, reçelli, tereyağlı, hatta 'pamplımus'lu kahvaltıların sonunda, sokağa bir otomobille çıkmayan insan varsa kızılır öylesine. Bu çeşit kahvaltıdan sonra ayaklarınız ıslanmadan otomobile atlamalısınız. Yine ayakkabılarınız çamurlanmadan maroken koltuklu bir yazıhanede telefonu ele alıp:

"Dün akşam söylediğim gibi. On para aşağı olmaz." Tak telefonu kapamalı, tekrar açmalı;

"Borsadan ne haber? 76,20 mi? Satma, bekle. Efendim, bekle diyorum sana. Elbet bir bildiğim var benim de. 77'ye de vermem. 80'den 10 para aşağı olmaz. Peki bekliyorum. Öğleye kadar telefon edilmezse sözümden cayabilirim. Unutulmamalı..." demeli.

Ama çayı simitle içtikten sonra, sokağın çamuruna karışır, dişlerimizde hâlâ susam kırıntıları,

oradan oraya koşabiliriz. Sokakta yağmur yağar, alnımızdan ter damlar. Dişlerimizde susam tanesi, çayın kokusu hâlâ burnumuzdadır. Ah bir akşam olsa, kâğıt yığınları önümüzden bir eksilse, bir yatağımıza uzansak, ayaklarımız bir dinlense... Oh! Yine sabah oldu bak! Acem Hasan Efendi çayı demlemiştir. Şu abullabut simitçi de nerde kaldı? Allah belasını versin! Gelir, akşamki simiti dayar. Gelmez, çayın tadı kaçar.

Yeniden İstanbul sokakları. Memursanız evrak, muharrirseniz mevzu, işçi iseniz tarak, işsizseniz park...

Her şey, içinizi delik deşik eden yağmurlu günün içine sinmiş çay kokusu, dişlerinizdeki susam tanesi ile tadını alır, ilk adımını atar.

İşte şimdi kaşarpeynirine sıra geldi. O gün keyfimiz yerinde uyandık. Cebimize bir baktık ki, olur şey değil! Bir yirmi beşlik feda edebileceğiz.

– Aman bana 25 kuruşluk kaşarpeyniri! Eski olsun n'olur?

İşte o zaman harikulade bir ziyafet sofrası kahvenin mermerindedir.

Sarı, bakkal kâğıdında yatan bu sarışın şey nedir? Kaşarpeyniri midir, kat kat baklava, tel kadayıf mıdır? Yoksa şehvetle uzanmış bir kadın mıdır? İşte koparmaya kıyamadığımız yumuşak, taze iki simit. İşte Acem Hasan Efendi'nin ince belli, kırmızı benekli çay fincanı.

İşte susamın kırıntıları! Doldurun avucunuza masanın mermerinden elinizin kenarıyla! Atın ağzınıza! Sonra kibrit kutusunun kapağından ufak bir parça koparın! Dişlerinizin arasındaki susamları ayıklayarak mesut, işinize gidin!

Sabahın büyük ziyafeti bitmiştir. Bir cıgara yakabiliriz şimdi.

ŞEHRİN SABAHLARI VE ADAMLARINDAN BİRİ

O üzüntü birdenbire gelir. Hava yağmurludur. Bir sonu gelmeyecek başlangıç. Böyle sürüp gidecek gibidir her şey. Öyle ki, çocuklar bile çirkindir. Sokağın çamuru, bu her tarafı kaplayan; gökyüzünden ağaca, ağaçtan duvara, duvardan denize, denizden vapura, vapurdan çımacıya, çımacıdan kaptana, ondan tekrar denize, yine karaya, yine ağaca ve duvara, duvardan yoldan geçene vuran bir rengin en koyusudur. Ah! Gündüz, bu pis ışık bir bitse de kararıverse ortalık, ışıklar bir yansa...

İşte yalnız iki umut vardır: Akşam ve lamba...

Kimin eli bu, yüreğinizi durmadan mıncıklayıp duran? Yapış yapış soğuk, çirkin cüzamlı el...

– Bu surat ne yahu?

– Ne var suratımda?

– Canından bezmişsin sen yahu!

– Neden bezecekmişim canımdan?

Biliyorum, suratımın rengi de çamurun, gökyüzünün, denizin, duvarın rengindedir.

Her şeyden memnun ahbap, seni yıkmış gitmiştir. İnsan var öyledir, insan var böyledir. Duvarın, gökyüzünün, çamurun, o devamlı pis halin rengini alır. Yüzünde sanki damarındaki kırmızı su dolaşmıyordur. Bu anlarda, en güzel bildiği birisiyle oynaşmak bile zevksizdir.

İşte gidecek, birtakım emirler alacak, emirler verecek, suratı kendisinden bok bir zavallıya haykıracaktır.

– Millet, diyecektir, bu zavallı millet benden ve senden iş bekliyor, iş! Arkadaş! Bizi beyhude doyurmuyor. Akşam sobanın başına vardığın zaman bu kömürün kimin parasıyla yandığını hatırlamalısın azizim! Bu rahatı sana millet temin ediyor. Nedir bu uyuşukluğun? Silkin efendi, silkin!

Kendi kendine: "Herifin hakkı da yok değil ha!" diyecektir o bitkin, o çamur, o duvar yüzlü memur.

Zılgıtı yiyen, süklüm püklüm kapıyı çeker çekmez, karşında bir ayna olsa da kendini görsen, şaşarsın. Yanağına bir kırmızılık, gözüne samur bir fırça ile vernik sürülmüştür sanki... Ellerin birdenbire ısınmış, avuçların ateş gibidir. Yazıhanenin ışığını yakmalı. Yine karardı ortalık. Telefona sarılmalı. "Evet, hayır, başüstüne, pekâlâ, tabii..." demeli. Kapamalı telefonu; kestirmeli...

Evet, bir memur olsaydı, baremin bilmem kaçıncı derecesinde. Şimdi maiyetinde insanlar olurdu. Emir verirdi. Bağırırdı da; yüzünden duvar rengini atar, millete, vatana bir faydam dokunuyor diye böbürlenirdi. Bir gazeteci, bir fıkracı olsaydı, bir sütun yazar, gözüne kestirdiği, kıskandığı bir adama veriştirirdi. Ustabaşı olsaydı, zayıf, çelimsiz miskin Mehmet'e;

– Çekil ordan! Bak! Kör gözün görsün. İş böyle yapılır, kol böyle çekilir, makineden eşya böyle alınır. Ulan, ilmik böyle atılır, diyebilirdi.

Bir kahveci olsaydı; bıçkın, güzel çırağa iki tokat aşkeder, sıhhat içinde yüzen oğlanı, alı al, moru mor eder;

– Ulan, bu çay fincanlarına para veriyoruz be

eşşoğlusu! Paşabahçe'ye çalışmıyoruz, deyyus! diyebilirdi.

Hoca olsaydı, talebesine çatardı, dükkâncı olsa müşterisine...

Ya! Onun yaşı, tam böyle biri olacak yaştı. Ama, evinden çıktığı zaman hiçbir şey yapamazdı. Duvarın, gökyüzünün, bu buz gibi bahar sabahının, çamurun rengi suratına yapıştığı zaman onu temizleyecek, hiçbir hareket yapamazdı. Halbuki dışarda dünya sabahleyin kendisi gibi sokağa fırlıyor, çamur suratlılar, kırmızı yüzlülere bağırıyor, çağırıyordu. Tokatlıyor, hınçlarını alıyorlardı.

"İyi ki böyle biri olmadım" dedi. Ama, herkes onu öyle görmek istiyordu. Öyle göremediği için de küçük görüyordu.

Bir sinemaya girdi. Ön sıralara oturdu. Amerika'daki gangsterlerin o elektrikli sandalye, otomatik tabanca, dolar, kadın, bar arasındaki huzursuz hayatlarına imrenerek, uyudu uyandı!.. Birdenbire içinde bir hafiflik duydu: Mutlak gün bitmiş olacaktı. Dışarda lambalar yanmış olmalıydı.

ŞEHRAYİN

Doğru dürüst manasını bile bilemiyorum. Edebiyat yapmıyorum. Sahiden bilmiyorum. Şöyle anlar gibi olmuyor değilim. Ama sanmam ki bu yazıya başlık koyacak kadar yetsin.

Meşaleler, fenerler, kestane fişekleri; mavi, yeşil, kırmızı yanan, yıldız yıldız dökülen –o, çocukların ellerinde döndüre döndüre salladıkları telden yapılmış, bir kısmı da gümüş parlaklığında– mağnezyumlu maytaplar, kâğıttan bayrak, marş, mızıka, süslü araba, dizginine çevreler bağlanmış, at, fayton, izci, bahriyeli, Mehmetçik, donanmış daire...

Saydıklarım, usanıp da saymadıklarım bir yerden geliyor, hep bu kelimenin etrafını sarıyorlar, şu şehrayin kelimesini hiç de sevmem. Bayramları süslenmiş arabaları, kalabalığı.

İşte böyle bir gecede kendimi, fıçıları odalar kadar büyük olan bir meyhanede buldum. Bir fıçının başındaydım. Koyu lacivert bir şarap, fıçının zorla açabildiğim musluğundan parmak kalınlığında akıyordu. Eleni, oturduğum yerden gözükmüyordu, ama ben onu görüyordum. Orada şapkaları, pardösüleri bekliyordu. Bir Rumca şarkı, kitara sesi geliyordu. Eleni beyaz, incecik yüzlüydü. Dolgun kalçalarının yüzünde yaptığı aykırılık iliklerime kadar arzu veriyordu. Bir de bileklerine deli oluyordum. Kara önlüğünün bilek başlıkları sıkı sıkı,

ince bir lastikle büzülmüş derisine yapışmıştı. Kalınca bileği vardı. Üzerinde seyrek, siyah, incecik, yumuşak kıllar...

Meyhaneden çıktım. Şimdi ahşap evlerin son ışıklarını seyir için bir kanapeye oturdum. Saat kimbilir kaçtı? Doğuda bir ışık vardı. Ortalık yalandan bir ağardı geçti.

Canım bir yağmur yağsın istiyor!..

Bütün kahveler, meyhaneler kapandı. Şehir, rüzgârsız ağaçlar gibi serin bir sessizliğe gömüldü. Canım bir yağmur yağmasını istiyor. Gözümü, gönlümü ıslatacak bir yağmur.

Demin meyhanede bir adaya gitmiştim. İmroz muydu, Kıbrıs mıydı, Malta mıydı, Sakız mıydı? Sahilde motor beni bekliyordu. Deniz kestaneleri yemiştim. Üstüne mürekkep balığı çorbası içmiştim... Kapkaraydı çorbam. Fıçının musluğundan Eleni'nin bileği kalınlığında akan şarap, yine mosmordu. Parıl parıl yanan bir bıçakla beyaz bıyıklı bir adam, kıvırcık, sarı sakallı bir genci bıçaklamıştı. Benim bıyığımda dört tel beyaz vardı. Cephane yüklü motor açıkta, pat pat bekliyordu. Rıhtımda kızlar, keskin keskin ter kokuyordu. Şarap içerken o sıra, hiç olmazsa dostum, düşmanım vardı. Sokağa çıkınca, kimsem kalmamıştı. Hiç kimsem. Dost istemiyorum. Bir düşmanım olsaydı. Keşke bir tek düşmanım olsaydı da, onu, o cildi yumuşak, kokusu ekşimiş düşmanı düşünseydim. Yalınkat bir düşüncem olurdu. Bütün kahramanlıklarım uçmuştu. Düşmanımı boğazlayamazdım. Nerden içmiştim bu şarabı. Koltuk altımdaki saldırma beni sinirlendirmiyor, gıcıklamıyordu. Baktım, yerinde de yoktu.

Evet, bir yağmur yağsın istiyorum. Camlardan

düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, şakır şakır dökülsün. Ayakkabılarımı elime alayım, paçalarımı sıvayayım. Sokaklardan:

Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor!

Şarkısını söyleyerek...

Ah! Şakır şakır, gönlüme bir yağmur yağsın da bak!

GÜĞÜM

Birdenbire evimi özledim. Anam buruşmuş oturuyordu. Ayva ağacında kuş vardı. Sonra penceremin altına, keskin hançer yapraklı, kabuğu ayrılmış bu okaliptüsü kim dikmişti? Zeytin yeşili yapraklarını sonbaharda kadınlar gelir, anamdan rica eder, toplarlardı. Öksürüklere, soğuk algınlıklarına birebir gelirmiş. Sonra bahçemizde sekiz ördekle iki küçük köpek vardı. Unnap ağacı dikenliydi. Komşuda nar vardı. Unnabın yemişi, yemişlerin en iğdeye benzeyeniydi. İğde bizim bahçede yoktu. Deniz kenarında, bahçıvan Mevlût Ağa'nın çöplüğünde bitmişti. Keskin keskin, kadınların hoşlanmadıkları, çirkin erkeklerin arzuladıkları kadınlar gibi kokardı iğde.

Haksızlıklar, bizim evde de gırla idi. Üç kardeş çocuğundan biri hizmetkâr, öteki serseri, beriki zengin eczacıydı.

Vapura binseydim, sessiz bir iskeleye varacaktım. Güneşi hiç eksilmeyen bir yolda Viyanalı felsefe profesörüne rastlayacaktım. Yalnız sakal, yalnız düşünce yüzen karışık yüzünden, yalnız damar, sinir kalmış beyaz vücudundan ekşi bir ter kokusu gelirdi. Uzakta köpekler havlardı. Denizde çöple martı, ufukta bulutla güneş, tencerede fasulye ile soğan, bahçede unnapla çocuk vardı.

Evime dönmedim. Zaten dönemezdim. Vapur da yoktu. Ortalık, oturduğum kanapede sahiden

ağardı. Her şey, gizlice konmuş ampuller nasıl yanarsa, büyük pastaneler de, öylece ısınmaya başladı. İnce ince, toz halinde iliklerimi üşüten, içimi kabartan bir yağmur başladı. Ceketimin koluna elimi sürünce, elim yıkanmış gibi ıslaktı. Yoldan geçen halat arabacısına işaret ettim.

– Atla arkaya, dedi.

Uzun zaman gittik. O kadar uyuşuktum ki, araba durunca uyuyakalmışım.

Arabacı, kulağımın dibine;

– Buraya kadar, diye bağırdı. Hadi bakalım!...

– Eyvallah, dedim. Şimdi de biz çekelim arabayı!...

Çekik gözlü arabacı güldü.

Bir meydandaydım. Yağmur durmuştu. Meydan sis içindeydi. Her şey yine yapış yapıştı. Burnuma ayva, muşmula kokusu geliyordu. Sarı bir aydınlık içindeydim. Bir salepçinin kalaylı güğümü tütüyordu. Üstüne bol zencefil ektirdiğim salep fincanını iki elimle kavramıştım. Burnum yanıyor, akıyor, elimin tersiyle siliyor; salepçinin, öteki salepçiye anlattıklarına gülüyordum.

SON KUŞLAR

Birinci Basım 1952
İkinci Basım 1954
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1975
Altıncı Basım 1979
Yedinci Basım 1980
Sekizinci Basım 1983
Dokuzuncu Basım 1985
Onuncu Basım 1986
On Birinci Basım 1988
On İkinci Basım 1990
On Üçüncü Basım 1992
On Dördüncü Basım 1993
On Beşinci Basım 1994
On Altıncı Basım 1995
On Yedinci Basım 1997
On Sekizinci Basım 1998
On Dokuzuncu Basım 1999
Yirminci Basım 2000
Yirmi Birinci Basım Temmuz 2001

Yirmi İkinci Basım
Aralık 2001

SON KUŞLAR

Kış, Ada'nın her tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maystro, dramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara, oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir halde, elinde bir pasaport, çıkınında üç-beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu Ada'da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim. –Övünmek için değil!–

Herkesin yeni başlayacak olan altı-yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huyumla yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu. Kimi bir çamın gölgesinde durgun ve güneşsizdir. Kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla daha yeni başlamıştır.

Yazın daha parça parça, lime lime, bohça bohça eşyalarıyla gitmek için fazla telaş etmediği Ada'nın bu yakasında, hiçbir ev yoktur. Yalnız bir tek kır kahvesi vardır.

Bir küçük koyun hemen beş-on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde, hâlâ karıncalar ge-

zer. Hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir. Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir. İçindeki, şimdi Yeşilköy'e inecek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti. Ama, hiç içindeki yolcuların Yeşilköy'e neredeyse ineceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını dşünmemiştim.

Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır. Kahveciden çok, ters bir devlet memuru hüviyeti taşır. Hastalıklı olmasa, doktorlar fazla yorulmamasını salık vermemiş olsalar, dünyada kahveci olmazdı. Tersine, ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için, kahveci olamamışımdır. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç-beş gediklisi... bundan güzel bir ömür mü olur, elli-altmış senelik yaşam, bundan güzel başlar ve biter mi?

Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun, güneşsiz, ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar. Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Sandalyenin üstündeki vişneçürüğü rengindeki delik çoraplar... Asmanın yaprakları daha yemyeşil. Bizim bahçedeki kurudu bile.

Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen, İstanbul'un neresi kimbilir? Sesler neden gelmiyor?

Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki, hep ya üstümden, ya da solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu Ada'ya bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.

Belki geliyor da ben farkına varmıyorum...

Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, pislik renginde acayip çomaklar vardı.

Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırtkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırtkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırlıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler, bir müddet bekleşirler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru, yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört-beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken, birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.

Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da... Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi.

O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...

Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu da severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam file-

sini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama, hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine basit, sevimli şakalarına karşı, hakkında kötü bir hüküm de veremezdiniz. Kendi halinde, işi yolunda, hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi.

Ama, güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi. Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde, denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz.

Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.

Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısardı. Esmer lekelerin Adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görecek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar;

– Bizim pilavlıklar geldi! derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse, seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca aldandıklarına, bu sesi duyarak, dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.

Havalar sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o, en çığırtkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırtır; bin tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sa-

kaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.

Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini penceremden görür görmez, Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insana, sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin Efendi mani oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kimbilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım. Konstantin Efendi'nin günlerinden bir gündü. Gökte hiç kuş gözükmüyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.

Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama, yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım. Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmüş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

– Ne yapıyorsunuz, yahu? dedim.

– Sana ne? dediler.

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

– Canım, neden söküyorsunuz? dedim.

– Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.

– Ne yapacak bunları?

– Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyorlar da...

– İngiliz çimi alsın, eksin; mademki herif zengin...

– İngiliz çimiyle bu bir mi?

– Bu daha mı iyi?

– İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş.

Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya menettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.

BULAMAYAN

Güzün, vapurlar bizim köye yaz insanlarından başka insanlar getirir. Vapurun yaza göre tenha güvertesinde, yüzleri, rüzgârla sakaldan hafifçe soluk, orta yaşlı insanların düşündüklerini, ciğerlerine hazla, derin derin deniz havası çektiklerini görmeye başladınız mı, güzün ta içindesiniz demektir.

O da, böyle bir adamdı: Sakalı uzadığı zaman beyazlarının çok olduğu görülürdü. Rengi uçuktu. Bıyıkları burun kanatlarının hizasından kesikti... Şapkasını başından hiç çıkarmazdı. Pek nadir çıkardığı zaman, demin gördüğünüz şapkalısı ile bir şapkasız adamın münasebeti sanki birdenbire kesilirdi. Şapkanın başa değdiği yerden itibaren soluk, beyaz bir alın başlardı. Saçlarının altındaki bitim yerlerine insan elini sürse, her zaman, soğukça bir ter bulacağını sanırdı.

Belki yazın da o, İstanbul köylerini, pazar günleri gezerdi. Gezerdi ama, kim onun farkına varacak, yazın?.. O, güz mevsiminin adamıydı. Güzün onu görüp de ilgilenmemek için insanın kendinden başka kimseyi görmemesi lazım gelir. Vapurun güvertesinde, bir dertle başı belada olmayan, etrafına zevkle bakan bir adamın –ama güz mevsiminde–, bu zatı görüp de sevmemesine şaşarım.

Hafifçe güler gibidir. Her şeye bakar, güler. Çöplerin üstüne üşüşmüş martılara, gemi iplerine,

deniz öyle sakin, öyle berraktır ki, görünüyor mu diye denize, göğün bir kenarına yığılmış uzak fırtına bulutlarına, bir köşkün parlayan camına, açıkta balık tutan bir insan hayaletine, o gün keyifleri yerinde ise vapurla yarış eden yunuslara...

Dertsiz adam, diyeceksiniz, sahiden dertsizdir. Ne düşünüyor bu belli belirsiz güler yüzüyle şu adamcağız? diyebilirsiniz, siz de benim gibi, meraklısınızdır. Ah, bu insan yüzleri! Her şeyimizi bağladığımız, durmadan yanıldığımız, istediğimiz kadar bol hasletler, adilikler, iyilikler, kötülükler, delilikler, akıllılıklar, sevdalar yüklediğimiz insan yüzleri! Yanılsak da zararı yok! Bu yüze olmazsa ötekisine yükleriz saydıklarımızı. Yanılmamız muayyen bir insan içindir, insanlar için değil. O halde yanılmıyor sayılırız.

Adam hesabına fazla şeyler yüklemeden, elbisesine bakıp temiz bir adam olduğunu, güler yüzüne bakıp iyi adam olduğunu tahmin etmek güç değildir. Ama, mesela yanına koyduğu garip şekilli, sicimlerle sıkı sıkı bağlanmış paketin içinde ne olduğunu anlamanız imkânsızdır. Her şeye baktığını söylemiştik. Hiçbir zaman her şeye bütün kalbi ile bakmaması lazımdır. Öyle demeyelim: Denize baktığı, martıları düşündüğü, yelkenlileri seyrettiği halde onun içinde başka gözler, kafasında bir başka kafa vardır ki, asıl kafası, asıl gözleri onlardır. Onun başka dediğimiz gözleriyle kafası, bu deniz tarafına çevrilmiş sahici gözleriyle kafasından daha sahicidir. O gözlerle, o kafa ile bağlı olduğu şey de, yanındaki pakettedir. Bu paketin her an çalınmak ihtimali vardır. Bir eli her zaman paketin üstünde olmakla beraber, bu el yetişmez. Denizi seyretmemek de bu güzel güz gününde olur mu, ya? Olmadığına göre, deniz seyredilecektir. Ama deni-

zin, martıların, yelkenlilerin üzerinde düşünülebilecek her şey dönüp dolaşıp paketin içindekine girer. Yalnız, vapurla koşabilen yunusbalıkları bu paketin içindekiyle taban tabana aykırı düşünceler sağlar. Bu da ancak paketin içindekinin büsbütün hakikat oluşundan sonra ayrıca incelenebilir. Belki de bu incelemenin sonunda yeni bir hakikat, düşünce paketleşir. O zaman denizin dibinde, Fenerbahçe'yi geçtikten sonra bir zaman vapurdan dibi gözükecek kadar sığ olduğu, orada yeşille güvem arası renklerde birbiri üzerine konmuş cam levhalar azaltılıyor, çoğaltılıyormuş gibi, açık koyu renk oyunları yaptığı sezilir. Bundan ilim için, insanlık için bir fayda düşünülmese bile, ilim adamlarının da, ara sıra çocuklar gibi şairleşebilecekleri müşahedesi ortaya konur.

Belli belirsiz bir gülüşün anadan doğma yüzüne serpildiği bu adamın bütün düşüncelerinin, dönüp dolaşıp yanındaki paket üzerine konduğunu görüyoruz. Bu paketin içinde ne vardır? Vapurda ona kim bu soruyu sorsa, paket hemen çözülecek, içindeki şey çıkarılacak; ne dibi gözüken berrak su, ne martılar, ne de yunuslar kalacak ortada. Âlem, bir laboratuvarın, fizik kitaplarıyla dolu bir bilgin odasının başkaları için hesapsız ve esrarlı –kendisi için gün gibi aşikâr– havasına bürünecektir. Ama kim soracak, herhangi doğuştan gülümseyen bir adamın, hayatından hoşnut olup olmamasının bu pakete bağlı olduğunu, merak edip de? Karşı kanapedeki adamlar meraksızdır. Adamın yüzüne biraz dikkatlice baksalar, bu şekli, ne bir armağan kutusuna, ne manifatura, ne tuhafiye, ne züccaciye eşyasına, ne yiyeceğe, ne içeceğe, ne kitaba, ne ayakkabıya benzeyen pakete şöyle bir iki saniye, "nedir?" diye meraklanıp dalsalar, o hazırdır anlat-

maya. Aklımıza gelmişken söyleyelim: Yukarıda saydığımız eşyanın paket edilmiş şekline benzemiyor, demiştik bu paket ama, biraz şapkayı, paket yapılmış bir fötr şapkayı hatırlatıyordu. Yalnız, paketin üst tarafında bir sopa parçası Fransızca bir yerli gazeteyi delmiş, fırlamıştı.

Adam, Kınalı pek yaklaştığı halde, hâlâ dibi gözüken denizin yeşille mavi oyunundan bir ara kurtuldu. Elinin paketten ayrıldığını hissetmişti. Kalbi durur gibi oldu. Belki de durdu. Başıyla beraber eli de aynı zamanda paketi yeniden hissedince, yüzünden birdenbire uçup giden doğuştan gülüş de, yerine, göz kırpıncaya dek yerleşti. Bir insan yüzüne doğuştan gelip oturmuş gülüş, üzülüş, düşünüş gibi şeylerin hiç uçmaması lazım. Uçtu muydu, sanki kişi ölmüştür. Yalnız ölünün yüzünde mana yoktur. Adamın yüzü bir saniye ölü yüzü gibi oldu. Sanki bir an ölüp dirilmişti. Paketin kaybolmuş, çalınmış olması ihtimalinin o ölüm ânı geçip gittikten sonra yüzüne verdiği korku, öldürücü bir korkuydu. Demek bir adam, şu adamcağızı öldürmek istese, şu paketi denize atmakla bu işi yapabilirdi. Hem bu, ölümden de korkunç bir şey olurdu. Ölümden daha korkunç şey olur mu? diyeceksiniz. Olur: Felaketlerin en büyüğü akıldır. Onu yarım yamalak bile olsa, bulduktan sonra kaybetmek, ölümlerin içinde en dehşetlisidir. Ama paketi kaybetmek korkusu içinde tekrar bulmakta, tadına doyulmaz bir zevk var.

Şimdi yanında bulunan bu paket, bankada muhasebe defterini tutarken yanında değildir, elbet. Odasında kilit kilit üstüne saklıdır. Saklıdır ama, sinemalarda görmüyor muyuz? Çalınabilir, ama, hesaplarını, kafasındaki hesaplarını çalamazlar. O halde bir yenisini de yapabilir şu paketteki-

nin hesapları kafasında olduktan sonra; öyle ise bu sevinç neye? İşte bu sevinç, yüzlerce yapıp da ancak bu sefer tutturduğuna inandığı düşüncenin hakikat oluşunu bir daha tutturamamak ihtimalidir. Demek bugün, şu paketteki, onun son ümididir. İçinde bir şey, "Eriştin büyük adam!" demektedir ona. İlim de, bütün hesaplarına rağmen, bazen bir duyu, bir tesadüf işidir, demeye mi getiriyordu? Hayır. Yalnız şu var ki, bir küçük, çok önemsiz gözüken hesap yanlışının çok berrak bir zihin çalışmasında yer alıp da, bütün varlığıyla bir işe dalmanın, daha doğrusu bir türlü kafa bulanıklığının, ihtira hususunda, mükemmeli meydana getirmek yolundaki esrarlı yardımıdır. Bu, belki de bilmediğimiz bir zihin ameliyesinin, bir hads halinin, hesapların bitişinden, mükemmel hale gelişinden sonra doğan hesapsızlığın, daha doğrusu cem'ini, tarhını bilmediğimiz bir hesabın yemişidir.

Paket yanımızda, deniz sakin, berrak, sığ; martılar çöplerin üzerinde, Kınalı'nın çalılıkları, kırmızı toprağın üstünde koyu yeşil, insanlar cıgara tüttürüyor, yunuslar hâlâ vapur boyunca koşuyor... İşte Kınalı iskelesi! Kınalı'dan da vapurumuz kalktı. Artık denizin dibi kapkaranlık kesildi. Denizin dibine, iki yüz metreden sonra, yedi rengin yalnız moru girer. Orada hiç bitmeyen lacivert bir gece vardır. Bu gecenin içindeki canlıların ışıkları kendiliklerindendir; yıldızlar gibi.

İşte Burgaz iskelesi! Yalnız bu adada tecrübelerini rahat rahat yapmaya imkân var. Güz aylarında sessiz, kimsesizdir bu ada. Denizi tenha, rüzgârsızdır.

Adam, vapurdan indi. İskeleye çıkar çıkmaz etrafına bakındı. İskelede vapuru bekleyen hiç kimseyi tanımıyordu. Çocuklar da ortada yoktu...

Üzülmedi. Onlar neredeyse gizli bir radyodan onun geldiğini haber almış gibi, birer ikişer geleceklerdi. Büyük keşfini yalnız onlara anlatabiliyordu. Ötekiler, büyükler, her alime yaptıkları gibi alay ediyor, kendisine şüphe ile bakıyorlardı. Arada, çocuk gibi büyükler de yok değildi. Mesela, o zayıf, patlak gözlü, tembel, yorgun adam. O da mı yok acaba bugün? Tamam, o burada. İskelenin dar yolu kenarındaki sette oturmuş, dalgın cıgara içiyor. Selamlaştılar. Vapurdan inen adam;

– Gelin, görün, dedi, oldu. Bugün tamam. Göreceksiniz nasıl.

Beraberce yürüdüler. Şimdi bir kayanın üzerindeydiler.

Hesaplar tamamdı. *Arşimet Kanunu* ne diyordu: "Her cisim, yerini değiştirdiği suyun hacmi kadar kendi ağırlığından kaybeder."

– Benim icadım da, Arşimet Kanunu'na istinat ediyorsa da, ben sudan çok daha ağır bir cismi yüzdürebilirim; ayrı mesele! İcadımın asıl kıymeti ağırlığı olmayan, tebdili mekân ettirdiği suyun hacmi ile kendi ağırlığı müsavi, tekmil kamaraları su dışında, su ile hiç teması olmayan bir tekne. Buyurun şemasını!

Gazete kâğıdı yırtıldı. Alim teknesini meydana çıkardı. Bu, ortasında bir direği, altında kurşunu bulunan bir tahta parçası idi. Tahta parçasının ortasındaki direğin üstünde, alüminyumdan yapılmış asıl tekne var. Vapurun bütün aksamı bu direğin üstündeydi: Yolcu kamaraları, kaptan köşkü, güverteler, sancak, iskele... Bunu denize itina ile indirdi.

– İşte, dedi, şimdi bu tahta parçasıyla, bu kurşunun tebdili mekân ettirdiği suyun tam hacmi ka-

dar bir ağırlıktadır gemimiz. Böyle olunca teknemizin ağırlığıyla tebdili mekân eden suyun hacmi nedir.

– Birbirine denktir.

– Tamam! Evet, birbirine denktir. Demek ki gemimiz, bir kilogram sıkletinde ise bir kiloluk +4° deki suyun bir santimetre küpü bir gram olduğuna göre, hesap edin; tam o kadar santimetre küp su da, tebdili mekân etmiştir. (1–1), ne eder?

– Sıfır.

– Şimdi, ben bu ağırlığı sıfıra müncer olan tekneme bir yelken takarsam...

– Takmışsın zaten.

Geminin yukarı kısmında patiskadan bir yelken vardı.

– Bu yelkenin, ağırlığı sıfır olan bir gemiyi ufacık bir rüzgârla uçuruvereceği aşikârdır.

Nereden de haber alırlar? Şimdi bütün çocuklar etrafımızdadır. Arşimet Kanunu'nu bilmeyen bütün çocuklar. Bilenler de vardı. Bilmem, şöyle itiraz ederler miydi?

– Bütün gemiler, tebdili mekân ettirdikleri sudan çok daha hafiftirler, mösyö.

– Benimkisi, yerini değiştirdiği suyun hacmi kadardır.

– O halde, yürütmesi, bizim bildiğimiz gemilerden daha güç.

Öyle sanıyorum ki, hepimize acıyarak bakar;

– Öyle şey olmaz, derdi. Ben sıfıra irca ediyorum. Benim gemimin dünya yüzünde ağırlığı yoktur.

Hani insan birdenbire şaşırırdı da. Bir bakıma doğru gibiydi. Sizin şaşkınlığınızı görünce:

– Değil mi? Deniz üstünde ağırlığı olmayan bir vapur düşünün.

– Ağırlığı yok demek değildir ki bu...

– Niçin?

– Çünkü, tebdili mekân ettirdiği suyun hacmi kadar bir ağırlığı, gemimizin ağırlığından çıkarıyorsunuz, ortaya da bir sıfır koyuyorsunuz ama, bu sıfır iki ağırlığın birbirine denk oluşunun sıfırıdır. Yoksa sizin dediğiniz gibi, o müthiş, korkunç sıfır değildir. Aslında sıfır bile değildir.

– Ya nedir?

– Bilmem ama, o sizin dediğiniz müthiş bir sıfırdır. Benim aklım ermiyor bu işe...

– Benim eriyor. Benim direğin aşağısındaki kızağımın ağırlığı yarım kilo ise, yarım kilo da suya yerini değiştirtsem, kızağımın üstüne yarım kilo ağırlığında bir kamara yapsam, kızağım batar mı?

– Batar.

– Yarım kilodan bir gram daha az koysam?

– Yüzer.

– Biz nazari olarak yarım kilo diyelim.

– Diyelim.

– Netice ne olur?

– Ne olur?

– Sıfır olmaz mı?

Sizin, "Olmaz" diye cevap vermenize vakit kalmadan:

– Şimdi ben, ağırlığı sıfıra binde dokuz yüz doksan dokuzdan fazla yakın olan, denizde yüzen bu şeye bir tayyare motoru taksam ne olur?

– Yürür.

– Ama nasıl yürür?

– Gemiden daha çok küçük olduğu için çok hızlı gider. Yahut paramparça olur.

– Bu şemadır evladım. Yüz bin tonluk böyle bir gemi yapsam?

– O tondaki gemilerden daha ağır gider.

– Nasıl daha ağır?

– Basbayağı daha ağır.

– Ağırlığı sıfır olan bir şey ağır mı yürür?

– Geminizin ağırlığı sıfır değil ki...

– Sıfır olan nedir, öyleyse?

– Geminizin ağırlığıyla tebdili mekân ettirdiği suyun ağırlığının nazari olarak denk olmasıdır.

– Peki, benim sıfırım ne oluyor?

– Sizin sıfır başka sıfır. Hem ona sıfır bile denmez. Bir denk oluş. Gemimizin ağırlığı yine ağırlıktır. Cazibe Kanunu olmasaydı, o zaman belki hakkınız vardı. Geminize püf dediniz mi uçardı. Ama size de o zaman birisi püf dese, kendinizi ayda bulurdunuz.

İnanır mısınız ki, böyle bir muhavere aramızda geçmedi. Hepimiz çocuktuk. O, kocaman, elli yaşlarında bir adamdı. Hiç ukalalık etmezdik. O, her şeyi sıfıra irca ettiğini sanır. Ağırlıksız, havadan bile hafif sandığı gemisini nefesiyle üflerdi. Bütün çocuklar onu taklit ederdik. İnce tahtalardan, alüminyumdan yapılmış gemi bayağı hızlı giderdi. O, elindeki vapurunun kıçına bağlanmış İngiliz sicimini büyük makarasından boşaltırdı. Yüzü bir derin hazza açılırdı.

– Nasıl çocuklar, derdi, nasıl?

Biz, bir büyük alimle hemhal olmaktan memnun, alay ederdik.

– Ah, mösyö, derdik, siz büyük bir alimsiniz...

Öyle mütevazı, öyle memnun, öyle gözlerinin içi gülerek, öyle inanarak mahcup, gemisinin ipini çekerdi ki... Paket yapmaya hazırlanırken;

– Biraz daha, biraz daha mösyö... derdik.

– Yarın, yarın, derdi. Vapur geliyor *mes enfants*..

İtalyan mıydı? Levanten miydi? İyice bilmiyorum. Bildiğim, çok güzel Türkçe konuştuğu, bir bankada muhasip olduğuydu.

Ben o zamanlar, kafamın içinde onunla münakaşa ederdim, ama, şimdiki gibi ukala değildim. Çocuktum, yirmi yaşıma rağmen. Aradan yirmi sene geçti. Kendini bir tatlı rüyaya kaptırmış adamı ne diye uyandırmalı?

Geçenlerde, Karaköy'de rasgeldim ona. Beni nasıl da tanıdı? Yüzü değişti. Uçuk sarı benzi hafifçe kızardı. Nazikâne şapkasını çıkardı.

– Nasıl, dedim, gidiyor sizin transatlantik?

Öyle tuhaf güldü ki, bütün derdini anladım. Ukalanın biri, hulyalarını ince sopaları kırar gibi çat çat kırmış, ona Arşimet Kanunu'nu iyice anlatmıştı. Hiç cevap vermedi. Çabucak uzaklaştı. Dünya yüzünde bir de Cazibe Kanunu bulunduğunu anlamıştı. Rüyasından uyandırılmıştı ama, gülüşünden anlıyordum ki, Cazibe Kanunu'ndan gemisini kurtarmak için direklerine kocaman mıknatıslar takmayı düşünüyor.

YAŞAYACAK

En mühim mesele elbette ki balığın çıkmasıdır. Balık, ilk fırtınalarla, ilk soğuklarla başlar. Hâlâ suları soğumamış denizin yüzünde küçücük balıkların peşinde koşan kolyoz, artık daha derinlere inmiştir. Irıp ağı, ancak balık derine ve kıyıya indiği zaman kolyozu çevirebilir.

Çok ayaz günler bir yana, öteki günler sabahleyin ırıba kalkmanın pek şairane olduğu söylenebilir. Ada'nın içinde saat dokuzdan sonra bütün kahveler kapanmıştır. Sokaklarda yalnız rüzgâr, kediler, rüzgârlardan siper sokaklara sığınmış, daha kalabalık yakın adalardan sürülmüş munis, bahtsız köpekler vardır. Her sabah saat dört buçukta uyanamayanlar, keyif için senede iki kere ırıba giderlerse, pek zevk duyarlar. Sıhhatleri yerinde olanlar için bu cins çalışmanın zevkine diyecek yoktur. Tüccar yazıhanelerinde konşimento, sif, fob, kod ve emsali kelimelerden yapılmış 5-10 bin liralık konuşmalara; ekmek parasına harcanmış, içinde kolyozların, sardalyaların, uskumru, kraça ve istavritlerin yüzdüğü küfür dolu sesleri değişmek için, insanın gözünü hırs, para hırsı bürümüş olmalıdır.

Ben, denizi, balığı, balık tutanı, ekmeğini denizden çıkaran insanı çok severim. Yine de, bütün gördüklerime rağmen, yarıdan çoğunu severim. Ama ben bütünün iyi olması lazım geldiğini hayal

ederim. Sabahın dördünde denizle alışverişe, daha doğrusu kavgaya girişenlerin birtakım dededen kalma haklı veya haksız geleneklere bağlı olduklarını, bu geleneklerin de kayık sahibine aslan payını hak olarak tanıdıktan sonra reis unvanına layık olabilmek için bu gelenekten başka artık hiçbir haksızlığa tahammül etmeyeceklerini, tayfanın ve çalışmanın hakkına büyük bir saygı ve titizlikle göz kulak olacaklarını sanır, reisle mal sahibinin ayrı ayrı insanlar olduğu zaman, reis gözüyle bakılanın tayfa ve kolancı denen insanlara karşı hiç olmazsa bir okyanus vahşi adası balıkçı reisinin hak telakkisi kadar bir hak tanınmış olacağını umar, bu gece yarısından hemen sonra çıkılan tatlı için babadan oğula geçen kanunlarıyla idare edildiği zehabını, hatta idealini düşünür, ortalıkta daha hiçbir aydınlığın, sabah sisinin bulunmadığı saatlerde –çok erken yattığım için– uyandığım zaman, bu mesleğe girenlerin dünya yüzünde aldıkları "balıkçı" ismine derin bir sevgi ve saygı duyar; yatağın içinde, ateş gibi tayfalar, erkek reisler, namuslu kayık sahipleri ile dolu bir ada hayaliyle yeniden uyurdum. Belki de yarının haklı ve insan dünyasının bir gelenek ve görenek ikizi ile hak telakki veya fikrinin uyuşmasından doğacağı güveniyle umut içinde kendi kendimi aldatır, yeniden uyumaya çalışırdım.

İşi sonraları öğrendim: Kayıktaki tayfa, kolancı tayfadan çalıyor; mal sahibi ile reis uyuşuyor, olmazsa mal sahibi olup her seferinde tayfa hakkından dört pay alıyor. Voli parası denilen, bir türlü ödenemeyen bitmez tükenmez bir parayı tayfa hakkından çıkarıyor; bu paradan hiç balığa çıkmayan muhtarla parti kâtibine pay ayırıyor... Akşamüstü Balıkhane'den paralar ve hesap geldiği zaman, Süleyman Peygamber gibi oturuluyor, görü-

nüşte santim oynamadığı besbelli bir eda ile namussuzca pay dağıtılıyordu. Ama o zamanlar daha bunları bilmezdim. Uyku ile uyanıklığımın arasında o insanların sesleri gelirdi. Her şey şaireneydi. Üstünden daha sabah sisi kalkmamış, ılık ılık tüter gibi durgun deniz, pırıl pırıl başı havaya kalkmış, yine baş tarafına mavi zemin üstüne gümüş yaldızla yapılmış Bedri Rahmi balıklı, Matisse çiçekli kayık, bilekleri boğa başı bükecekmiş gibi kalın ve kıllı hamlacılar, kıçta; ağarmış kasketinden lif lif ağarmış saçları fırlayan reis, mantarları ile taşları düzenle dizilmiş, güneşte yanmış çocuk derisi renkli ağlar... Biraz sonra ağların deliklerinden kafalarını çıkarıp balık şeklinde gümüş Noel Baba oyuncakları misali parlayıp titreyecek sardalyalar...

Kolancılar kıyıdan *voli mahalli*'ne doğru giderlerken kayık da, denizde onların peşisıradır. Üç-beş sandal, ırıp kayığından evvel yola çıkmıştır. Voli yerinin çakılında önce ayak sesleri, sonra denizde ve karada insan sesleri. Kayık büyük bir yarım daire çizmiş, kolon iki taraftan verilmiştir. Şimdi birdenbire dibindenmiş gibi ışığı veren bir koyda, uyuyan insanları uyanık balık çekiyor. Kimseler şarkı söylemiyor, ama ister bir şarkı şimdi. Ağda balık olmalı, ağır; bir türkü ister. Hem öyle ki, zayıf tayfalardan biri fazla çalışamadığı için küfür yemeden, payı kesilmeden bir türkü tuttursun. Sonra bu türkü içinde kayık ve beraber gelmiş sandallar tıklım tıklım yüklü dönsünler.

Balığın çok tutulduğu günkü dönüş, manzara yönünden, balığın hiç çıkmamış olduğu günkü kadar ağırbaşlı olmadığı için, ben, –haksız olarak– kendi payıma, kayıktakilerin bu coşkun halini sevimsiz bulurum. Nerede o balığın çıkmadığı günkü kayığın uzaktan görünüşü. Vekar, sükûn, temkin

baştan kıça, kürekten ipe, ağdan mantara kadar için için işlemiştir. Senelerden beri refah, servet, şeref içinde yüzmüş asılzadelerin bir ayaklanmada ölüme gittikleri zamanki yüz çizgileri, balığın çıkmadığı günler kayığın baş ucundaki çiçeklerden sızar gibi kayık insanlarını sarmıştır. Yine aynı ayaklanmadaki ters hava; coşkunluğun muvaffakıyetinin sevincinden doğma –elbette mazur görülmeye layık– yılışık hava, balık çıktığı günler kayığın içinde göbek atma, zıplama, çirkin seslerle haykırışma, radyo şarkısı söyleme halinde kendini gösterince, uzun seneler boyunca yaptığım sulukların kefaretini ödermişim gibi canım sıkılır. Hakkım olmadığını bilirim. Belki de bu hal yalnız benim bulunduğum adanın insanlarına vergi bir şeydi? Yine bilirim ki, bu sevinç ne sahte faturalar düzmüş ithalatçının, ne yakalanmamış miri hırsızın, ne de kalay veya kauçuk saklamış muhtekirin sevincidir... Bilirim ama, biz alışmadık ki bu çeşit sevince. Bilemeyiz ki bu çeşit sevincin tadını, tatmadık ki. Düşünmeye başlayalı beri bir gün sarhoş olmadan gülmedik ki. Böyle irkiliriz işte dışardan görünce sevincin gösterisini. Meselesi ekmeğinde olanların bu halinden, meselesi insan, gökyüzü, yeryüzü, ölüm, sefalet, hastalık; incir çekirdeğinden başlayıp dünya yuvarlağındaki en manasız meseleye kadar çıkanlar nasıl irkilmez ki? Belki de kayıktakilere de dokunur bu uzaktan seyri sevincin. Dokunur ne demek? Onlar benim gibi kıyıda olsalar, baba fırını has çıkaranların bu sevincine, sunturlu bir de küfür savururlardı. O zaman yerden göğe kadar hakları da olurdu. Balık tutmuş çelebi sevinciyle ırıp tayfasının sevincini birbirine karıştırmamak lazım.

Yüzlerce güzel ama uyuz kedinin kıyıda bekle-

diği, köylülerin balıkçı sevincinden çıktığı ılık bir kış sabahıydı. Kayık yanaşınca bulutlardan sıyrılan bir parlak güneş lebalep sardalya dolu kayığı; ellerine, saçlarına, yırtık çizmelerine balık pulu yapışmış kayıkçıları bir aydınlatış aydınlattı... İri, sıhhatli insanlardı çoğu. İçlerindeki iki sıska Kürt çocuğu bile, gülen dişleriyle hiç olmazsa sağlamdılar. Şimşir hücum motoru da gelip kayığın yanına yanaştı. Büyük kepçelerle motora aktarma edilen sardalyanın bir kısmını ağlardan kurtarmaya çalışan insanlar şakalaşıyorlar, gülüşüyorlardı. Ağın haline diyecek yoktu. Hemen her deliğinden bir sardalya kafası fırlamış, gümüş tenleri yaprak yaprak titriyordu.

– Vay anasını! dedim içimden.

Güzel iş balıkçılık: En aşağı iki bin kilo, 1,5 papelden gitse, 3000 papel!

İşte o dakika, pay meselesi hatırıma geldi. Ama bu mühim meseleyi düşünmemle, keyifle çalışanları hiçbir şey düşünmeden tekrar seyre dalmam bir oldu. Pay kepazeliklerini neden sonra sorup öğrendim. Çalışanların içinde bir İmrozlu Rum vardı, elli yaşlarında kadar. Saçı dökülmüş kafasından, alelade boyu posundan umulmayan bir ustalıkla çalışıyordu. Adamı hayranlıkla seyretmemeye imkân yoktu. Çalıştıkça açıldı, gelişti. Çalıştıkça bir kudret heykeli hali aldı. Paltomun içinde üşüyen benliğime, içimden bir tükürüş tükürdüm. Bir ara baktım ki, adam Tanrı Zeus'un bir ölümlü balıkçı kızla macerasından doğma bir yarı Tanrıdır. Onda birçok şeyler silinivermişti. Biz ölümlülerin çocukları ihtiyarlar, uyuşur, tembelleşir, sersemleşir, çirkinler, şu olur, bu olurduk. O, birdenbire elli yaşını vücudundan sıyırıp atmıştı. Çalıştıkça yüzü değişti, pazuları şişti. Buz gibi kış gününde terliyordu.

Gömleğini çoktan atmış, bir atlet fanilesi ile kalmıştı. Saçı dökülmüş elli yaşındaki insan kafası bu adalenin kudreti, çalışma denilen şeyin sevgisi ile yaş denilen insan uydurması bir anlayışı, bir hamlede silivermişti. Sanki şimdi o, hatta saçı dökülmüş kafası, geniş, çizgili alnı, tıraşı uzamış, rengi az buçuk atmış yüzüyle bile yaş mefhumunu insanlığından, ceketini, gömleğini sıyırdığı gibi sıyırmıştı.

Böyle, bu minval üzere çalışıp şarkı söyleyerek bin sene daha yaşayabilirdi. Dökülmüş saç, elli yaş, bir çocukluk alameti ve yaşıydı sanki. Sanki daha dün, daha birkaç senedir insanlığa doğmuş, çalışmanın zevkli bir şey olduğunu, insanı bambaşka ettiğini anlamıştı. Önünde daha çalışmak üzere beş-on yüzyılı vardı.

KENDİ KENDİME

Bu satırları yazarken, şöyle bir yerdeyim –Yerin tasvirine girişmeden evvel, zamanı da yazmam lazım geleceğini önce düşünmemiştim–. Şimdi, birinci cümleyi yazdıktan sonra hatırıma geldi. Saat öğleden sonra dört. Karşımda Yassı ve Sivriada. O kadar yakınlar ki, biraz daha genç olsam, yanımda sevdiğim bir arkadaşım olsa, "Yüzerek gidelim mi?" dese, hiç düşünmeden suya atlarım. Bir kayanın üstünde deniz donuyla oturuyorum. Denize çok yakınım, biraz uzatsam ayaklarım değecek. Yassıada'nın kıyılarından itibaren, benim –şöyle bir kara insanı tahmini– üç yüz adım öteme kadar ince bir parıltı var. Güneş de tam o parıltının yukarısında. O parıltı bir yere kadar devam ediyor, sonra, yavaş yavaş açıklarda sönüyor.

Şu *açıklarda* kelimesi yerine, az daha *engin* diyecektim. Bu kelimeyi bir türlü kullanamadım. Zavallı kelime! Senin ne kabahatin var? Kabahat sende değil, benim kötü şiirleri unutmayan hafızamda; "Engine, ah engine/Enginde bakacağım gözlerinin rengine." Ölür müsün, öldürür müsün?

Etrafım kayalık. Tam bu sırada bir yavru martı –yavru martıların tüyleriyle gagaları koyu renktedir– ağır ağır, gideceği yer malum bir halde geçti. Onu, dairesinden evine dönen, evde ne piştiğini bilen bir memur kadar hazin gördüm. Bir sinek etrafımda dönüyor. Buralarda sineğin ne işi var? Ötede

küçük köyün pis kasabının, bugün 275 kuruşa fırlattığı etlerinin yolunu bilmiyor mu?

O demin bahsettiğim parıltıdan sonra koyu mavi bir çizgi vardı. O çizgiyi takip ederek Bozburun'a varılır. Ayak başparmağımın gösterdiği bir Bozburun'dur.

Bir zamanlar Arif Dino bize küçük bir resim dersi vermiş, "Resim yaparken, evvela muhiti çizeceksiniz. Sonra dahili teferruata geçersiniz" demişti. Bu şekilde –bu sefer yazı ile– bir resim çizmeye hazırlanırken... İşte –bir sandal geçti– olmuyor. Sandalın içinde iki kişi. Ben kim olduklarını tanıyamadım. Onlar Rumca konuşuyorlar. Bir tanesi "Sait'miş o..." dedi. Benim bir köpeğim vardır. Başımın belası! Peşimi hiç bırakmaz. O, biraz ilerde bir kayanın üstünde. Herhalde onu görünce beni tanıdılar.

Bozburun, sanki havanın, biraz daha kesafet peyda edip rengi biraz daha koyulaşmışı, başka hiçbir şey değil. Ağır ağır tepeler yükseliyor. Bazen ya pek çıplak bir arazi parçası, galiba biraz duman, ekilmiş tarlalar hayal meyal fark ediliyor. Denizin rengi bu tarafta daha koyu, –rüzgârlı demeyelim, bugün rüzgâr yok– biraz da ürpertili. Az daha ilerimdeki kayanın ucuna kadar gelen, bu havanın kesafet peyda etmiş gibi, biraz daha koyu renklisi olan toprak parçası, orada dantelalı bir kesilişle kesiliveriyor. Oraya kadar varan deniz parçası üstünde, biri çok uzakta siyah, öteki biraz daha yakında –şimdi kayanın arkasına vardı, gözükmüyor– beyaz iki yelkenli. Sahil kayaları etrafında bir on metre yarım daire şeklinde dönüyor. Oradan öte, bir sırt var. Bir-iki yeşil, ama pek yeşil çam ağacı, genç; kozalakları daha aydınlık, yeşil, ince, çocuk şeyler. Solumda yarım bir ay parçası. Güneşin karşısında bu kadar parlak oluşu insana

yapma hissi veriyor. Gözlerimdeki gözlükten meğer onu bu kadar parlak görürmüşüm, çıkarınca âdeta siliniverdi. Şimdi artık bütün bunlara ilave edecek ne olabilir, diye etrafıma bakıyorum. Sivriada'nın –bir gemici gibi konuşayım– iki mil açığında bir duman gördüm. Vapuru oturduğum yerden görmeme bir kaya parçası mani olduğu için, kalkıp baktım. Bunlardan bize ne, değil mi? Size hiçbir şey değil. Hatta bana da.

İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde, onunla güzel. Bu dakikada, bugünün güzelliği, gökte ay, uzakta güneşin bir billur bahçe gibi pırıltısı; hiçbir şey değil... Bütün bunlar kötü resimler gibi...

Hayır, sevgilimden bahsetmiyorum. Onunla beraber, burası Allahın yaratmayacağı bir cennettir. Ama onsuz da, başka insanlarla da burası yine güzeldir. Pazar günleri buralar dolardı. Rum kızlarının fistanlarını rüzgâr alır giderdi. Denizin yüzünde kulaç atan ince yüzlü çocuklar bulunurdu. Güneş derimi yakıyor. Hava göğsümü okşuyor. Su bacaklarımı yalıyor. Hayırsızadalar, Bozburun, dağdaki duman, yelkenli, ay, kayalar, yeşil, çocuk çamlar etrafımı sarmış. Bu manasızlığın ortasında önce herkesi, sonra da sevgilim, bilhassa seni düşünüyorum. Onlarsız sensiz hiçbir şeyin manası yok. Âşıkım da onun için.

Demin geçtiğinden bahsettiğim sandal, tekrar ters yüzüne geçti. Bu sefer daha yakından. İçindekileri de tanıdım. Köpeğimle âşinalık ettiler. Bir daha geçerlerse "Buyurun yahu, birer cıgara içelim" diyeceğim. Birbirimizi ancak tanıyoruz ama, ne zararı var! Yarım saattir yalnız sineğin vızıltısını duyuyorum. İşte yunuslar geçiyor. Oh! Hiç olmazsa yunuslar geçiyor.

RADYOAKTİVİTELİ, RÖPORTAJLI HİKÂYE

Hususi, tepelerin içine doğru homurdanarak kıvrıldı. Şimdi maden suları ve banyolarıyla meşhur köye girmiştik. Yol bozuktu. Hususinin sahibi;

– Kepazelik! Kepazelik! dedi.

Gaza bastı. İki defa sarsıldık. Bir toprak yığınını aştık. Sonra, tam köyün orta yerinden geçen suyun sarsak köprüsünü kenarda bırakıp derenin içindeki ördeklerin arasından geçiverdik.

Yolun haraplığı ile taban tabana zıt; badanalı, balkonları sarmaşıklı, saksılı, fesleğenli, küpe çiçekli, ortancalı iki sıra evin önünden geçtik. Bahçesinde gürbüz ihtiyarların dostça bakmadığı şirin bir kahvenin içinden, öğle yayınının sesi geldi.

Otomobilin önünden kenara çekilip bizlere alışık bir yüzle bakan zarif kızlar gördük. Bir balkondan ve boru çiçeklerinin arasında hususinin genç sahibine güzel bir kadın, filmlerdeki asker revü kızları gibi, bir selam verdi. Ben;

– Amma da asri köymüş, ha! dedim. Şu köyün yolunu da bir yapsalar ne farkı kalır bir İsveç köyünden bilmem.

Hususinin sahibi;

– Bu köy öteden beri böyledir, dedi. Çerkez köylerinin hepsi böyledir. Kızları pek asridir.

Otomobil yokuşta bir-iki defa daha homurdandı. Sonra evlerin bittiği yerde dağların ve tepelerin

ortasında bir açıklık, bir ferahlık peyda oldu. Yokuşu inmeye başladık. Tekrar bir sıcak bastı, durduk.

Köknar, meşe, kara çam ormanlı tepeler ortasında minimini bir meydandaydık. Meydanın ortalık yerinde dört yanı açık, üstü kapalı, kenarı tahta kerevetli bir çardak vardı. Gözüm ilkönce bu çardağa ilişti. Biraz ileride, üstü açık, dört yanı alüminyum cilalı saç perdelerle kapalı maden suyunun çıktığı yer... Onun yüz adım önünde içinden ıslık, şişe, tapa ve daha başka birtakım gazlı sesler gelen bir maden suyu doldurma imalathanesi var. Üzerinde yedi türlü dert ile radyoaktiviteli sekiz-on maden ve tuz adı yazılı etiketlerde satılan su, bu sudur işte... Otomobil durur durmaz yanımıza –dedemin sevmediği adamları tarifine benzer– yüzünün kalayı dökülmüş bakır yüzlü, kazma dişli bir adam elinden gelmediği kadar bir misafirlik ve zariflikle, hoş geldin etti. Önce bizde, alelade, kendi halinde, asık suratlı, kötü suratlı, kötü giyimli, vaktinden evvel ihtiyarlamış bir insan intibaı uyandırdı. Verdiği selamı dostça iade ederken baktım ki, bu hoş geldin, bu dostluk, bu sevimlilik, bu Çerkez beyi uşağı zarifliği, hususi otomobile aittir. Bizimle alakası dolayısıyladır. Hemen samimi olmaya elverişli tabiatım, birdenbire kaptığı bir müdafaa halini kendiliğinden alıverince, neşem de kaçıverdi. Bu hal yeni yeni peyda oldu bende. Uzun, acı, zehir gibi acı tecrübelerden sonra, bana şimdi artık kendiliğinden bu müdafaa hali geliveriyor. Memnun değilim, aldanayım daha iyi. Dostluk, kibarlık, samimiyet, iyilik maskelerinin sakladığı zehirli tırnakların ne onarılmaz yaralar açtığı, sanki tüylerim, sanki derim, vücudumda tayin edemediğim bir yer duruyor; ben istemeden vardığım bir müdafaa sis-

temini –aklıma sürünürcesine–, kendiliğinden alıveriyor.

– Hoş geldiniz efendim, safalar getirdiniz. Sizin gibi beylerimiz buraya teşrif ettikçe, suyumuzun kıymeti artacak efendim. Çok güzel tesisler yaptık, efendim. Gösterelim, ister misiniz? Bir bardak daha için. Dokunur mu hiç efendim? Bilakis efendim. İçin efendim, için. Kırk, elli bardak içenler olur. Bir şeycik olmaz. Bilakis efendim. Şişelerden daha farklı mı olur, dediniz? Kat'iyen efendim. Hususi tertibatımız sayesinde bu mahzur çoktan kalktı efendim. Ha burada içmişsiniz, ha Erzurum'da, aynı şey efendim. Fen... Bugünkü medeniyet efendim. Köylü anlamıyor efendim, anlamıyor. Cehalet efendim! Cehalet beyler!

Çardağın altına köyden kadınlı erkekli gelenler böyle söylüyorlardı. Kahraman Bey, yüzünün her hattında incelik ve kibarlık akan altmış yaşında güzel bir adam. Üstünde tertemiz, açık lacivert bir kostüm; sarı kırmızı çizgili bir kravat boynunda. Ayaklarında terliklerle mağrur, Çerkez ve bey.

– Yol mu yapsak? Yapsak bozuyorlar efendim, bizlere diş biliyorlar. Nerede ise bir kaşık suda boğacaklar. Siz buranın eski halini bilmem bilir misiniz? Burası çöplüktü, çöplük. Arabalarla manda sırtında, öküz boynunda, insan omuzunda kel, kör, uyuz, egzamalı, mantarlı, cüzamlıya kadar efendim bir köylü kafilesi tam bu zamanda gelir, şu gördüğünüz meydanı tıklım tıklım doldururdu. Suyun içinde kelini mi yıkayan istersiniz, ayağındaki mantarı mı? Vücudundaki beş senelik uyuzu mu? Herkes bu suyun içindeydi. Kazalar bile olurdu; gaz boğardı kimini. Doktorlar ilk muayenelerinde sıhhate muzırdır diye *lapor* verdiler. Şimdi bakın, *radyoaktaritesi* içinde parıl parıl

parlayan *alaminyum* bile varmış halbuki bu suda, beyefendi.

– Doğru ama Kahraman Bey, hasta yok, köylü yok. Neticede burada insan yok şimdi.

– Olmasın efendim, olmasın. Öyle insanlar olacağına olmasın efendim.

– Peki köylünün istediği ne imiş, Kahraman Bey?

– Belli mi ki, ne istediğini biliyor mu? Herhalde yine öyle pislik istiyor.

Kahraman Bey'i dinlerken hususi otomobilin sahibi de, amca oğlu da, hak veriyorlar. İnsanın hak vereceği de geliyor hani. Ben sadece işi eşelemeyi düşünüyorum. Kahraman Bey'e cevap vermek kolay, kolay ama, çekinmesinden, konuşmamasından korkuyorum.

– Kahraman Bey, acaba böyle kaplıca zamanları köye ne kadar insan gelirdi?

– Keli, körü, uyuzu, yatalığı binlerce... Çadırlar kurulur, açıkta yatanlar olur. Biraz daha varlıklılar evlerde oda tutarlardı. Bir kaynaşma, bir bağrışmadır giderdi. Dört günlük yoldan insan sırtında yatalaklar gelirdi.

– Şimdi?

– Şimdi gelmiyorlar. Onlar pislik istiyor efendim, pislik. Bakınız, şu fabrikayı kurduk, diye gözümüzü oyacaklar. Yukarıdaki tesislerimizi de bir görseniz, parmağınız ağzınızda kalır. Görenler Avrupa'dan farklı bulmuyorlar, efendim.

– Ama efendim, hasta gelmezse buranın bir kıymeti kalmaz ki. O zaman siz de bir şey kazanamazsınız, değil mi efendim? Ben sizlerin namınıza üzülüyorum.

– İsterlerse gelsinler, isterlerse gelmesinler.

Bize gelenler yeter beyefendi. Kibar insanlar, medeni insanlar gelsin bize, öyle değil mi efendim?

– Şüphesiz. Şüphesiz ama, peki gelenler olursa?..

– Onlar için, işte şuracıkta bir yer yaptık.

Orasını da gidip gördük. Küçük bir demir borudan bir veremli küçük parmağı kalınlığında bir su akıyordu. Önünde iki çoban çocuğu iplere dizdikleri küçük balıkları borunun altındaki minicik çökeğe atmışlardı. Balıklar canlanacak mı, diye dikkatle bakıyorlardı. Bu suda ölü canlanırmış demiyor muydu köylüler?

Bizi görünce gülümsemek istediler. Deminden beri kibar kibar konuşan adam;

– Ne bok yiyorsunuz orda be? diye bağırdı. Haydi yallah! Bize döndü; Görüyorsunuz ya beyim, dedi, şu pisliği. Sabahleyin elimle temizledim şu çökeği. Bakın ne hale koydular. *Engasdan* (=an kasdin) yapıyorlar. Bunlarla başa çıkılmaz efendim.

– Doğru. Hemen bunu da kapatmalı.

– Zaten kendileri tıkıyorlar. Bir çomak sokuyorlar borunun deliğine efendim. Tıkanıyor. Siz gelmeden biraz evvel bendeniz açtım.

Yukarıdaki tesisleri de görünce şaşakaldım. Kahraman Bey haklı idi. Kendimi Avrupa'da sandım. Küçük büyük, bazısı muhteşem on-on beş kadar bina vardı. Kimi dörder odalı, ikişer banyolu, banyoları mermerden; odalar dünyanın nadir bir dağ manzarasına açılmış pencereleri ile, pancurları ile sükûn içinde, bugün yarın gelecek sahiplerini bekliyorlardı. Bu yapılar, en aşağıdan 20, 30 bin liralık şeylerdi. Bizi gezdiren otel müdürüne baktım. Serseme döndüm. Bu olur şey değil. Bu mil-

yonlara bağlı şeyleri bu kırtıpil kılıklı adam mı yapmıştı? O koca çınarın altındaki fıskıyeli, kameriyeli, neon ışıklı havuz kaça çıkardı? Lokanta binaları, müdürlük daireleri, hususi banyolar, hoparlör tertibatı, daha görmediğim yerler, çamur banyosunun üstünü kapamaya, kanalını temizlemeye para mı yeterdi?

– Bütün bunları hep siz mi yaptınız?

– Tabii ben yaptım, kim yapacak? Ama tabancasız da yatmıyorum. Gördüğünüz Kahraman Bey, amcamdır. Sizi buraya getiren de kardeşimdi. Geceleyin sokağa çıkamıyoruz.

O konuşup dururken, ben villaların üstünde, birtakım, bana bazıları hiç yabancı gelmeyen soyadlarına benzer yazılar okuyordum. Bir aralık;

– Bu soyadları gibi yazılar nedir? diye soracak oldum.

Adam yüzüme şöyle bir baktı. Hususi otomobilin sahibinin koluna girerek önü glayyöllü, ortancalı, yerden yapma, şirin bir binaya doğru yürüdü. Onun üstündeki soyadı artık pek barizdi. Sormaya lüzum görmedim.

Şimdi ikişer odalı, iki oda, bir banyolu sekiz soyadsız yapının önündeydik. Bu binalar da soyadları meçhul zenginlere tahsis edilmişti. Duramıyor, konuşuyordum:

– Peki... Gelecek hasta köylüler için neresi tahsis edildi?

Adam, "bu da sual mi?" gibi, yine beni bir süzdü.

– Onlar için ucuz bir yer yaptık. Günde 2 liraya dairelerimiz var. Var ama, daha bitmedi. Bitseydi orayı da gezdirirdim. Bu sene biter.

İş anlaşılmıştı. Bize, artık hayret etmekten,

tebrik etmekten, hayran hayran seyretmekten başka bir şey kalmıyordu. Biz de öyle yaptık.

Yaz başlangıcında yüzlerce hasta insanın üşüştüğü bu gazozlu, tuzlu suyu, radyoaktiviteli çamuru, köyün beyleri ile elbirliği yapan birtakım paralı soyadlılar el altından nasıl bir oyun çevirerek ancak kendilerinin, beş-on da göz boyamacasına varlıklının istifade edebileceği bir yer haline getirmişlerdi. Köylü bir şey yapamıyordu. Artık, bu küçücük balkonu kına ve ateş çiçekli tertemiz Çerkez evine ufak bir pansiyon parası ödeyerek gelecekler bile gelemez olmuştu. Her taraf, günde 12 lira ödeyemeyeceklere kapanmış gibiydi. Şurada, bir serçe parmağı kalınlığında, otomobil görür görmez açılan, otomobil gider gitmez tekrar deliğine çomak sokulan demir boru; burada, muhteşem mandaların yattığı sıcak çamur; o kadar. Günde 12 lira verebilecekler için de ayrılan yerler gayet mahduttu. On altıyı geçmiyordu. Hemen, "Boş yerimiz kalmadı. Bu sene çok hücum var efendim" denecekti. Belki bu on ikide biri de, villalardakileri rahatsız etmeyecek tavsiye mektuplular, vilayetlerin uzak, yakın akrabaları işgal edecekti.

Köyün; niçin Kahraman Bey'i, otel müdürünü, yalnız bir tarafı dinleyen hususi arabayı görür görmez deli gibi olduğunu anlamıştım. Araba teşrif etti miydi, Kahraman Bey ve adamları hemen terliklerinin, uzun donlarının ve tabancalarının üstüne lacivert kostümlerini geçiriyorlar, arabayı karşılıyorlardı. Bir medeniyet ve radyoaktivite, sodyum, alüminyum konferansı çektikten sonra, hiçbir köylüyü, fikrini veya derdini söylemek üzere arabanın semtine uğratmıyorlardı.

BİR KAYA PARÇASI GİBİ

Barba Vasili, sandalın kıçındaki koltuğu suya bıraktı. Gözü ipte, küreklere asıldı. On dakika sonra arkamızdaki adayı da göremez olduk. Sis gitgide bastırıyordu. Uzaktan uzağa vapur sesleri sağımızdan mı gelir, solumuzdan mı? Yakınlarda, pek yakınımızda bir hışırtı da duyar gibi olduk. Hiçbir şey göremedik ama. Bir vapur sanki burnumuzda gibi acı acı öttü.

– Geri mi dönsek Vasili, dedim.

– Geri dönemeyiz artık, dedi. Şaşırırız büsbütün. Sen denizdeki ipe göz kulak ol, sağa sola oynamasın. On dakikaya kalmaz karşı adadayız.

İçimi sevinçle bir korku sarmıştı. Yolunu şaşırmış bir vapur bindirebilirdi. Yakınlardan pat pat sesi gelen motor, bizi alabora edebilirdi. Bağırsak üç metreden bizi gören olmazdı. Ses sağdan mı, soldan mı, yandan mı gelir fark edemezlerdi.

Hâlâ bizim adadan bir çocuğun haykırışı duyuluyordu. İnce bir kadın sesi de, sesin içinden bir şeyler alarak kulağımızın dibinde anlaşılmaz şeyler mırıldanıyordu.

– Vasili, dedim, bir şey göremez oldum.

– Fena bastırdı, dedi.

– Ne yapacağız?

Küçük mavi gözleri, üç günlük parlak beyaz sakalı arasında ışıldadı. Kırmızı yanaklarında bir gülümseme, bir şaşırma, bir alay "elma"sı parladı.

– Ne yapacağız? Gidiyoruz ya işte!

– Ama bir şey görmüyoruz ki.

– İpi görüyor musun sen, ona bak. Ben onu da görmüyorum.

– Görüyorum.

– Dikkat et! dedi. Sağa sola oynamasın. Onu da göremezsen işte o zaman halimiz duman!

– O zaman ne oluruz?

– Ne oluruz? diye kendi kendine sorar gibi sordu. Sonra, hiç! diye cevap verdi. Ne kadar yer ki karşı ada. Elbet buluruz. Bulamazsak ses duyarız.

– Duyamazsak?

– Duyamazsak, sis açılsın diye bekleriz canım.

Kulak verdim. Hayır ses sada gelmiyordu. Biraz daha vakit geçti.

– Varmamız lazımdı şimdiye kadar Vasili, dedim.

Cevap vermeden üç-beş kürek daha çekip arkasına dönüp baktı.

– Na be, dedi, Kınalı.

Bir dakika kadar hiçbir şey göremedim. Sonra harikulade bir manzara başladı. Serap kelimesinin Türkçesini bilsem, serap diyebilirdim.

Evvela kırmızıların, sonra sarıların, sonra koyu esmerlerin, sonra daha açık esmerlerin göğün içinde parça parça, renk renk, silik silik... sanki yeni yaratılıyormuş gibi bir toprak, bir kara oyunu başlamıştı. Her şey, daha doğrusu her renk soluk, silik, kabından taşmış, yayılmış bir halde büyüye büyüye, şeklini bulup bulup kaybederek, bir şey olmaya çalışıyordu. Önümüzde uçuk, manasız, hatta garip renklerle boyanmış bir duvar vardı. Bu duva-

rın boyunca sürü sürü ressamlar mücerretten müşahhasa, kaostan şekle doğru giden, bir oyundur oynuyorlardı.

– Aman Vasili, dedim, bu ne hoş şey böyle? Ne acayip oyun bu?

O da baktı arkasına. Güldü.

– Güzel, dedi, Kaloyni.

Tabiat, bir Van Gogh dehasıyla önümüze çizilivermişti. Şimdi Kınalı'nın bu yamacı hacimsiz bir şekilde, düz bir satıh gibi kayaları, renk renk toprakları, yeşili, beyazı, kiremit, gri rengiyle sisin içine büyük bir pano, devasa bir Van Gogh gibi asılmıştı. Birden değişiyor, bozuluyor, oyun devam edip gidiyordu. Bir sis parçası yerinden süratle kalkıp bir rengi yavaş yavaş güçlükle bozuyor, siliyor, kalktığı yeri açıyordu. Açıyordu ama şekiller hâlâ hacmini almamıştı.

Vapurlar hâlâ acı acı sesleniyorlardı. Bir motor tam burnumuzda peydahlandı.

– Rasgele!.. diye bağırdı sisin içinden biri.

– Eyvallah! dedik.

– Burgaz uzak mı? dedi ses.

– Tam burnunuzda, dedi Vasili.

Motor, bir rüyanın içine eriyormuş gibi karıştı. Ta yanımızdan bir harp gemisi, hışımla geçti. Onu sis saniyesinde emdi.

– Onun radarı vardır Vasili, dedim.

– Sen onun radarını bırak. Oltaya karidesi tak!

Elimi çapçağa daldırdım. Karidesi bıyığından yakaladım. Parlak, şeffaf, esmer vücudunu iğneye geçirdim.

– Molivaryanı parlattın mı? dedi Vasili. Al cıvayı parlat?..

– Tamam Vasili, dedim.

– At, dedi.

Daha atar atmaz iri bir iskorpit parmağımı çekercesine yemi kaptı. Oltaya asıldım.

– Hah şöyle! dedi Vasili. Neme lazım bize sis, resim, asıl ekmek paramıza bakalım.

Balığı sandala alınca;

– Sen ver bana onu! dedi, ben çıkarayım onu, iğneden geçtim, bir yerini vurur.

O gün Barba Vasili ile o dev gibi, durmadan değişen Van Gogh tablosu önünde, bir sürü sperka, hanos, iskorpit yakaladık. Sis açıldı, kapandı. Renkler ve şekiller büyüdü, küçüldü. Sesler acı acı, tatlı tatlı, garip garip ötüştü, bağrıştı. Sonra güneş ve imbat, sisleri önüne katarak sürüp götürdüler. O zaman, kendimi hikâye ve masaldan sıyrılmış bir halde, küçük bir sandal içinde, Kınalı'nın tenha bir kayasının beş-on metre ötesinde, ekmek parası için dünyanın, İstanbul'un bir kayasının, denizinin bir sandal parçasında saydıklarım gibi mesut buldum.

GÜN OLA HARMAN OLA

Siz, bir adamı hiç görmeden, iki dakika evvel öyle bir adamın İstanbul ilinde yaşadığını bile bilmeden, birdenbire, zanaatından ve adından seviverdiniz mi? İçinizi hiç bilmediğiniz bir İstanbul semtinin akşamı kaplarken ve evinin önünde oturup cıgara içen, gözkapakları kirpiksiz ve kıpkırmızı ihtiyar bir adamı hayranlıkla, sevgi ile, saygı ile andınız mı? Hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? Oturmamışsa Allahaşkına vazgeçin şu yazımı okumaktan.

Bunu iftiharla söylüyorum: İçinize önce ağır, taş gibi ağır, kireçli, acı kuyu suyu gibi bir sevgi oturup, sonra Bakırköy'de, gözleri artık görmeyen bir Mercan Usta'nın şu saatte gidip eline sarılmak... ağır ağır eşyanın rengi atan bu akşam vaktinde onu dinlemek ihtiyacıyla, bütün karaciğer hastalıklarını bu akşamlık bir kenara itip, Mercan Usta ile bir salaş deniz kenarı meyhanesinde sıcak sıcak strongilos balığı ile iki kadeh içmek isteğini taşıdığım için iftihar ederim. Siz böyle bir istek duymazsanız, kendi kendinizle hiçbir zaman iftihar etmeyin. Kim olursanız olun. İçimde Mercan Usta ile tanışmaktan duyacağım büyük gururun, büyük iftiharın belki biraz daha küçüğünü, şu saatte Mercan Usta'yı hiç tanımadan anmakla duyuyorum.

"Şu saatte dünya yüzünde yaşayan kiminle ta-

nışmak istersin?" deseler, bir parçacık bile düşünmem. Dünya bir yana, Mercan Usta bir yana.

Mercan Usta'nın evini, çocuklarını, kaşık düşmanını, penceresinin perdelerini, sedirlerini, ismini bilmediğim, meraktan çatladığım isimleri şiir dolu aletlerini... Mercan Usta bir yana, dünya bir yana.

İki kadehçik rakı Mercan Usta ile... Mercan Usta ile bir yer iskemlesinde, bir ceviz ağacı altında bir öğle sonu sohbeti... Mercan Usta ile herhalde şu saatte kapamış olduğu dükkânında, balıklar, canavarlar, çarkıfelekler, beyazlar ve siyahlar, ceviz tahtaların envaı hakkında bir konuşma...

Mercan Usta'nın ellerine hayran hayran baksam. Testerelerini, matkaplarını, hele ellerini, hele ellerini... Şimdi şöyle kendi halinde, mütevazı bir gazetecikte röportajlar yapsaydım, yarın kalkar, sıcak dalgası İstanbul'u daha sarmadan Mercan Usta'yı aramaya koyulurdum. Hiç şüphem yok, sanatındaki tekniğine imanı olan adamlar gibi sertçe bir adamdır Mercan Usta. Sonra birdenbire yumuşar. Mercan Usta balıklara, deniz mahlukatına düşkündür. Mercan Usta, akşamüstleri iki kadeh mutlaka atar. Mercan Usta eski bir kantoyu mutlaka söyler:

Yanağında bir beni mutlaka olsun,

der, sonra madam işitti mi, işitmedi mi diye gözlüklerinin altından iki tarafına mutlaka bakar. Mercan Usta ya kendisi Ermenidir, yahut madamı. Mercan Usta Ermeni de olsa, Türk de, Tunuslu zenci kırması da olsa, mutlaka İstanbul'un Türk halkındandır.

Ah, Mercan Usta! Vapur Ada'ya doğru gümbürdeyip giderken... ben, alt kamarada buram buram terlerken, deve tellal, keçi berberken... seni andığım, görmeden sevdiğim için alabildiğine sevinçliyim, mesutum.

Kemik kakmalı bu boyacı sandığı yirmi sene-

lik. Gözleri görmez oldu, işi bıraktı Mercan Usta yoksa. Nereli mi? Doğma büyüme Bakırköylü. Bu gördüğün bahçelerin, açmayan çiçeklerin, bu denizlerde yüzmeyen balıkların, bu döner durur halkaların, bu çarkıfeleklerin, bu masallardaki ejderhaların yaratıcısı Mercan Usta'dır.

Köprü merdivenlerinin bir tanesinin altında bir dilsiz boyacı vardır. Mercan Usta'nın reklama ihtiyacı yok. Mercan Usta dâhidir. Fakir doğdu, fakir ölecek. Ben burada dilsiz boyacının reklamcısıyım. Gidip ayakkabılarınızı boyatın dilsiz boyacıya. Sonra Mercan Usta'nın özenmeden yaptığı kemik kakmalı boya sandığını, yeni bir dünyaya doğar gibi seyredin. Boğaziçi'nde mehtap, Çamlıca'da gurup, insanoğluna ölümü de arada bir hatırlatır. Mercan Usta'nın boyacı sandığı durmadan yeniden doğmanın mehtabıdır.

Mercan Usta'nın boyacı sandığını seyrettikten sonra, içinizde Mercan Usta ile bir salaş meyhanede iki kadeh içmek ve Mercan Usta'dan ayrılırken elini öpmek isteği doğmazsa, İstanbul ilini bırakıp gidin. Nereye giderseniz gidin. Uçağa binip New York'a gidin paralı iseniz. Parasızsanız Sarayburnu'ndan atın kendinizi. 3-4 yüz binlikseniz gidin çirkin apartmanınıza; sümüklü çocuklarınızı, lavanta kokulu pasaklı karılarınızı kucaklayın. Ne bok yerseniz yiyin.

Canım Mercan Ustam! Ellerinden hürmetle öperim. Biz de bir zanaat ehliyiz. Yazı yazıyoruz a. Ne Mercan Usta'ya, ne kilimleri dokuyan ellere, ne yazmaları boyayanlara, ne kalıpları dökenlere, ne çeşmi bülbülleri üfleyenlere saygı duyduk. Saygı duymadık da ne oldu? Dünyayı birbirine kattık işte... Sofralarımızı, kapılarımızı, gönlümüzü kapadık. Kapadık da ne ettik? Dünyayı birbirine kattık.

Bir akşamüstü Bakırköy'ün deniz üstü bir salaş meyhanesinde, Mercan Usta ile sıcak sıcak strongilos balığı ile rakı içmek şerefine erdim. Yanımıza elleri saygı ile göbeğinin altına bağlı hırpani bir delikanlı yanaştı.

– Ustam, dedi, benim sandığı yapar mısın? Sana layık değil ama, üç-beş kuruş biriktirdim.

– Para lafını bırak, dedi Mercan Usta. Nasıl bir şey olsun?

– Şöyle güzel bir şey olsun.

Mercan Usta'nın suratı elli derecelik rakı gibi sertleşmişti.

– Eh, dedi, elimizden geldiği kadar gayret ederiz.

Delikanlı anlayışlı biri olacak ki;

– Kusura kalma, hoşgör usta, dedi, bilmez miyim? Sen kötü şey yapar mısın? Ben başka şey söylemek istedim, ağzımdan başka laf çıktı. Sandığın üstüne bir şey yazmanı isteyecektim de.

– Yok oğul, dedi Mercan Usta, ayak altına yazı yazmam. Ama sen söyleyeceğini söyle. Ben ona göre bir şey düşünürüm. Yazdırmak istediğin yazıyı okumuş gibi olursun belki. Söyle bakalım.

– Şey... Mercan Usta, "Gün ola, harman ola."

Boya sandıklarının en güzeli bu delikanlınınkidir. Arayın İstanbul'u, bu sandığı bulabilirseniz, önce, dünya yüzünden kalktığını gördüğümüz zaman bayramlar edeceğimiz bir hakir sanatın –potin boyacılığının– sizden bin kere zevk ehli bir ehline utanarak, –yaptığınızın kefaretini sevgi ile ödeyerek– potinlerinizi boyatın, sonra çömelin sandığın karşısına, "Gün olur harman olur" tablosunu seyredin. Bayılmazsanız "Hülyam" kotrası ile Atlantiği geçmeye gidin. Uğursuzluklar başınızda olsun.

AĞIT

Sımsıkı tuttuğu ıstakoz ağını ellerinden nasıl çekip aldıklarını görmedim. Eşşeklik ettiler. Hem de eşşoğlu eşşeklik...

O kadar bu emektar ağla gömülmek istediği belliydi ki... Ama, diyeceksiniz ki, ıstakoz ağı pahalıdır, sonracığıma kolay da yapılmaz. Olsun. Bu kadarcık bir fedakârlığı çok görmemeliydi Apostol Efendi'ye... Hem, kendi eliyle örmemiş miydi bu ağı Apostol?

Keçi başının derisi yüzülür. Ciğercilerde görürsünüz ya, bir kenarda asılı durur, şıp şıp şerbet gibi kanı damlar. Leş gibi de kokar. Ne kadar keskin kokarsa, o kadar işe yarar. İşkembe de olur a, pahalıdır. Tuzluya oturur. Hem böyle, bu kadarına pis kokmaz.

Keçi kellesinin ince derisini parça parça kesip de ağlara takmak için hazır edip livarına tıktığı zaman ıstakoz avcısı Barba Apostol'a;

– Ben de geleyim mi? derdim.

– Zanaat mı öğreneceksin?

– Belki...

– Öğrenemezsin, üzülme. Ama, istersen gel.

Molozun burnunu döndüğümüz zaman, kürekten kalkardı:

– Yağma yok! Çelebi gibi oturmak olmaz Apostol'un sandalında. Geç bakalım küreklere. Ben şu ağı bir hazır edeyim, yemleri takayım.

Livarın bezini kaldırır kaldırmaz denizin dibinden gelir gibi bir leş koku, zaman zaman hafifleyip şiddetlenerek birdenbire kaybolur, tekrar peydahlanarak hafif veya keskin etrafımızı sarardı.

– Amma da pis kokuyor ha, Apostol?...

– Bırak koksun, koksun... Ne kadar kokarsa o kadar iyi...

– Şu ıstakoz denilen mübarek hayvan da amma pis kokudan hoşlanırmış ha!

– Eeee?

– Denizdeki leşlere düşkün olmalı bu hayvan...

– Ne olacak! Böcek bu. Deniz böceği. Nerden bulsun taze yem? Deniz dibi hayvanı bu. Ne bok yesin?...

– Peki... Taze yem koysak?...

– Taze yem mi koyalım? Koyalım da gelsin yanından geçsin, yüzüne bile bakmasın... Bekle dur babam ki koksun. Kokmuş olmalı, efendim, kokmuş. Kokusunu uzaktan almalı ki, kıçın kıçın gelsin... Para bedava mı kazanılır... Ben bir şey diyeyim mi sana? Para kazanmak, kokulu, pis iştir ama, kokudan kokuya fark vardır. Kimi koku benimkisi gibi aşikârdır. Kimisi de gizli.

Apostol Efendi, filozofluğa kalktığı zaman, iki bin sene evvelki Yunanlı balıkçı suratını takınmakla kalmaz. Sokrates'in sohbetlerinde bulunmuş gibi paraya çatar, çelebiye çatar, Allahla oğluna çatar, kibarca ıstakoza bile çatar.

– Yine başladın filozofluğa, Apostol...

– Gel de başlama... Benim hoşuma mı gidiyor be leş kokusu? Senin gibi ben de ilk günler burnumu tıkardım. Alıştık... Istakoza dinletemezsin ama. Anlatamazsın derdini... Diyemezsin, "Ulan ıstakoz, bu leş de yenir mi?" diye.

– Istakoz koku duymuyor olmalı.

– Al sana beş paralık daha! Duymasa gelip de tutulur mu, be adam! Duyuyor, hem de kimbilir nerelerden duyuyor da koşup geliyor.

– İnsana pirzola kokusu neyse, ıstakoza da keçi kellesi derisinin kokusu öyle bir şey olmalı...

– İşte şimdi buldun... Endaksi.

İnce, boğum boğum parmaklarındaki mahareti göreceğim geldi. Üç-beş balıkçı dostum da bu dünyadan pılıyı pırtıyı topladıktan sonra, gençler, onlar gibi oluncaya kadar birkaç fırın ekmek yemeli. Bu gençler kıskançlıklarla, açlıklarla, balıksızlıkla, acemilikle çarpıştıkları için şimdilik insanoğlunun kötüsüne pek benzerler. Ama insanoğlunun balıkçı kısmında iş var; zeytine benzerler, zeytine. Biraz tuz yemeliler ki, acılıkları gitsin.

"Kumbaros" taşının biraz ilerisinde Apostol dört tarafa bakar, yeri iyice kerterize getirdikten sonra küreğe kendisi geçer. Bana;

– Taşı yavaşça bırakıver ben işaret verince. Ondan sonra el sürme, hiç dokunma... der.

Ağın kurşunlarını öyle tertipli sıralamıştır ki, ben taşı bırakır bırakmaz, benim karmakarışık gibi gördüğüm koca ağ, kendiliğinden Apostol'un kürek çekişiyle bir kafada, denize âdeta dökülüverirdi. Şimdi artık ağdan görünürde bir şey yoktur.

– Peki, nasıl bulacaksın sonra bu ağı, Apostol?..

– İş ona kalsın. Ne diye etrafımıza bakındık durduk deminden beri? Sana, ağı kaçıncı ilmeğinden yakalayayım istersin?

Salatasını, mayonezini kibar kibar yediğiniz ıstakozun, leş gibi kokmuş keçi kellesi derisini pek sevdiğini, bilmem ne efendi lokantasında ıstakozdan öğrenecekler bulunur da, Apostol ve Apostol gibilere kötü reklam yapmış olurum düşüncesiyle

Apostol'un sağlığında yazmamıştım. Şimdi yazıyorsam, ıstakoz ne yerse yesin, insanoğlunun zengin kısmının onu yine atıştıracağını iyi bildiğim içindir. Lezzetlidir köpoğlunun eti!..

Apostol Efendi ömründe ya iki ıstakoz yemiştir, ya üç. Belki hiç yememiştir. Istakoz leş gibi keçi derisi sevdiği için yemediğini sanmayın; kıymetinden ötürü. O, her zaman bir ıstakoz parasına üç-beş kadeh içmiş, eve yarım kilo kıyma götürmüş; tuz, üç-dört çile pamuk, bir küçük kutu sandal boyası satın almıştır.

Üç-beş gün lodos denizin altını üstüne getirirdi, Apostol sevinirdi.

– Tamam, derdi, tam gününde atmışız... Şöyle irice, dolu tarafından dört tane teimu!..

Bir akşamüstü;

– Sabahleyin erken gel, derdi, ağı kaldıracağız...

Giderdik ağı kaldırmaya. Tahtadan bir çengeli vardı. Atar atmaz ucundan yakalardı ağını. Çekerdik... çekerdik... Lodos denizin ne kadar katamozu, yosunu varsa ağın deliklerine tıkamış olurdu. Onunla belki kırk defa ıstakoz ağı kaldırmaya gittik. Ya yedi, ya sekizinde ıstakoz bulduk ağda.

Apostol, bulursak da bir kasap havası tuttururdu, bulamasak da.

İşte onu, benim Ada'ya bir ay kadar uğramadığım günlerin birinde, yine Kumbaros kayası civarında, sandalın içinde bulmuşlardı. Bir eli sımsıkı ıstakoz ağını tutuyormuş, öteki eliyle de sandalın küpeştesine yapışmış. Ağın büyük bir kısmı da vücudunu sarıyormuş.

Gömmediler. Doğru, hakları vardı: Koskoca sandalıyla da beraber gömemezdiler ama, çok sevdiği, gözü gibi esirgediği ağlarıyla gömebilirlerdi

ya... Ben serseri gibi, ağlarına sarıp gömmeleri için yalvardım. Deli midir, nedir, diye garip garip baktılar.

Düğünlerde, yortularda, İstanbul'a bir sevdiğine ıstakoz götürdüğü günlerde giydiği şayak elbiseleri içinde balmumu gibi yüzüyle kilisede onu yatar gördüğüm zaman hatırladım:

– Balıkçının kefeni ağı olmalı, çelebi efendi!

Der miydi, demez miydi, doğrusunu isterseniz pek iyice hatırlamıyorsam da, değil bir defa, beş-on defa böyle bir lakırdıyı söylemiş gibime geliyor.

O yalnız ağıyla yaşamıştı. Yalnız ağlarıyla yetmiş beş sene aç açık kalmamış, namerde muhtaç olmamıştı.

Eşşeklik ettiler; eşşoğlu eşşeklik!

Onu ağına sarınmış, bir tarafında küçük yuvarlak mantarlar, öteki tarafında rengi kararmış kurşunlarla görseydim, hiç böyle buz gibi durur muydu?

BALIKÇISINI BULAN OLTA

Şehri akşamüstü sis basmıştı. Sis Haliç yoluyla gelmiş, önce mavnalar, çatanalar, köprüler, sonra kuleler, mağazalar kaybolmuştu. Liman düdük sesleri içindeydi. Vapurlar acı acı bağırmışlardı. Sonra bir sessizlik... Işıklar yayılı yayılıverdiler. Bütün şekiller büyüdü, yayvanlaştı. İçime bir sevinç doldu. Bana öyle geldi ki şehri sis basmadan edemeyeceğim, artık. Başını kumlara sokmuş deve kuşu rahatı ile durdum. Limana baktım: Sular uçuyordu.

Adama bir ışığın dibinde rastladım. Sırtını elektrik direğine, bir ayağını rıhtımın parmaklıklarının betonuna dayamış, cıgara içiyordu. Kim olabilirdi? Böyle rıhtımın parmaklıkları çıkmasına bir ayağını dayamış, cıgara içen başka bir tek adam yoktu. Böyle sisli bir gecede, İstanbul limanının uyumuş rıhtımlarında tek başına düşündüğüne göre romanlar okumuş bir adamdı. Hem de liman şehirlerinin meyhanelerini, orospularını, katillerini, otellerini, serserilerini okumuş adam. Şurada iki adım yürüse bir esrar tekkesi bulacak, oradan kırk adım yukarıda kadınlarla beraber külhanbeylerin kaptıkaçtı oynadıkları yalnız kahve ile çay içilen bir halk kahvesi vardı. Orada Marika'nın dostu Deli Hurşit, Marika ile iftihar ettiği içindir ki böyle alabildiğine cesurdur. Çakır Marika'nın, Hurşit yüzünden alnı açık, gözü pek, dili zehir gibidir. Limanı liman eden onun serseriliğidir...

İstanbul limanında, öteki limanlardaki gibi ne büyük orospular, ne korkunç zenciler, ne hezaran Çinliler vardır. Sessiz, dar, çamurlu, karanlık sokaklarda insan, insanları uyuyor sanır. İstanbul limanını Marika ile Deli Hurşit uyanık tutarlar.

Evet dostlarım, bir ayağını parmaklıkların beton çıkmasına dayayıp cıgara içen bendenizdim. Bir sisli İstanbul gecesinde, Galata rıhtımında herhangi bir Marika ile dostu Deli Hurşit'i uzun liman boyunca ben tahayyül ettim. Elektrik direğine dayanmış cıgara içen benden başka kimse yoktu. Bununla iftihar ederim. Gidip o kahvede bir çay içmek canım çekti. Yadırgayacaklardı. Vazgeçtim. Ceplerimi aradım. Oltam elime değdi. Kararım kat'i idi. Bütün paramı bu oltaya harcamıştım. Balık tutacak, satacak, akşamları sattığım balığın parasıyla içecektim. Sabahleyin erkenden balığa. Akşam şişem cebimde balığa. Ben bir yazıcı idim. Yazı yazmak canım istemiyordu. Yazı yazmam için bana çiçek, kuş hürriyeti değil, içimdeki aşkın, deliliğin, oturmaz düşüncenin hürriyeti lazım. Küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş bir çocuk hürriyeti istiyordum. Bu bana lazımdı. Yoksa her şeyi ağzımda gevelemekten başka ne yapabilirdim? Ne yapıyordum? Beş papel verdim, aldım naylon oltayı. Ucuna taktım zokayı. Parlattım çakımla. Koydum istavriti iğnesine. Saldım denize oltayı daha sis basmadan ortalığı. Kıpırdamadı bile. Bir başka oltacı cıva verdi, zokayı parlattım. Yine bana mısın demedi olta. Vazgeçtim balık tutmaktan. Geldim dayandım elektrik direğine. Koydum ayağımı rıhtım taşına. Düşündüm nasıl edeyim, diye. Kararım kat'i idi. Bu akşam tutmazsam bunun yarın akşamı vardı. Deniz bizimdi. İçi bir hazineydi. Olta namuslu, balık sessiz, deniz bulanık, yaşa-

sın hürriyet! Sırtımı verdiğim elektrik direğine bir tekme... Kendimi Köprü üstünde buldum. İndim Köprü altına, oturdum bir kenara. Önümde karpit lambası yanan pırıl pırıl bir sandal, kenarda ispirto içen bir ihtiyar, onun yanında uykusuz, benim yanımda hayal gibi dikilmiş perişan, zayıf bir çocuk. Pardösümün cebinden ıslanmış, yırtılmış kesekâğıdını çıkardım. Jiletle bir istavritten iki parmak kestim. Saldım yaprak yeşili Köprü altı suyuna. Herkes balık çekiyor, benimki kıpırdamıyordu. Etrafa seyirciler birikmişti. Garip bir utanma geldi bana. Balık tutamamaktan utanacağıma balık tutmaktan utanıyordum. Hem, kim karışır keyfime, diyor, hem de boynumu pardösümün yakasına kıstıkça kısıyordum. Perişan çocuk;

– Bunların tuttukları lüfer mi, ağabey? dedi.

– Lüfer, dedim.

Yüzüne baktım: Yüzü kirli beyaz, açık mavi süt rengi idi. Burun kanatları birbirine yapışmıştı. Karanlık dişleri vardı. Zayıf, ince boylu, yırtık kasketi, uzun, kirli, güzel parmakları.

– Nerelisin?

– Sorma geç'ten!

– Sen şu oltayı biraz tutsana...

Gidip bir simit aldım, geldim. Oltayı vermek istedi.

– Kalsın kalsın, dedim, ben biraz dinleneyim...

Bu işi evvelce yaptığı belli; oltayı sallayışı, tartışı... Bir balık tuttu: Balığı çekişi, hiç heyecanlanmayışı bana bu işe yabancı olmadığını anlatıyordu. Üç dakikada iki balık tuttu. Kendisine baktığımı görünce;

– Oltamız yok, yoksa... dedi.

Canım bir simit daha çekti. Simitçi, oltamı bı-

raktığım çocuğun ters tarafında olduğu için karşı tarafa geçtim. Hem simit yiyor, hem de ortadaki kayığın karpit lambasının arkasından benim oltacıyı dikizliyordum. Arkasına dönüp bir şey söyledi. Cevap alamayınca arkasına dikkatle baktı. Orada beni göremeyince etrafına bakındı. Herhalde karpit lambasının ışığı beni göstermiyordu. Oltayı çabucak topladı. Ucuna bir kibrit çöpü bağlı ipe dizdiği balıklarla beraber suyun üstündeki demir potrelden hızlı hızlı geçti. Oradan Adalar'la Eyüp iskelesi arasındaki küçük köprüye çıkıyordu. Ben de o tarafa seğirttim. Birdenbire beni karşısında bulunca hiç şaşırmadı.

– Bu tarafta balık daha çok da... dedi. Köprünün parmaklığından ayaklarını sarkıtarak oturdu.

Belki de beni hâlâ yanında sanıp bu tarafa niçin geçtiğini anlatmaya savaşıyordu. Ben hikâyemi yazmak üzere rıhtım kahvelerinin önünde nasır ilacı bulunanına dalmış, çayımı ısmarlamış, kalem kâğıdımı çıkarmıştım.

BARBA ANTİMOS

İngiliz imparatorluk sarayında suçlu bir asilzadenin kraliçe tarafından affını gösteren tasvirden sonra, en dikkate değer tablo, "Optimus" marka lüks lambası ilanıdır.

Lamba bir motorun güvertesindeki ipe asılmıştır. Rüzgâr lambayı uçurmaktadır. Lambanın altında balıkçılar balıkla dolu ağı çekmektedir.

Kanarya ötüyor, isketeler kafeslerinde duramıyor, tüneklerinden aşağıya, aşağıdan tüneklerine sıçrayıp duruyorlar. Sobanın üstündeki hava titriyor. Balıkçı Kanari sarı beyaz bıyıklarındaki karla kapıdan giriyor. Kanarya tekrar ötüyor.

Barba Antimos'u tanır mısınız?

Barba Antimos, dünya yüzüne düşmüş insanoğlu neslinin tam seksen yaşına geldiği zaman kendisini bir adada yapayalnız, çoluğundan çocuğundan uzak, duvardaki levhalar kadar tarihi ve onlar kadar canlı bulan bir duvarcıdır. Ne sandalı, ne ağı, ne de artık kalbinde heves, cebinde bir tek Priyol saati, boynunda al atkısı, ayağında yün çoraplar, gür Maksim Gorki bıyıklarında tüten dumanı kalmıştır.

Barba Antimos'un seksen senesinden hangisini ele alsan, her birinde tamir edilmiş bir duvar hatırasından öte bir şey bulamazsınız gibi gelir. Ondan bir şey alamazsınız. Söylememek, anlatmamak değil, susmak, dinlenmek, belki de seksen sene da-

ha duvar yapıp, duvar sıvayıp, duvar badanalayıp tabakasında köylü cıgarası ve koltuğunda ekmeğiyle fundalıkların içindeki tek odalı evine kapanmak hülyasıyla Kornil'in kahvesinin sobası başında oturmak bahtiyarlığına devam arzusunu görürsünüz. Seneler öylesine vefasızdır ki, yalnız dışarıda lodos, poyraz, karayel değişe değişe eser. Halbuki insan günleri hiç değişmemecesine sürüklenmektedir. Ama değişecektir. Bir gün Barba Antimos ölecek;

"Şu duvarı Barba Antimos yapmıştı" diyeceğiz. "Kornil'in kahvesinde sobanın başında otururdu. Seksen sene kirlenmemiş gözleri ve elleriyle köylü cıgarasını bıyıklarına takardı" diyeceğiz. "Yanaklarını şişire şişire cıgarasını içerdi" diyeceğiz. Belki biz, Barba Antimos'tan evvel hatıralar yokuşundan yuvarlanacağız.

Şu kış günü, ayaklarımızın buz kestiği şu kış günü, şakır şakır öten kanarya da bir gün ötmeyecek. Sebzeci Apostol, Marko ismindeki eşeğine rakı içirmeyecek. Sütçü Pandeli Efendi vergi borcunu verdiği halde nasıl hapis kararı alındığını, bu kararı bozmak için başına neler geldiğini, İngiliz imparatoriçesinin şahane tavırlarının altında göbeğinin üstünde Kornil'in "Puços" ismindeki kedisi olduğu halde anlatmayacak. Balıklı, mürekkepli, tütünlü ve lastik kokulu kahveden eve döndüğüm zaman, Barba Antimos'un namuslu seksen senesini birer birer yaşamak sevdasıyla kaleme kâğıda sarılmaktan usanmayacağım.

Midesindeki ülsere salık verilmiş birkaç kocakarı ilacı her zaman iyi gelmez. Mavi gözlerini bulandıran bir keder, yüzünün o seksen senelik fedakâr, çilekeş ve namuslu manasına, istemeyerek, zorla gelmiş, insanlarla kerhen ahbap olmuş, onla-

rın kanunlarına mecbur olarak uymuş bir keder, mahcup bir şikâyet katıldığı zamanlar, ülser ona çok mu acı duyuruyordu bilmem. O şikâyetleri midesine, midesindeki yaraya yüklediği zaman, acının çoktan hafiflemiş olması lazım gelirdi. Günlerdir evden çıkmamıştı. Acıyı o zaman çekmişti. Yokuşu indiği zaman, daha inerken, acı hakkında, midesi aleyhinde söylenmek için yola çıkmıştır, denebilir.

– Nasılsın Barba Antimos?

– İyi değilim. Çok sıkıntı veriyor beyim, uyutmuyor, bir lokma bir şey yiyemiyorum. Dün bir çorba içebildim. Sonra onu da...

– Geçecek Barba Antimos.

Dudağını dört-beş yaşındaki bir çocuk güzelliğiyle bükerdi.

– Bulgar hastanesindeki doktor verdi bir ilaç, iyi gelmişti. Ama bir iyi gelir, bir gelmez. Belli olmaz.

Ada'nın omuz verdiğiniz, üstüne oturduğunuz, seyrettiğiniz, taş attığınız, ayak bastığınız, yaslandığınız, dayandığınız her duvarında onun harcından, oun el emeğinden, terinden bir şey vardır. Onun yaptığı duvarlar ne mozaiktir, ne kütük ve taş taklididir. Onun duvarları, iki bin sene evvel yapılmış mütevazı ama arkasında ve içinde, kaba biçimde bir felsefe, yahut da bir aşk efsanesi, belki de bir Yunan Tanrısı, her zaman haksızlığa karşı koymuş bir kahraman saklar. Onun elini sürdüğü her duvar birdenbire iki bin sene evveline bir antika gibi gidiverir. Üç sene sonra onun yaptığı bir sarnıcın içinden bir torba Bizans altını çıksa, hiçbir arkeolog kalkıp da bu torbanın bu sarnıca sonradan atılmış olacağını söylemeyecektir. Yaptığı kulübe taklidi her evin önünde bir asma, bir sarma-

şıkla bir şimşir dikerseniz, bir çardak kurarsanız, girer girmez sizi Sokrates'in neden karşılamadığına şaşarsınız. Ne zaman tahta bir masa üzerinde yaz akşamı oturup da şarap içseniz Alkibiyades'in kılıç şakırdatarak Sokrates'e, "Peki Sokrates öyle olsun, senin dediğin gibi olsun. Ama benim anlayamadığım işin şurası: Niçin insanoğlu bu kadar ölmeyecek gibi doğup büyüyor, senin gibi seksenini geçiyor da büsbütün akıl, mantık, fikir kesiliyor da, bütün sırları ayan edecekmiş hale geliyor da, tam mutlu zamanında göçüp gidiyor?" dediğini duyarsınız.

Sokrates'in ne cevap vereceğini düşünecek bir kıratta değilseniz, susarsınız. Üzüm salkımları arasında yıldızlara, yıldızlardan şarap bardağına dönüverirsiniz. İşte Antimos'un yaptığı duvarlar, oyduğu sarnıçlar, kurduğu evler Ada'nın hiçbir tarafını çirkinleştirmeden, aksine güzelleştirerek kaba gibi gözüken klasik bir ruh içinde Bizans'tan eski Yunan sadeliğine ve şiirine doğru yol bulmuş giderken ve Ada evinde onun sayesinde Homeros'la beraber dolaşırken, zamane çirkin villalarını taktı takıştırdı.

Barba Antimos yılmak bilmeyenlerdendi. Kıt kanaat geçinirdi. Kolunda kuvvet kaldıkça elini neye sürse güzel eyledi durdu. Ama o mide ülseri gelip çatınca bir ekmeği 250 gram helva ile temizleyemez oldu. Temizleyemeyince bir ağaç dalı gibi budaklı adaleleri sönüverdi. Yalnız berrak mavi gözleri ve tütün dumanı sinmiş, tütün dumanıyla sararmış Maksim Gorki bıyıkları, uzamış harç rengi saçlarıyla kaldı. Şimdi kimse evinin bir köşesine, onun elinin sürülüp de güzelleştiğini hatırlamıyor. Bırakın hatırlamayı, kimse onun eliyle bir duvarın güzelleştiğini, bir harcın sağlamlaştığını, bir kirecin rengini zor attığını fark etmemişti ki.

Bilmem kendisi de bu elinin her şeyi güzel ettiğinin farkında mıydı? Farkında olmasa bu kadar mütevazı olur muydu hiç. Hristo Kalfa gibi, "Benim yaptığım duvardır o, öyle çabuk bir-iki taş sökmekle devrilmez" derdi. Demedi.

Şimdi ona, yukarıda kendi eliyle yaptığı, Diyojen'le beraber oturduğu kulübesinden iki günde bir inip de eski dostu, hemşerisi Pandeli Usta'nın süthanesinde sabahları süt içerken rastlıyorum. Sütünü içtikten sonra gülümsüyor, yanaklarına bir dağ rüzgârı esiyor. Mavi gözleri süt gibi bir içecek şey haline geliyor. Barba Antimos hiç ama hiç derdini açmıyor. Biz yine açalım.

Tam kırk senedir yaptığı duvarlar onun büyük, acı, söylenmeyecek sırlarından en büyüğünü hissediyor herhalde, bazı akşamlar onlara yaslandığım zaman zangır zangır titrediklerini duyuyorum.

HARİTADA BİR NOKTA

Çocukluğumdan beri haritaya ne zaman baksam, gözüm hemen bir ada arar; şehir, vilayet, havali isimlerinden hemen mavi sahile kayar... Robinson Krusoe'yi okumuşumdur herhalde, unuttum gitti. Onun zoruyla mavi boyaların üstünde bir garip ada ismi okuyunca hülyaya daldığını sanmıyorum. Romanlar yüzünden adaları sevdiğimi pek ummuyorum ama belki de o yüzdendir. Haritada ada görmeyeyim. İçimdeki dostluklar, sevgiler, bir karıncalanmadır başlayıverir. Hemen gözlerimin içine bakan bir köpek, hemen az konuşan, hareketleri ağır, elleri çabuk, abalar giymiş bir balıkçı, yırtık bir muşamba kokusuyla beraber küpeşte tahtaları kararmış, boyası atmış ağır ve kaba bir sandal, sandalın peşini bırakmayan bir kuş, ağ, balık, pul, sahilde harikulade güzel çocuklar, namuslu kulübeler, kırlangıç ve dülger balığı haşlaması, kereviz kokusu, buğusu tüten kara bir tencere, ufukları dar sisli bir deniz...

Tabiat, çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüktüğü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor, canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur. Orada, dört tarafı su ile çev-

rili yerde insanların büyük, sağlam dostluklar, sağlam adaleler, namuslu günler ve gecelerle birbirlerine sokulmalarını, yardımlaşmalarını buyuran rüzgârlar, fırtınalar, deniz canavarları; kayaları günlerce, haftalarca döven dalgalara ancak tabiatın buyurduğu şekilde yaşanabileceğini, sıkı ve sağlam adalelerin çelimsizlere yardım için, keskin aklın daha kör, daha mülayim, daha gürültüsüz ve yavaş akla, hatta akılsıza arkadaşlık için verildiğini, çorbanın çorbasızlarla taksim edilmek için mis gibi koktuğunu öğreten, belki de öğretmeden öyle iyi, öyle mübarek anadan doğulduğunu hayal ettiren bir düşünce ile haritalardaki maviliğin ortasında, kocaman kıtaların kenarındaki büyük denizlerin bir tarafına kondurulmuş adalara bakar, kurar dururdum.

Yatak odama da bir tane asmışımdır; geceleyin yatmadan evvel okuduğum kitaba inanmazsam, canım sıkılır da gözümü kitaptan kaldırırsam haritaya gözüm ilişsin diye. Haritayı görünce bir nokta ada, ada görünce de hemen fırtınaları, rüzgârları, uğultuları, köpekbalıklarını, sonra birdenbire adanın namuslu insanlarını hatırlayıveririm. Haritada herhangi kargacık burgacık şekil almış adalara, karasevdalıya kurşun döken bir ihtiyar kocakarının aklı veya sezişleriyle dalar, bir şeyler bulup çıkarırım a, daha çok şekilsiz, ancak bir nokta gibi gözüken adalar merakımı çeker.

Bir gece, ansızın bir motor katranlı bir iskeleye yanaşır, ışıkları kan portakalı kırmızılığında yanan haritadaki nokta adaya çıkıveririm. Hemen üç günlük sakalı pırıl pırıl, beyaz, orta yaşlı bir adam, yakaları kalkık, gocuklu bir paltoya gömülmüş yüzüyle gülerek yanıma yaklaşır.

– Geldin mi, kardeş? der.

– Geldim ağam, derim.

– Artık gitmeyeceksin ya?

– Aah, derim, bir daha mı?.. Bir daha mı?..

– Adamızdan iyisi yoktur.

– Yokmuş ağabey, derim.

– Babam sizlere ömür...

Gözümüz bulanmış, tahta havalesinden hiç gözükmeyen bahçeli bir eve gireriz. Bir asma çardağın altından geçeriz.

– Ben bir elimi yüzümü yıkayayım hele... der, eve girmeden sağ kolda bir çeşme vardır, hatırlayıverir, yönelirim.

Heyecandan, üzüntüden, utançtan, titreye titreye, yüzüme suyu çarpa çarpa yıkanırım. İki-üç kişi boynuma sarılır. Komşular seslenir. Ürkütülmüş tavuklar bağırır, anam ağlar, ağam ekmek keser, bacım bardağı doldurur, ben duvardaki ağları seyre dalarım.

– Hava bugün lodos muydu ağabey? derim.

– Başlarken lodos başladı. İkindiye doğru batıya çevirdi. Şimdi batı karayelden esiyor ama çevirecek, karayele çevirecek.

– Sonu kar mıdır ağabey, karayelin?

– Geldiğin yerlere kar, amma bize pek yağmaz... Sen nasılsın bakalım? Rengin iyi maşallah!

– Çok şükür ağabey!.. Köy nasıl!

– Bildiğin gibi gardaş! Hep öyle... Çocuklar iskambile dadandı, başka bir kusurcukları yok.

– Parasına mı oynarlar ki?

– Yok be anam! Para nerede ki, parasına oynasınlar. Balığına oynarlar, misinasına oynarlar, çaparasına oynarlar, olta iğneciğine oynarlar. Hele bir oynaya görsünler parasına da...

Hani Frenklerin "l'enfant prodigue" dedikleri bir oğlan vardır. Ben o çocukmuşum; israftan, de-

lilikten, serserilikten dönmüşüm gibi olurum yatağımın içinde. Işığı söndürmemle uykumun başlangıcı arasına güneşli bir sabah, kayıklar, bütün bir balıkçı köyü halkı dolar. Kalkık uçları çiçekle balık resimli çifte kayıklar, bir anda uzaklaşır.

Bugün deniz, yüz veren bir anne gibidir. Bu kadar naz etmemeli, bu kadar yüz vermemeli, bu kadar ışıklı, bu kadar sakin, bu kadar lastik çizme gibi pırıl pırıl olmamalı deniz. Bunun yarını var. Dalga kırık cam parçaları gibi keskin ve soğuk vurduğu zaman olacak, o canavar su, baştan girip çıkacak.

İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalarındaki adalar beni, sonunda bir gün özlediğim gibi bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm. Sanki on dört yaşında sarışın bir oğlanken basıp gitmişim. Bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmiştim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmiştim. Sevmiş sevilmemiştim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini hepsini yitirmiş, gittiğim motorla yine geri dönmüştüm.

Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü göz kırpışından anlayınca cesaretten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakin, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya ömrümün sonunu, burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim.

Sonbahar uzun ve güzel geçti. Çardaklardaki yapraklar kırmızının en son haline doğru ağır ağır kızara kızara, kırmızının renk oyunları içinde, düşmeden evvel ne kadar sallanıp durdular.

İnsanlara ağır ağır sokulmaya çalışıyordum. Babadan kalma ev, anamın sayesinde gürül gürül işliyordu. Bense, orada kafamı kuma sokmuş devekuşu gibi oldum önce. Artık bütün günümü ve gecemi burada geçirecektim. Etrafımı çeviren insanların hepsini kendimden çok iyi, çok namuslu, hani demin söylediğim evine dönen *müsrif çocuk* ruhuyla seyrediyordum. Niyetim, yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. 10 kuruşa kahve, 20 kuruşluk köylü cıgarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, safveti, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meyus ve mahcup ölümü bekleyecektim. Aklıma ara sıra esen yazı yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyunu, bu tek kötü huyu muvaffakıyetler, şöhretler düşünmeden, "düşünürsem Allah canımı alsın!" düşüncesiyle yeniden bulabilirsem, kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayacak, balığa çıkacaktım. Yazmayacaktım. Biliyordum ki, insanlar beni pek sevmeyeceklerdi. Bir adam ki onlar gibi değildir. Balığa çıkacak olsam, "Koca evi barkı var. Ne bok yemeye balığa çıkar? Deli midir nedir? Pay da almaz" diyeceklerdi. "Baba fırını has çıkaran enayi, çalışmıyor, bereket ki anası var, yoksa satar savar, sürünür" diyeceklerdi. Hiçbir zaman yeniden damla damla, dakikaları duya duya, sıkıla patlaya; rüzgârı, denizi, ağı seve seve, ölümü beklediğimi bilmeyeceklerdi.

Ne zararı vardı. Ben onları hayalimde adanın

insanları ile ölçe ölçe, en büyük kusurlarını müsamahasızlıklarında bularak mahcup sevecek; bir cıgara, bir ada çayı, bir kâğıt oyunu ile rüzgârlı günü bitirdikten sonra yatağıma yeni doğmuşçasına günahsız, hatıraları kova kova; iyileri, kahramanları, namusluları, hak yemezleri, alın teri ile sert tabiattan kavga ve dostlukla ekmeğini çıkararak, birbirlerine fedakârlıklar ederek yaşayanları seyirden duyduğum hazla derin ve rüyasız bir uykuya dalacaktım. Sabahleyin yine rüzgârlarla, yağmurla uyanacaktım. Camları buğulu bir kahvenin içinde elleri nasırlı, yüzleri güneş ve rüzgârla çizgili insanların arasında, bugünü de bir günah, daha doğrusu bir kötülük işlemeden bitirecektim.

Onların arasına seyirci sıfatıyla sessizce karışarak oldukça mesut yaşadım. Şehre bile inmiyordum. Her şey tahayyül ettiğim gibiydi. Yalnız pay meselesinde çirkin hadiseler geçtiğini işitiyor, onu da duymamazlığa geliyordum.

Bir sabahtı. Kayık, hülyalarımdaki gibi balıktan dönmüştü. Çevaleler vapura verilmişti. Şimdi ağları denize çarpa çarpa yıkıyorlardı.

Balıkhanede hiç tutmayan, fiyat bile verilmeyen on, on beş dülger balığı kayığın küpeştesinde hâlâ canlı, ince, zar gibi kanatlarıyla titreşiyorlardı. Biraz sonra, işlerini bitirmiş olacaklar, hepsi orta parmaklarına birer dülger balığı takarak çekip gideceklerdi. Umduğum gibi dülger balığı çorbası çok evlerde tütecekti.

Kayığı temizleyenler sekiz kişi idi. Yedisi bizim adadandı. Sekizincisi zayıf, sarı, hastalıklı adamı hiç görmemiştim. Ne kadar dostça, ne kadar içten bir sevgi ile çalışıyordu.

Balığın bol çıkmaya başladığı duyulduğu zaman, dışarıdan da insanlar gelirdi. Dışarıdan ırıba

katılanlar pay almazlardı. Irıp tayfası ile reis, gönüllerinden ne koparsa o kadar balık verirdi kendilerine.

O adam da bir dülger alabilmek, bu balığı hak edebilmek için elinden geleni yapıyordu.

Nihayet iş bitti. İki büyük dülger balığını reis kıç altına attı. Tayfalardan birine;

– Bunu bize götür sonra, dedi, ötekilerini pay yap.

Üçer tane alanlar oldu. Dışarıdan gelen, bir tane versinler, diye bekledi. Yüzünde tatlı bir gülümseme ve çalışmaktan doğabilmiş hafif bir kırmızılık vardı. Bu kırmızılık, pay dağıtan adamın elinde tek balık kalıncaya kadar adamın yanağında durdu. Sonra birdenbire uçtu. Yüzündeki gülümseme önce tehlikeli bir halde dondu. Sandım ki böyle, bütün ömrünce böyle donuk bir tebessümle kalıverecek adam. Gülümseme birdenbire yüzünde bir meyve gibi çürüyüverdi. Gözleri hayretle büyüdü. Son balığı, kayıktaki adam rıhtıma fırlatmıştı. Adamın yüz ifadeleri nerede ise yine eski temiz, memnun halini, taze meyve halini alıverecekti. İki adım attı. Elini balığa doğru uzatmak üzere eğildi. Ama ötekilerden başparmağına irisinden bir tane dülger balığı takmış birisi, kocaman çizmeli ayağını dülger balığının sırtına bastı.

– Ne o? dedi, hemşerim. Dur bakalım. Dağdan gelip bağdakini kovmayalım.

Adam elini çekti. Bir şey söylemedi. Söyleyemezdi. Söyleyecek halde değildi. Rıhtım kahvesine doğru yürüdü. Dışarıdan kahvenin önündeki seyircilerden biri seslendi:

– Bırak yahu! O adam da çalıştı. Veriver bir tane, ne olur? Kalkmış nerelerden gelmiş işte.

– Ne yapalım gelmesinler. Kırmızı götlü ile

davet mi ettik biz onları? O balığın bir 2,5'luğu var. Balık çıkmadığı zaman yanaşmıyorlar ağı temizlemeye hiç. Yağma yok hemşerim!

Kayıktakilerden hiçbiri kalkıp da;

– Ayıptır yahu ver adama, demedi.

Bir-ikisi, en umduklarım konuşacak gibi oldular. Bekliyordum. Şimdi umduklarımdan birisi payına düşen balıktan birini, en küçüğünü adama doğru fırlatacak diye bekledim. Reis kahvenin önünde kahvesini öttürüyor, kayığın asıl tayfasına keyifle bakıyordu.

Hadiseye karışan adam;

– Ayıp yahu, dedi, ayıp!

Bu sefer konuşacaklarını, hatta paylarına düşen balıklardan en küçüğünü fırlatacaklarını sandıklarımdan biri:

– Sen karışma bakalım babalık! Fazla söylenmeye başladın. Ayıp ne demek? Ayıp yorgan altında.

– Babanızın malı mı bu deniz, sizin?

– Onun babasının malı mı?

– Değil ama, gelmiş kayığınızda çalışmış bir kere.

– Kim gel de, çalış demiş ona, gelmeseydi.

Balık verilmemiş adam, kahvenin bir iskemlesine çökmüştü. Kahveci başına dikilmişti. Kahveciye;

– Kalkacağız, kalkacağız, dedi.

Ayağa kalktı. Kendisi için laf işitmiş adama;

– Zararı yok hemşerim, dedi, zararı yok. Vermesinler, istemez.

Gözüken vapura doğru yürüdü. Küçük adımlarla bir Şarlo gibi seğirterek uzaklaştı.

Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da, bir hırstan başka ne

idi? Burada namuslu insanlar arasında sakin, ölümü bekleyecektim; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Ada'nın tenha yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.

SİVRİADA GECELERİ

Bir nisan akşamı, yola çıkmıştık. Geceyi o yanıp yanıp sönen ışıklar adasında geçirecek, sabah erkenden su üstü karagözüne çıkacaktık.

Niyetimiz daha erken yola çıkmaktı ya. Hava bir tuhaftı. Uzakta fırtına bulutuna da benzer bir sis vardı. Bir gündoğrusu bu sisi temizleyiverdi. Bu sefer de gündoğrudan bir kara bulut gelip yağmurunu boşalttı. Sonra gökyüzünü boydan boya kaplayan bir ebemkuşağı görünce Kalafat;

– Selamet, dedi. Basalım artık. Hava düzeldi demektir.

Kalafat'a göre fırtınalar atlatılmıştı. Gökyüzündeki bu yedi renk, sükûna işaretti.

Yola çıktığımız zaman, deniz dümdüzdü. Ebemkuşağı zaman zaman gözümüzden silinip tekrar ortaya çıkıyordu. Sanki dünyanın kuruluşundan bir gün yaşıyor gibi gidiyorduk.

Arkama baktım. Bu sefer de Çamlıca sırtlarında bir-iki bulut peydahlanmıştı.

– Poyraz geliyor, Kalafat, dedim.

– Gelsin, dedi. Gün batmadan Oksiya'dayız.

– Fener erken yandı galiba? dedim.

– O gece gündüz çakar be! dedi.

Sivriada'nın bir mil açığında, sağımızdan hafif hafif bize yetişmeye çalışan poyraz kabarıverdi.

Kalafat, kayığın burnunu poyraza çevirdi. Sivri'yi solumuzda bırakıp açılıyorduk.

– Neden böyle çekiyorsun küreği? dedim.

– Böyle çekmesem nasıl düşeriz Sivri'ye, dedi. Şimdi akıntıya verdik miydi sandalın burnunu, kürek çekmeden mağaranın önündeyiz.

Sahiden de öyle oldu. Sular bizi tam mağaranın önüne getirdi. Sandalın burnunu mağaraya soktuk. Bekledik. Kalafat kepçeyi daldırıyor, kocaman karidesler tutuyordu.

Birden durdu. Yanımızdaki çocuğa;

– Baksana, Sotiri, dedi, ayıbalığı geldi galiba, bir ses duydum.

Çocukla beraber kıçta oturmuştuk. Dönüp baktık: On kulaç ötemizde terli, şişman bir zenci çocuğu gözleriyle fok, bize bakıyordu.

Baktı ve daldı.

– Orada mı? dedi Kalafat.

Sotiri;

– Daldı, dedi.

– Yine çıkar. Mağarada geceler. Keyfi kaçtı oğlanın, bizi var diye...

Bu ihtiyar münzevi, senelerden beri buralarda. Bırakmış uzak denizlerini, yüzlerce karısını, binlerce çocuğunu, basmış gelmiş Marmara'nın bu Sivriada'sına...

Güneş batıyor, martılar haykırıyor, karabataklar sudan çıkmış, ıslak kanatlarını kaldırabilmek için deli gibi çırpınıyorlar. Ayıbalığı yeniden büyük bir sesle çıkıyor, büyük bir nefesle tekrar dalıyor. Martılar geliyor, karabataklar gidiyor. Akşam büyük bir vaveyla içinde vahşi, kırmızı; dalgalar esmer kayaları dövüyor.

Mağaranın içinde Kalafat, kıpkırmızı lekelerle sular içinde hâlâ karides avlıyordu.

– Sotiri! diye haykırdı birdenbire. Sen livarı hazırla da su karidesleri koyalım. Kıç altında bir ta-

ne daha var. Ama, iyi bak, üstünün bezi delik olmasın.

Sotiri, kayığın içinde batmış güneşin bir parçası gibi kımıldadı. Siyah kafası ve kırmızı elleriyle, mavi gözleriyle, kaya, deniz, güneş, balık, renk ve kokusuyla ayaklarımın dibinde kıç altına doğru uzandı.

Kalafat kepçeyi baş üstüne koydu ve kendisi de mağaranın deliğinden fırladı:

– Ulan Sotiri, bulamadın mı öteki livarı? Ver şimdilik oradan çapçağı, dedi.

Çapçağı ben uzattım.

Sotiri kıç altından boğuk boğuk;

– Bulamıyorum livarı, usta, diyordu.

Mağarayı ayıbalığına bırakıp Sivri'nin Yassı'ya bakan kıyısına çıktık. Sandalı çakıla çektik.

Sotiri ile Kalafat, çalı çırpı aramaya gittiler. Ben kıyıda beyaz çakıllara oturdum. Üç adım ötemde, akşamın şimdi güvermiş renklerine doğru kırmızı bacaklarını sallayan bir martıya daldım.

Martı arkaüstü yatmıştı. Kırmızı ördek ayakları ara sıra havayı dövüyordu. Ne oluyor, diye martıya doğru gittim. Hayvanın gözleri açıktı. Güzel kafası da ara sıra sallanıyordu.

Sotiri, sırtında kıyıya düşmüş boş bir portakal sandığı ile tepemde gözüküverdi.

– Ne oluyor bu martıya, Sotiri? dedim.

– Ölüyor be! dedi, ne olacak?

– Sahi ölüyor mu?

– Yok, yalandan. Ölüyor işte...

Sotiri, portakal sandığını, geceyi geçireceğimiz iki kaya arasına fırlattı. Tekrar Kalafat'a yetişmek üzere kayalara tırmandı. Bir martı, bir nisan akşamında sırtüstü uzanmış, hâlâ ölmeye çalışıyordu. İçimi bir keder yaladı. Yanından ayrılamıyor-

dum. Martının kafasını ellerime almıştım. Bir avuç deniz suyu getirip ağzına damlattım. Şiddetle kafasını salladı. Bir titredi. Ve öldü.

Yassıada'nın ışıkları yandı. Uzaktan bir taka geçti. Keyfim kaçmış, üzgün, ağlamaklı gibiydim. Canım bir taraftan acı bir türkü söylemek çekiyordu.

Onlar ateşi yakıp topladıkları midyeleri bir teneke üstünde pişirirlerken ben hâlâ martının yanı başındaydım. Kalafat;

– Ne oluyorsun be? dedi. Şair misin, ne boksun?

– Martı öldü de... dedim.

– Martı da ölür, dedi. İnsan ölmüyor mu?

Dünyanın yaradılışındaydım şimdi, insanın ilk zamanlarını yaşıyorduk. Onlar avlıyorlardı, ateş yakıyorlardı. Ben martıya ait bir mersiye yazmış ateşin karşısında okumak üzereydim.

Bütün kabile halkı bana kızmıştı:

– Bu herif çalışmayacak mı? Oturup kayalara düşünecek mi? Martı ölmüş. Onu seyredip bize masal mı anlatacak?

Gündüz güneşin içinde böyle söyleyenler, gece olup da kütükler, çalı çırpı yanınca, öbür tarafta rüzgâr, denizi homur homur söyletirken, martılar hâlâ deli gibi bağrışırken ben bir türkü, martının ölümünün türküsünü tutturacaktım. Çalışanları bir üzüntü, bir garipseme, bir birbirine sokulma hissi saracaktı. Sonra bu hal belki de işe yaramaz adamın bir vazifesi olarak tanınacaktı. Bir-iki gün ağ tamir edecek, balık tutacak, beceremeyecek, fakat akşamları da onlara üzülüp sevinme arzuları veren türküler söyleyemeyecektim.

– Ne susarsın be herif? diyeceklerdi. Hani bülbül gibi öterdin geceleri?..

Ertesi sabah beni balığa çıkarken uyandırmayacaklardı. Bırakacaklardı kendi halime.

Kalafat;

– Ee, dedi, anlat bakalım şu martının ölümünü...

– Martı, dedim, üç adım ötemdeydi. Güneş yeni batmıştı. Doğudan bir mavi karanlık ağır ağır kayalara, çakıllara, çakıllardan vücuduma sinmeye başlamıştı.

Kalafat'la Sotiri birbirlerine bakakaldılar.

– Ee, sonra? dediler.

Utandım, sustum.

Ateşin kenarına koyduğum midyeyi aldım. Biraz limon sıktım. Bir lokma ekmekle attım ağzıma.

Sotiri yanı başıma uzanmıştı. Gözleri uyku içinde, yüzüme dikilmişti. Yine;

– Ee, sonra, dedi.

Kalafat'a baktım. Gözlerini kapamıştı.

– Dinliyor musun Kalafat? dedim.

Cevap vermedi. Sotiri ondan tarafa döndü. Dikkatle baktı.

– Uyudu, dedi, bana anlat.

– Ölen martıyı tanıyordum, dedim. Hani iki hafta önce ölen Tahir'in martısıydı. Başka türlü bir martıydı o. Ötekiler gibi bağırmazdı. Bir kayanın tepesine çıkar, oradan Tahir'in sandalını gözlerdi. Uçardı doğru Tahir'in sandalına. Surattan da anlardı kerata. Tahir somurtkan adamdı. Pek keyifsizse yanına sokulmazdı. Uzaktan gözlerdi. Pek keyifliyse gelir, sandalın kıçına otururdu. Yemlerin kafasını, kılçıklarını, bekçi balıklarını, ince izmaritleri Tahir fırlatır, ona atardı. Ara sıra konuşurlardı da. Ne Tahir onsuz, ne o Tahir'siz yaşayabilirdi. Üç gün sırt sırta rüzgâr esse, Tahir de balığa çıkmasa, martı tenezzül edip de çöp mavnalarına

doğru kanat çırpmazdı. Tembel miydi, şair miydi bilmem ki?..

Hikâyem güzel olmuyordu. Farkındaydım. Ama, yavaş yavaş açılacaktım. Ateş kor kesilmişti. Ay çıkmıştı. Baktım Sotiri'ye; kafası düşmüş, o da uyumuştu. Ben bütün gece uyumadım. Martılar simsiyah, ayın altında dolaşıp durdular: Sabaha karşı iskele sancak ışıkları ile durgun suları bize doğru atan bir vapur geçti. Aman ne güzeldi bu vapur sabaha karşı. Kalafat'ı uyandırdım. Vapuru gösterdim.

– Ne güzel, bak, Kalafat, dedim.

– Sen sahiden kaçıkmışsın! dedi.

Kafasını bir-iki defa salladı. Bir daha vapura baktı. Bir daha salladı. Yırtık paltosuna girip kayboldu.

SİVRİADA SABAHI

Su üstü karagözüne sabah erkenden çıkılır. Kalafat, yırtık paltosuna girip kaybolduktan sonra uyuyakalmışım. Uyandığım zaman, etraf ışımıştı. İçimde bir sevinç vardı. Gözümü hemen kapadım. Bugün tatildi, mektebe gidilmeyecekti. Ben sanki mektepten bıkmış bir mektep talebesiydim. Yaşım on altıydı. Önümde uzun, güneşli, neşeli bir gün vardı. Bir gözümü açtım. Kalafat olta kutusunu çıkarmış, söylene söylene, paslı bir teneke kutunun içindeki zokaları muayene ediyordu. Öteki gözümü de açtım: Sotiri pantolonunu sıvamış, denize girmişti. Bir kayanın dibinden bir şeyler koparmaya çalışıyordu. Kolunu pazularına kadar suya sokmuştu. Mintanı ıslanınca o da homurdanıyordu. Gerindim. Ortaya bir "kalimara" dedim. Cevap veren olmadı. Sağdaki sepete elimi attım. Ben de oltamı çıkardım. Bedeni yokladım, sağlamdı. Biraz asılınca, zokayı bağladığım yerden koptu. Kalafat'ın, bedeni çürümüş olacak ki, çekip çekip koparıyor, atıyordu. Dönüp bana baktı.

– Bakayım senin zokana, dedi.

Zokayı uzattım. Bir zaman sonra yüzüme kızarmış gözlerini, atar gibi baktı.

– Bununla mı tutacaktın karagözü? dedi.

– Nesi var ki?

– Daha nesi olacak, dedi. İğneyi hırsla çekti, ucu parmağına batmıştı. Tuttu, kanı emdi.

– Bu iğne sallanıyor.

– Biraz önce sallanmıyordu.

– Oynamadın ki...

– Ne diye oynayacaktım?

– Karagöz tutulunca lök gibi, beyimiz tuttu diye uslu uslu gelecek değil ya... Kurtulmaya çalışacak. O zaman da görecektin ebeninkini, dedi.

– Biz de daha yokluyorduk.

– Yalan söyleme, bağlamaya hazırlanıyordun.

– Haydi öyle olsun. Ver bir adamakıllı zoka da takalım.

– Benimkiler de paslanmış. Bir tane zor bela sallanmayan buldum.

– Ee? Biz ne yapacağız?

– Hem, bir sandalda üç kişi olta atmaz.

– Sotiri atmasın öyle ise.

– Ekmek paramızı sen mi vereceksin?

Sotiri seslendi:

– Usta, elimi kesti midye, çok kanıyor.

– Yeter, çık artık.

– Çok kanıyor, be usta!

– Doktor mu getirecektik buraya ulan, şimdi diner. Dinmezse tütün basarız. Sen çık sudan, bir kere.

– Amma ters herifsin be Kalafat! dedim.

– Tam uykunun tatlı yerinde sen tut, adamı uyandır da, geçen vapuru seyrettirmeye kalk... Ondan sonra uyudum mu sanırsın. Deli mi oldundu? Ne vardı vapuru gösterecek gece vakti.

– Çok hoştu da.

– Hoşsa kendin seyretseydin.

– Hoş şeyi başkalarıyla beraber seyretmek daha hoş olur.

Bana:

– Benim hoşafıma gitmez sabaha karşı vapur seyri. Sotiri'ye: Sotiri! Kanıyor mu hâlâ?

– Durdu usta.

– Sana söyledik.

– Ama çok kanıyordu be usta.

– Kanasın... Ayıklıyor musun midyeleri?

– Ayıklıyorum.

– Ayıkla... Sen gelecen mi bizimlen, yoksa yumurta mı toplıcan yukarda?

– Siz gidin. Benim tam olta tutacak yerimden kesildi parmağım.

– Sen bilirsin. Sotiri, bana bak. Toplama çok yumurta. Sakın tekleri alma!

– Neden usta?

– Bozuk olur da ondan. Bilmez misin martı üç yumurta yumurtlar da kuluçkaya yatar.

– Ben toplayayım da sonra suda muayene ederiz.

– Peki tazesini nasıl anlarsın?

– Deniz suyuna atarsın. Yüzenini ayırırsın.

– Yüzeni mi tazedir? Yuh ervahına! Ulan kaç defa söyledim sana be, dibe çökeni alacaksın diye?

– Peki usta, unuttumdu.

Bir ara yalnız denizin sesi duyuldu. Sonra:

– Midyeler tamam usta?

– Ne çabuk ulan! Yoksa az mı midye topladın?

– Yok usta, dünya kadar. Siz sandalı kendiniz indirirsiniz değil mi usta? Ben gidiyorum.

Cevap beklemeden Sotiri çekirge gibi fırladı. Yukardan yabani kerevizlerin içinden bağırıyordu:

– Ustaaa!.. Bir topal tavşan var, yakalayım mı?

– Elbet yakala ulan, daha duruyor musun?

Bir zaman deniz de sustu. Bir durgunluk, bı-

çak gibi keskin bir durgunluk yaladı denizin yüzünü, sonra:

– Yakaladım usta.

– Semiz mi?

– Tüy gibi be usta, zayıf hayvan.

– Sakın keseyim deme... Tavşanlar da bizim gibi zil desene.

– Eve götürürüm bunu usta, ha?

– Senin olsun, götür... Dişi mi?

– Erkek, usta!

– Kırmızı mı gözünün kenarları?

– Kıpkırmızı usta, tüyleri de boz, güzel hayvan!

– Getir bir göreyim.

– Şimdi inemem, usta. Buraya çalıya bağladım. İnerken getiririm.

– Kaçırma sakın.

– Yok, sıkı bağladım.

Ben;

– Erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur, Kalafat? diye sordum.

– Yook... Kim demiş onu?

– Sen söyledin ya?

– Ben erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur dedim?

– Öyle demedin ama... Demek ben öyle anlamışım.

– Senin anlaman kıtlaşmış reis! dedi. Etrafına bir göz attı; ulan! diye haykırdı.

Sotiri çok uzaklardan boğuk boğuk cevap verdi:

– Ne var, usta?

– Sana değil, lan? Bana döndü; nerede ise gün doğacak, geç kaldık, dedi. Tamam mı senin oltan?

Küreklere asıldık. İki çifte Sivri'nin önündeki akıntıyı zor yarıyorduk.

– Amma da sular var ha! dedi Kalafat.

On adım ötemizde deniz sütlimandı. Ama bulunduğumuz yer âdeta kaynıyordu. Daha ileride denizin yüzünü birdenbire allak bullak eden akıntıya benzer bir çırpıntı peyda oluyor, bu çırpıntı göz açıp kapayıncaya kadar kesiliyor, sonra biraz daha ileride denizin sütliman olduğu bir yerde yeniden meydana çıkıyordu.

– Görüyor musun kolyozu? dedi Kalafat.

– Balık mı bunlar?

– Üstte küçücük, kıraçadan da küçük balıklar, peşlerinde de kolyoz, onun peşinde kimbilir hangi balık?

Martılar ve karabataklar bu, denizin yüzünde zaman zaman sıçrayan, kaynaşan, dalan, yeniden çıkan balık kümelerine doğru hızla süzülüyorlar, batıyorlar, kanat çırpıyorlar, karabataklarla mihal kuşları dalıyorlar, bir deniz üstü canlı sabah kahvaltısı iştahı içinde, bütün canlılar faaliyetteydi. Bu, insana bir sabah kahvaltısının iştahlı hali gibi gözüken kaynaşmadaki gizli vahşilik hiç belli değildi. Milyonla canlıyı, milyonla canlı kovalıyordu. Mavi denizin üstünde bir damla al gözükmeden yüz binlerce küçük balığı büyük balık yutuyordu. Bin tane mikroskobik hayvanı yutmuş bir tırnak uzunluğundaki binlerce balığı, bir kolyoz yutuyor, sudan sıçramış kocaman bir kolyozu bir martı denize hiç konmadan havada yakalıyor, gagasında iki defa salladıktan sonra üç kere yutkunarak yarı canlı kursağına atıyordu. Hepsinin arkasında bir küçük orkinos, zaman zaman gökyüzüne sıçrarcasına denizde havalanıp yıldırım hızıyla balık kümelerine saldırıyordu. Büyük bir ziyafet, büyük bir düğün sa-

bahı sarhoşluğu küçük Sivriada'nın etrafında dönüyordu. Birdenbire Kalafat haykırdı:

– Sende, muhakkak sakatlık var yahu! Ne dalıyorsun böyle!

– Şu hale bak, Kalafat.

– Hangi hale yahu?

– Millet boğaz derdinde, sabah sabah.

– Hangi millet.

– Balık milleti.

– Öyle ise sen de ibret al reis. At bakalım demiri de biz de zilliği kıralım.

Demiri atıyorum.

– Aman dikkat et! Akıntı fazla ha! Bir yerine takılmasın demirin ipi. Vallahi çeker alır içeriye...

Demir gittikçe gidiyor. İp kurşun gibi ağırlaşıyor.

– Ne duruyorsun? diye bağırıyor Kalafat.

– Dibi bulamadım ki.

– Onu baban bulamamış... Çoktan bulduk dibi. Akıntı sürüyor sandalı, enayi! Bağla ipi! Sar burun tahtasına iki kere! Dikkat et! Elini kaptırmayasın. Tamam! Geçir o halkadan! Ordan... Ordan... Ha! Küpeşte tahtasının deliğinden de geçir! Düğüm at!..

Sandal da, demir ipi de titriyor, sandal durmadan gidiyor gibi.

– Demir tarıyor galiba Kalafat?

İki tarafına dikkatli dikkatli bakıyor;

– Taramıyor, diyor, tam yerindeyiz, olduğumuz yerdeyiz. Baksana etrafına.

– Tarıyoruz.

Yassıada istikametine dikkatle bakıyor.

– Baksana Yassı'ya, diyor, senin gözün benimkinden bozukmuş be!

Bakıyorum, olduğumuz yerdeyiz.

Zokaları parlatıyoruz, midyeleri takıyor, salıyoruz oltalarımızı suya. Oltalar dakikasında uzaklaşıyor. Sahile doğru uçup gidiyorlar âdeta.

– Salma oltayı, yeter! Dur orda. Bir şey vurmuyor mu?

– Yook.

Kendisi ağır ağır oltasını çekiyor.

– Senin yem çoktan gitti balığın karnına! diyor. Dalga geçmeye gelmez arkadaş. Bak benimkine.

Bir yarım kiloluk karagözü iğneden çıkarıp kıç altına fırlatıyor. Ben bir tane tutamıyorum. O durmadan balık çekiyor.

– Sen yem yedirmene bak! diyor.

Artık tersliği geçmişti. Acemiliğe gülüyor.

Etrafımızda balık, kuş, daha doğrusu deniz ve gök milleti birbirine giriyor. Güneş uzak kel tepelerin arkasından daha tek sarı ışık salar salmaz, denizdeki kaynaşma bir ihtilal hali alıyor. Kıraçaları istavritler, istavritleri uskumrular, uskumruları kolyozlar, kolyozları palamutlar, palamutları sinagritler, sinagritleri yunuslar, yunusları orkinoslar kovalıyor. Daha doğrusu ben atıp tutuyorum. Kimin kimi kovaladığı, kimin kimi tuttuğu belli değil. Belki de bir parmak kadar çaça, yunusbalığını; belki de bir istavrit, bir kılıçbalığını yutuyordur. Bir kaynaşma, bir kıyamet... Hiçbir şey belli değil. Bir şıkırtı, bir oyun, bir bayram, bir savaş alanı...

Kalafat durmadan karagöz avlıyor, ben durmadan oltamın yemini değiştiriyorum. Fenerin yanındaki martıların acı acı haykırışına kafamı kaldırınca Sotiri'yi görüyorum. O karanlık, fırtınalı gecelerde umutsuz umutsuz çakan fenerin dibine çömelmiş, cıgara tüttürüyor.

– Hey, Sotiri! diye bağırıyorum.

– Hop! diyor.

Ben oltayı sarıyor, sandalın küpeştesine uzanıyorum.

Kalafat;

– Mademki elinden iş gelmiyor; uyu uyu! diyor.

Gözlerimi kapıyorum. Rüyama Kalafat, karagözler fırlatıyor, Sotiri, fenerin dibinden, rüyama tavşanlar sıçratıyor.

TÜRK ÜLKESİ

Gazinonun birinde Semiramis cazı, ötekinde meşhur tenor Atina radyosundan Andon Çamakis ve arkadaşları, gitarist Lambo refakatinde. Kulüpte yemekli dans-kotyon ve sürprizler. Sahada gece basketbol maçı, Paradisos'ta mehtap eğlencesi, İndos'ta dans müsabakası...

Bir yaz gecesi, bir cumartesi akşamı, bir sayfiye yeri: Ilık mı ılık, yıldızlı mı yıldızlı, durgun mu durgun.

Ara sıra çamdan, fundadan, defne ve zeytinden, denizden ve karanlıktan; köşk bahçelerinin havuzundan çıkma, yerli, otlak bir lüfer balığının dibinde gezinişiyle fiske fiske denizden fırlama, öldürücesine serin, gebertircesine kokulu, kim olursa olsun, ne olursa olsun bir mahluk dudaklarına muhtaç bir insanın ruh halini kamçılayan bir rüzgâr... Denizdeki sandalda gramofon, balıkçı kahvesinde hoparlör, genç kız ve oğlan ağızlarında ıslık, her şarkıda bir *Maria* ve *Marika*... Bir garip tabiat zevki ve insan zevksizliği ile uçup giden bir gemiye benzeyen bir ada...

Bu kadar anasının gözü bir gecede yalnızdım.

O Türkçe tangolar yok mu, iğreniyorum. O Rumca Zehra'lı, Aspasya'lı, sagapolu ve kardiyalı şeyler yok mu, pöff... O Amerikanca inek böğürtülü "kunduracı, kunduracı!" diye haykıran raspalar yok mu... öööö, böö...

Şöyle iki dişe dokunan, ciğere işleyen söz işitsem, şöyle tatlı, basit, mütevazı sözleri yine öyle tatlı, basitçe ifade eden bir musiki, bir nağme duysam yok mu...

Ağustos gecesinin yıldızlarını dakikada bir kaydıran gök, fısıldayan ağaçlar, havlayan köpekler; balıkçının çektiği küreğin şıpırtısı bu, hoparlördeki adilikleri yadırgamışlar da daha pesten, daha derinden, daha sessiz kayıyor yıldız; balıkçının çektiği küreğin sudan çıktıktan sonra düşürdüğü damlaların sesi duyulmuyor; altında oturduğum ağaç durmuş, tıkamış kulaklarını, büzülmüş kabuğuna hissetmemek için. Nerdeler ağustosböcekleri? Nerde soğuk fenerlerini takmış uçuşan o ateşböcekleri?

Rakı, şarap ve biraların karşısında, neon ışıkların altında peçete, çatal, ıstakoz, buz, buz kabı, dekolte, sahte pembe inci, hakiki pırlanta, pudranın koku, pırıltı ve lezzeti içinde, altında eğleniyorlar; yuvarlacık kadınları ile yuvarlacık, pırıl pırıl, refah içinde birtakım tıraşlı erkekler eğleniyorlar.

Gazinoların camı ve perdesi dışında balıkçı aileleri de bu yuvarlak ve zengin velinimetlerinin eğlentisine dışardan da olsa, seyir bile olsa, katıldıkları için memnunlar.

Bir balıkçı karısı, ötekine:

– Aspasya, bak sizin kiracılara...

Kiracılar şimdi, birdenbire kıpkırmızı yanan ışıkların altında veryansın ediyorlar sambayı.

Yol boyunca bu kadar taşkın, bu kadar kendine has, bu kadar mahsus zevkten adım adım uzaklaşırken, bir yapı yerine düştüm. Yapı bir kenarda potrelleri, demir telleri, beton sütunları ile şimdilik bir garip harabe halinde. Köşeye tahtadan, küçücük bir kulübe yapmışlar. Bekâr işçilerin gece ba-

rınmaları için herhalde; dışardan küçücük, şirin ama penceresiz bir yapı. İçerisini sonradan gördüm. Üst üste karanlık ve dar kerevetler koymuşlar, koğuş haline getirmişler. İçerde, penceresiz, dört köşe odanın içine, otuz beş kişiyi yığıvermişler. Bereket ki kocaman bir kapısı var. İçerdeki ter ve insan kokusuna dışarıdan yaz gecesi su gibi girip çıkıyor. Bu yapının önüne gelince bir bağlama sesi duydum. Ara sıra sessizce, "Yaşa, varol âşık!" diyen sessiz sesler işittim. Çömeldim. Dinledim. Âşık hep yaylanın ve ıssız dağın insanının kelimelerini söylüyordu. "Yar" diyordu. "Kaza, kader" diyordu. "Merhaba" diyordu. "Ölü" diyordu. "Vardım" diyordu. "Zeval" diyordu. "Dağa sordum" diyordu. "Dağ ses verdi" diyordu. "Issız" diyordu. "Gurbet" diyordu. "Tevrat, Zebur, Kuran, İncil" diyordu.

Bir aralık, dışardan, birinin kafasını tahta kulübenin yüzüne yaslayıp gece yarısından sonra ıssız bir yerde mehtap seyreder gibi dalmış gitmiş bir adamın, geldiğini mi âşığa haber verdiler, bilmem. Belki de âşık kendi kendisine, bana hitap eder gibi konuşuyordu. Belki de kitapların bile düşman edemeyeceği bir insanlık olabileceğini önce hesap edemedi. Bir dinsiz insan olarak dinleyemeyeceğimi, sezemeyeceğimi sandığı insanlığıma söylermiş gibi;

– Tevrat ile İncil ile Zebur ile Kuran ile geldin ise, merhaba! dedi.

Aynı kitabın bile insanları birbirine düşman ettiğini bilmiyorlar mıydı? Bir kitapsızın insanlık duygularıyla âşıkı ve âşıkların meclisini sambalara, rampa, raspalara, rumbalara değişmeyeceğini bilmiyorlar mıydı? Yeni dünyaların, yeni zevklerin, yeni hususi olmayan eğlencelerin düşmansızlıklar-

dan doğacağını bilenler, penceresiz kulübenin içinde incecik bir tek telden yeni dünyalar, yeni zevkler, yeni duygular pazarını, top kumaşlar gibi açmışlardı. Dinle duyduklarını bir dinsizin dinlediğini ve duyduğunu da sezmiş gibi, sereserpe bilebilmeye; ata-tuta tek telde konuşan âşık, bir aralık kızmış gibi yaptı.

– Kitapsıza merhaba! dedi.

İçim sevinçle doldu. Yakın kahveciye içerde kaç kişi olduklarını sordum.

– Otuz beş kişi, dedi.

– Ya! dedim, ayrılıyordum. Orta boylu, tıknaz, topal yapı sahibi, arkamdan seslendi.

– Ne yapacaktın sayılarını? dedi.

– Hiç, sordum, dedim.

– Söyle söyle hele?

– Birer gazoz ısmarlayacaktım da...

– Sana tuzluya oturur! dedi.

Kahveci döndü, emretti.

– Götür onlara otuz beş gazoz! dedi.

– Var ol Mehmet Bey, dedim. Yapında âşık parmağı var, zeval görmez, dedim.

– Geçen akşam ben de dinledim, dedi. Güzel okuyor, güzel çalıyor oğlan; çobanmış, okumak yazmak bilmezmiş...

– Biz biliyor muyuz, Mehmet Bey? dedim.

– Bilir geçiniyoruz a! dedi.

Rakısını kadehine doldurdu. Erzurumlu Ermeni kahveci, hoparlörü açtı. Pis tango;

Kıskanç değilim fakat
Başkalarına bakma
Beni çıldırtacaksın

diye haykırmaya başladı.

Gittim bir ağaç altına oturdum. Balıkçı küreği-

nin şıpırtısını duymaya başlamıştım. Arada bir sazın sesi de geliyordu. Sırtımı verdiğim ağaç da kımıldamaya başlamıştı.

Nasıl oldu bilmem, birdenbire sanki bir uçaktan bütün bir Türk ülkesini bir anda kavramışım gibi oldum. Ne sabahleyin okuduğum pis gazete, ne hocasını öldüren kavruk delikanlı, açıkçası; şu İstanbul, daha doğrusu şehir denen bina ve insan, iş-güç, politika, gazete, tiyatro, sinema, radyo, dedikodu âleminden öte bir başka Türk varlığını, yaşayan varlığımın ölünceye kadar benimle beraber olacak ruhumla duydum. Bu, o yüz bin satan gazetelerin, adi romanların, çirkin ve meşhur sesli radyo hanendelerinin, ümitsiz gününü gün etmeye çalışan politikacıların gürültüsünden sezilmeyen bir musiki gibi bir şeydi. Aman Yarabbi, ne güzeldi bu Türk sesi! Aman Yarabbi, neler söylemiyordu! Dağ, yayla, kır, orman, aç, hasta, bakımsız, bilgisiz, cahil bir kalabalık şeklinde gösterilmek istendiği zaman, öyle olan insanların bulunduğu memleketti. Ama orada sesler vardı ki, hakikat denilen şeyin belki de aslı o seslerdi. Birdenbire akşam oluyor, keder basıyor; bilgisiz, cahil, aç ve hasta adam, ormanın kenarındaki çimenlere oturuyor ve kara koyununa meçhul bir sevgiliden kavalıyla söz açıyordu. Bu sözde bilgi, bu sözde...

(Ne söylesem boş, ne söylesem anlatamam artık, iyisi susayım, bitireyim hikâyemi.)

YANDAN ÇARKLI

Bir çavdar ekmeği ile 40 kuruşluk kaşarpeyniri aldım. Vapurun bomboş bir kenar kanapesine, birinci mevkiden sızan ışıkların iki pencere arası loş bir yerini seçerek oturdum. Akşam yemeğimi yedim.

Ölesiye yalnız, ölesiye mesutum. İçim kalabalık çekiyor. İnsanlar çekiyor. Çocuklar istiyorum, haşarı, sarışın, esmer, edepsiz... Seyahatler çekiyor içim. Dünya yüzündeki tuzlu sularda ışıklı vapurların gittiğini, Paris'te kırmızılı, yeşilli, turuncu-lu işaret fenerlerinin bulvarlar boyunca akan köhne taksilere sis içinde yol gösterdiklerini; caddelerde, meydanlarda gotik binaların kayalar misali yükseliverdiğini; bisikletine tünemiş genç bir kadının türkü söyleyerek geçtiğini; pırıl pırıl matruş bir adamın pırıl pırıl bir bıçakla bonfile kestiğini; yalancı inciler içinde dolgun bir kadının Napoli'de, şarkılı bir kahvede fıstıklı dondurma yediğini; tayyare meydanlarının lokantalarında konyak içerek garip valizleriyle yolcular bekleştiğini; bir üçüncü mevki vagonda yaşlı bir adamın şehir içlerinden tren geçerken, gençken oturduğu kahveleri tanıyarak titrediğini...

Yandan çarklı, suları döve döve köyüme götürüyor beni. Evimde anam, köpeklerim bekliyor. Şimdi kafasını koymuştur kuyruksuz, balkonun tırabzanına. Gökyüzünde yıldızlar var sayısız. Kimi-

si kayıp gidiyor. Kimisi ne zamandır bakıyor kimbilir?.. Öpmek istiyorum. Dudaklarımı çavdar ekmeğine sürüyorum. Üst çene kemiğimde kalmış tek dişimle kaşarpeynirini koparmaya çalışıyorum Kaçırıyorum dişimin altından.

Yandan çarklı durdu. Bir iskeleye insan boşalttı. İnsan aldı, insan! İnsan!

Her şeyin fakir elbiseleri gibi lime lime, nem almış sıvalar gibi parça parça döküldüğü zaman, yalnız sen varsın insan. Yalnız sen varsın. Yalnızlığımın, ihtiyarlığımın, sevimliliğimin, egoizmimin ortasında daha dün şehvetle sarıldığım, kokusundan hazzettiğim; yıldızları, yandan çarklıyı, derin suları, heykelleri, gotik binaları, ağaçlık tenha yolları, pek sevdiğim yeşil yeşil, kırmızı kırmızı, turuncu turuncu yanan işaret fenerlerini geride bırakıp, sana, yalnız sana âşığım.

Daha dün dudaklarını, tüylü kollarını, ağzını, kirli dirseğini; şeftali, kaşarpeyniri, ekmek, kavun kokan avucunu, memeni, gözünü öpmüştüm. Şimdi kaçıyorsun benden, soğuyayım istiyorsun, soğuyup da gebereyim. Yok anam, yok! Yok hayatım, yok! Kafamın içindeki tenhalığı, halimdeki yalnızlığı, karaciğerimdeki hastalığı, canımdaki kudretsizliği, sinirlerimdeki derin derin uyku ihtiyacını bahane edebilir, sana da giderayak lanet şarkıları yazmaya çalışırım. Kimbilir belki de güzel bulanlar olur. Olur, olur ama, gönlüm hâlâ sendedir, sende. Şimdi parklarda uyumuş çocukların, ihtiyarlarınla, benim gibisin. Benim gibi. Değil, "ben" sen, hiçbir şey seni sevmekten beni alıkoymaz.

Bir çocuk geldi. Sakız leblebisi satıyormuş, çağırdım. Birden hatırladım ki, daha evveli gün üst çeneden dört diş çektirmiştim. Bekliyorum, oraya yenilerini takacağız. Takmalarını... Onlarla da bir

müddet kemireceğiz dünyamızı. Bir müddet onlarla da günümüzü gün etmeye, yandan çarklı vapurlarla yıldızlara karşı insanları aşkla, şehvetle sevdiğimizi hatırlayarak, insan olduğumuzu unutur gibi hatırlayarak...

– Bana bir çay söyle, oğlum.

– Peki amca.

Ne kocaman kafası var keratanın. Ne renksiz yüzü var, sevimsiz çiyan gözleri var bu hastalıklı oğlanın. Çoktan uyumuş olmalıydı. Çoktan kediyi koynuna alarak uyumuş. Yukarıdaki güverteden birkaç aylık bir çocuk viyaklaması geliyor. Bir dostun Mehmet'ini hatırlıyorum. Onun da ağzı benimki gibi şimdi, dişsiz. Ama benimki gibi cıgara değil mis gibi kokar mı sana!..

Şu vapur yolculuğu olur şey değil. Kısasında iş yok. Uzunu matrak, uzunu fiyakalıdır. Vapur uzak memleketlere doğru dümen kırarken yolcular arasında birdenbire bir dostluk peydahlanır. Gençliğimde bir kadın tanıdım. Binmiştik bir İtalyan vapuruna, Marsilya'ya gidiyorduk. Birinci gün kaptanla, ikinci günü ikinci kaptan ve bir yolcu ile, üçüncü günü benimle ve Pire'den vapura binmiş bir Sicilyalı ile, aynı günün akşamı bir gemici ile, gün ağarırken ihtiyar bir İngilizle doyasıya ahbaplık etmiş; hatta yeniden ikinci kaptan ve benimle, yeniden Sicilyalı ve gemici ile dostluk tazeleyerek Rum gelini Marsilya'daki nikâhlısına teslim etmiştik. İnanmazsanız yemin etmekten başka ne yapabilirim? Herkes kadını mahkûm etmeye çalıştı. Hiçbirimiz muvaffak olamadık. Rıhtımdaki nişanlıya da, hepimiz güvertenin korkuluğuna dayanarak tatlı tatlı güldük. İkinci kaptan komplimanlar yaptı. Bugün yandan çarklıda onu hatırlarken eskisi gibi gülmüyorum. "Hey aslan Rum

gelini, yaşayasın! Ölemeyesin, dert görmeyesin!" diyorum.

Korent'ten geçerken, nasıl da yaslanmıştın ikinci kaptanın koluna, Stromboli önünde akşam olurken, nasıl da belime kolunu sarmıştın. Sağ olasın, hiç ölemeyesin kadınım!..

Bir başka sefer, Köstence dönüşü bir gemici çocuğunu karanlık güvertede başım dönerek öpmüştüm. Yine böyle sert poyraz esiyordu. Yine hışır hışır suları dövüyordu pervane.

Dur yandan çarklı, dur! Köyüme geldik, ineyim.

PAY

Gelen adam kara bıyıklı, yağız, haşin bir adamdı. Kapıdan hızla girdiği halde, reisin gözünü görür görmez durakladı. Ağır ağır yürüdü. Üç-dört tayfa ile reisin oturdukları masanın önünde durdu. Ötekiler hiç oralı değillerdi. Hesaplarına dalmış gibiydiler. Adam kararını vermiş bir halde bir adım daha attı.

– Baksana bana efendi! dedi.

Hepsi birden dönmüşlerdi. Dört tayfanın en irisi kaşlarının altından bakıyordu.

– Baktık sana! dedi reis.

– Neden bize 1,5 lira düşüyor da...

– Sen kayıkta mıydın?

– Değildim.

– Küreği sen mi çektin, ağı yıkayan sen misin?

Kaşlarının altından bakan iri tayfa;

– Sen bana baksana "Menco", dedi. Sen bir daha bizim kayığa gelme.

– Sen karışma. Sana ne oluyor? Burda reis var.

Reis:

– O benim adamımdır. Tayfaya o karışır. Gelme, dedi miydi, gelemezsin. Yarın sabah görmeyeyim seni.

– N'olacak? İhya mı ediyorsunuz sanki? Başka kayığa giderim. Ama bugünkü hakkımı da isterim.

Ufacık çocuklarla bir tutmayın adamı. Ben donunu bağlayamayan Hasan'la bir miyim? O da 1,5 lira alsın, ben de. Bu hak mı?

Reis:

– İşte bu kadar. Yarın gelmeyeceksin, anlaşıldı mı?

– Anladık, gelmeyeceğim. Zaten çağırsanız da gelmem. Ama hakkımı verin.

– Ne istiyorsun? Sen hesap bilir misin?

– Ben hesap mesap bilmem.

– Bilmezsen ne diye dırlanıyorsun?

– Ağzını topla. Sen zırlıyorsun. Ben hakkımı istiyorum.

– Hadi oradan Menco sen de!

Sobanın yanında oturmuş ağzında bir garip pipo bulunan ihtiyar adam, yanındaki uzun boylu birisine;

– Adamın hakkı var ama... demiş bulundu.

Ötekiler hemen:

– Sen bizim kayıktan mısın, sana ne oluyor?

– Bana bir şey olmuyor ama, ayıp! Herkesin hakkını yemeyin.

– Onu bize söyleyeceğine, sen koynuna doldurduğun kolyozların hesabını versen daha iyi edersin.

– Ben hırsız mıyım?

– Hem de halisisin. Sen değil miydin geçen sene, tam kayıktan çıkarken, bizim reis belindeki kuşağı çözüvermişti de, hani bir teneke kolyoz çıkıvermişti koynundan. Kimdi o, sen değil miydin? Otur oturduğun yerde. Pipona izmaritleri doldur da içmene bak.

İhtiyar adam piposunu ağzından çekmiş, tütün tabakasını çıkarmış, içini masanın üzerine boşaltmış;

– Senin baban böyle tütün içer miydi, bak hayvan oğlu hayvan! diyordu.

Ama şimdi herkes gülüyordu. Hakkını aramakta olan yağız, kara bıyıklı adam da bir dakika etrafına bakındı. O da başladı gülmeye.

Reis birdenbire onu çağırdı.

– Bana bak Mevlût Efendi, dedi. Al şu lirayı. Ama yarın sabah sakın geleyim deme.

– Gelmeyiz oğlum, gelmeyiz.

– Öyle bir gelirsin ki, güle oynaya. Taş atıp da elin mi yoruluyor. Bana bak Hasan, sakın çağırma bunu.

– Hadi zararı yok! Erkeklik bende kalsın. Ben çağırayım da isterse gelmesin.

Bir lirayı masanın üzerinden hâlâ almamış olan yağız adam, sobanın kenarındaki sandalyeye oturdu. Bir cıgara yaktı. Lirayı bir türlü alamıyordu. Ötekiler kenarda duran liraya bakmıyorlardı bile. "Gel al" da demiyorlardı.

Adam kahveciye kahve ısmarladı. Parasını vermek istedi. Reis almaması için kahveciye işaret etti.

Yağız adam ellerini dizlerine bastırarak ayağa kalktı. Hasan dedikleri iri tayfa, lirayı masadan kaptığı gibi tam o kapıdan çıkarken cebine attı. Dışardaki kalabalık çoktan dağılmıştı. Reis cebinden bir miktar daha para çıkardı. Kahveleri ödedi, çıktı.

Pipolu adam reis kapıyı kapar kapamaz başladı:

– Kedi için cebime iki tane balık korum, adım hırsıza çıkar. Herifçioğlu bir vuruşta 500 lira vurur, ismi "Kara Vokiri"dir; dinine yandığımın dünyası!

– Ali Dayı be. O cebini hangi terziye yaptır-

dın? Bir teneke balık alıyor be! Aşkolsun yapan terziye!

– Bana bak ulan! Şimdi dininden imanından başlatırsın ha. Sen de hırsız muavini değil misin? Soyun bakalım elin fukaralarını iki pay fazla alacağız diye. Enayi oğlu enayileri! Allah sizin yanınıza kor mu sanıyorsun? O para yarar mı insana?

İri tayfa ensesini tokatlayarak:

– Bu enseyi o paralarla yaptık Ali Çavuş.

– Bak sıkılmadan söylüyorsun da.

– Bana bak Ali Çavuş. Biz kimseyi soymuyoruz. Onlar kolan çekiyorlar. Karadan. Kolan çekmek nedir be? Dans etmekten farkı ne ki?

Ayağa kalkmış, yan durmuş, bir ayağını geriye atıyor, sonra ötekini yanına getiriyordu. Aynı hareketi birkaç defa yaptı.

– Ellerini bile sürmüyor herifler. Na böyle, rap rap. O çalışsın bu kadar. Alsın 1,5 lira, biz de alalım 1,5 lira, reva mı bu? Kim ağları yıkıyor? Kim düzeltiyor? Kayık gelir gelmez hepsi tüyüp gidiyorlar. Gelip biraz yardım etseler ya. Hepsi kahveye doluveriyor.

– Onlar olmasa ağı nasıl çekersiniz?

– Yedi tane Heybelili İstavro gibi adam ver bana. Bu otuz kişinin yaptığı işi yapsın. Payını da tam alsın, yağma yok. Elbette biz onlardan bir pay fazla alacağız.

– İki pay almak zaten hakkınız. Ona bir şey diyen yok. Ama siz öyle yapmıyorsunuz ki..

– Ya ne yapıyormuşuz?

– Çocuklara dörtte bir pay, sessiz sadasızlara yarım pay, şöyle biraz kafa tutana bir pay veriyor, artanı yine pay ediyorsunuz.

– Hadi bırak numaraları. Ama hepsinin de cebini yoklasan ikişer kilo balık vardır.

– Kim demiş sana? Kolancı nereden aşıracak balığı? Yardım için kayığa girse, herife hırsız diyorsunuz. Size bakıp o da iki balık cebine koysa... Sen misin koyan? Sonra da, "Bize yardım mı ediyorlar kayık yanaşınca?" diyorsunuz. Bırakmıyorsunuz ki yardım etmeye.

– Nasıl bırakmıyoruz?

– Bırakmıyorsunuz. Baktınız ki herif çalışkan. Bir punduna getirip cebine balık bile koyuyorsunuz ki bir daha lanet olsun kayığa girene, diye herife tövbe ettirmeye.

– Sen onu bırak Ali Çavuş, sahi şu cepleri nerede yaptırdın?

– Ulan hani cep, göstersene?

– Yarın sabah yırtık pardösünü giydiğin zaman gösteririm.

– Göstermezsen?

– Arap olayım!

– Göstermezsen ama, ben sana göstereceğim ananın bilmem nesini!

– Sende gösterecek bir şey kalmadı ki?

– Anan bilir.

– Ali Çavuş kızma be. Yak bir cıgara.

– Pipo içiyoruz.

– Çek ağzından o boku da, adam gibi bir cıgara iç!

– Sen çıkar ağzından o dediğini. Ne cıgarası o?

– Haşşöyle, imana gel!

Ali Çavuş'un suratı bir lahzada yumuşayıvermişti.

– Bizim kayığa alayım mı seni Ali Çavuş?

– Sahi be Hasan, alsana.

– Alırım ama, cepleri dökmek şart.

– Namussuzum yalan be.

– Nasıl yalan Ali Çavuş? Ben gözümle gördüm.

– Vallahi kedi için almıştım balıkları.

– Peki peki, Ali Çavuş. Söylerim Kara Vokiri'ye. Ama sandaldan çıkarken üstünü ararız. Bak bu şartlan.

– Ulan kayık da sizin olsun, balık da. Ben gelir miyim sizinle be! Ben bugüne bugün...

– Orman bekçisisin değil mi?

– Elbette ya. Bize yakında silah bile verecekler.

– Geçen seneden beri çamlarda kozalak kalmadığının farkındasınız çocuklar?

– Sahi be, ne oldu o canım kozalaklara?

– Vasil'in fırınına sorun.

Ali Çavuş, kozalak lakırdısı başlar başlamaz sessizce bulunduğu yerden kalkmış, Vasil'in fırını lakırdısı bitip de kahkaha başlamadan çıkıp gitmişti.

KORENTLİ BİR HİKÂYE

NOT: Geçenlerde bir Yunan hikâyecisi ile tanıştım. Pek sevişti k. O bana hikâyelerini okudu, ben ona. Sonunda bir anlaşma yaptık. Aramızdaki bu anlaşmaya nazaran, o benim hikâyemi okuyacak, aradan yirmi dört saat gibi muayyen bir zaman geçtikten sonra konuya ilişmeden istediği gibi yazacak, –isterse aynen de alabilir– imzasını atmakta bağımsız olacak. Ben de onun hikâyelerini aynı şartlarla yeniden yazacak veya aynen alacağım. İmzamı atmakta da serbest olacağım. Her hikâyenin başına böyle bir not koyup koymamakta bütünlemesine bağımsız olacağız. Ben, bu Yunanistan'ın bir nahiye merkezinde geçmiş hikâyeye –okurken de anlaşılacak ya– hiçbir not koymadan imzamı atmayı uygun bulmadım. Onun ne yaptığını bilmem. İstediği şekli ihtiyar edebilir. Dostumun başka hikâyelerini yirmi dört saat önceden okuyup yeniden yazdığım zaman böyle bir notu ister korum, ister koymam. Bütünü "adapte" edebilirsem hiç lüzum görmem. Ama bu hikâyedeki gibi "adapte"si bana güç gelirse, ister istemez böyle bir not koymaya mecbur kalırım.

Nahiyeye ilk geldiği günleri çok iyi hatırlıyorum. Paçası yenmiş pantolonu, dar ceketi, süzük

çehresi, düğüm yeri yağlıca kravatı, sokakta bir kara oğlanın fırçasıyla ayna gibi parlatılmış yer yer kahverengi, yer yer çikolata ayakkabıları, rüzgârda mendil misali titreyen pardösüsü gözlerimin önünde bugünkü gibi.

Nahiye müdürleri bir, ilkokul öğretmenleri iki, –başkaları da vardır ya, onları sırası geldikçe anarız– bu iki tip insan, ilk temasta sevimsizdirler. Neden böyledirler, diye düşünürsek buluruz: Halkla çocuk kendisini idare için başına getirilmiş insanlara karşı içlerinden çok dışlarını verir, bilgilerinden çok bilgisizliklerini gösterir, dostluktan ve sevgiden çok beğendirmeyi ve sevilmeyi imtihan suali gibi ortaya sürerler de onun için. Karşılığını göremezlerse aralarındaki münasebet alelade, lakayt tavrını takınıverir. Fakat o zamana kadarki ilgi ve hareketten bir şey anlamayan idareci kendine üstün süsü vermiş, bu süsü bir rozet gibi yakasına iliştirmiştir. Halkın arasında gökten inmiş bir acayip mahluk gibi gezinir durur. Ona süsün ve taktığı rozetin çirkin bir şey olduğunu anlatmaya imkân yoktur. Nahiye müdürü ile başöğretmen için her insan bir çocuk, yahut da kendine kâğıt imzalatırken önünü ilikleyen, elini öpmeye kalkışan biçare bir adamcağızdır.

Bununla nahiye müdürleri ile başöğretmenlerin kötü insan olduklarını söylemek istemediğimi bilmenizi rica ederim. Çoğu iyi insanlardır. Bu süslerinden ve düzenlerinden öte, pekâlâ insanlardır. Ama ben, ilk nazarda ne kadar sevimli gözükürse gözüksünler, onlarla ahbaplık etmekten hoşlanmam.

Nahiyeye yeni gelen bu müdürü sokakta ilk defa görür görmez sevmiştim.

Şurasını söylemeyi unuttum: Kendilerine ne

kadar süs verirlerse versinler, vazifelerinde doğru insanlarsa, halk için, çocuk için korkulacak bir şey yoktur. Onların bu hali zahiridir. Vazifelerinde belki bazen fazla bile dürüsttürler. Kabahatleri nahiyelinin ve mektebin insanını anlamamış olmalarıdır. Bu da çok mühim bir şeydir, ama dürüstlükten daha mühim sayılmaz.

Uzattık değil mi? Kısası, bizim nahiyemizin müdürünü, sessiz, münakalatsız, atsız arabasız nahiyenin sokaklarında ilk gördüğüm zaman, sevmiştim. Her ne kadar ben onunla fazla ilgilenemiyorsam da, nahiye ile ilgimi muhafaza ettiğimden –yani kahvelere çıkıyor, balıkçılarla konuşuyor, madamlara kalimara, kalispera diyordum–, yeni müdür beyin dürüst, namuslu bir adam olduğunu işitiyor, "Aferin şu pantolonunun paçaları pörtüklü delikanlıya!" diyorum.

Öteki müdür ne korkunç adamdı. Hele ne merhametsizdi. Fukara görmez mi, tüyleri diken diken olurdu. Zavallı gördü mü, eski komiserliğini hatırlar, veryansın ederdi. Zengin karşısında değişir, ciddi maskesini takar, icabeden yerlerde icabettiği kadar sinirlenerek, yapılan işe ve kendisine önem verilmesini isteyerek, her meseleyi hallederdi. Evet, onun da hakkında bir şey söylememişlerdi. Kanundan, nizamdan ayrılmamıştı. Ama kanundan şöyle bir parça ayrılabilsem, emekliliğime üç sene kaldığını bir unutabilsem diyen halini, belki de ben böyle tefsir ederdim.

Yeni nahiye müdürü beyle nerede ise ahbap olmak üzereydim. Severim dürüst adamları. Yol göstermek ne haddime, ama benim de kendime göre nahiye hakkında söylenecek bir-iki lakırdım vardır. Mesela şu güzün vakit vakit, küme küme gelen kuşları ökse ile tutmayı acaba mevzuat yasak

edemez miydi? Şu iki tane mazlum sokak köpeğini aşılandırıp –100 bin drahmi vergisi olmasa bahçıvanların, hatta benim bahçeme alabileceğim hayvanları– zehirli köftelerle öldürtmese... falan filan gibi. Yoksa benim nahiyeye şöyle etmek, böyle etmek, asfaltlamak, ağaçlar diktirmek, kanapeler kurdurtmak, güzelliğini bozdurtmamak, bir otel, bir fırın, bir hamam yapılmasını sağlamak gibi projelerim yoktu. Kendisi herhalde bu gibi işleri benden iyi bilirdi.

Ben işte böyle, bir-iki insanla bir-iki hayvanı felaketten kurtarmak için nahiye müdürüyle ahbaplığı kararlaştırmıştım. Ama o günlerde bir bayram münasebetiyle bütün güzel rozetlerini takmış karşımda görünce, "Dur bakalım, ne söyleyecek de ondan sonra..." diye bekledim.

O kadar beylik, o kadar bilmeyerek çalma, o kadar huluskâr ve o kadar nahiye ile ilgisiz –bütün bunları o kadar samimi ve hararetli bir şekilde inanarak, büyük vatanperver sözler söylediğine emin olarak– laflar etti ki, benim en küçük bir sözümün ona ne kadar gülünç geleceğini düşündüm, irkildim, şaşırdım, ürktüm. "Ya ahbap olsam halim nerelere varırdı?" diye kendi kendime sordum.

Söylediği laflardan hiçbirinin bir nebzecik samimi, bir nebzecik mahviyetkâr, bir nebzecik eğilir bükülür, nahiyeye faydası dokunur ciheti yoktu. Boş, büyük lakırdılardı.

Hani bu laflar da söylenebilirdi belki. Bir nahiye müdürü belki de böyle laflar da söylemeliydi. Ama hiç olmazsa azıcık söylediklerinden sıkılan bir hali olmalı değil miydi? Olmazsa, söylediklerine kendisinin de pek inanmadığını ihsas etmeli değil miydi? Hem böyle sözler nahiye müdürlerinden çok, valilere yakışırdı. Şöyle az buçuk mürekkep

yalamış bir insanı böylesine üç nutuk çılgına döndürür. Vatanperveri vatansız, gülümseyeni ağlar, bakanı kör, demokratı diktatör edebilirdi. "Allah saklamış beni!" dedim.

Ama yine uzaktan uzağa, onun dürüst bir memur olduğunu duyarak, sevdim. Aynı pantolonlar, aynı pardösü, aynı ayakkabılarla iki sene onu kardeşane seyrettim. Yalnız kravatını değiştirdi. Gömleklerine de yarım kola yaptırıyordu.

Nahiyede birdenbire tuhaf bir değişiklik oldu. Hemen hemen bir nahiyeye hücum! Yazın havası güzelmiş, arsaları ucuzmuş diye bir zevksizler akınıdır başladı. Bir yapı merakıdır aldı milleti.

Bu arada nahiye müdürü evlenmiş, çocuğu bile olmuştu. Ben artık onu pek görmüyordum. Nakli hane etmiştim. Yalnız yine, senelerce oturduğum bu kasabaya ara sıra yolum düşmeden de gidip gelirdim. Nahiye müdürü beye dair hiçbir dedikodu kulağıma çalınmazdı.

Nahiyeye gelince, gitgide tiroid guddesi çok faal oğlan çocukları gibi, biçimsiz bir şekilde uzuyor, büyüyordu. Zevksiz ama, muhteşem villalar, köyümün köy, Korent Gölü manzarasını Juan les Pins karikatürüne benzetebilmek gayretiyle didinmesine rağmen, bir acayip, âdeta topraktan doğan bir mukavemet, köyümden o balıkçı köyü havasını bir türlü gideremiyordu. Yine yeşil yosunlu, insan ayağı değmemiş gibi yokuşlar; nar ağaçlı, mimoza sarılı, kocayemişi dallı, yabani nane kokuluydu. Yine atkestanelerinden pırıl pırıl kahverengi meyveler, tenha yollarda potinlerimizin ucuna düşüyor, çocuklar, yine onlarla saatlerce futbol oynuyorlardı.

Birdenbire günlük kokulu serin avlulara düşüyor, birdenbire bir kır kahvesinin kuyu çemberinde Bizans yazısı okunuveriyor, yine bir dönemeçten dönünce asırlık bir minicik kilisenin bahçesine giriyor, ihtiyar, kambur, boğum boğum bir zeytin ağacında bir çan asılı duruyordu. Sonra yine birdenbire bir manastırın kapıları avluya açılan dizi dizi odalarının önündeki kaldırımda siyahlar giymiş, tadı hâlâ konuşuşunda fıkırdayan bir yetmişlik Rum kadınına rastlıyorduk. O betondan, çirkin, münasebetsiz villaların iki zengin zevksiz Yahudi matmazeli tarafından muvakkaten getirilip küçük kilisenin yanına âdeta mukayese edilmek, hatta mukayese bile değil de, bu küçük kilisenin şiir gibi halini, geçenlere iyice anlatmak için konulduğu zehabıyla ikisini birlikte biraraya getiremiyor, hatta o çirkin yapıyı çoğunca göremiyorduk bile. Onun yerinde kafamızda hâlâ, çoktan yıkılmış bir kartopu ağacı ile bir defne vardır.

Yapı sahipleri amma da inatçıydılar ha! Köyümün havasını değiştirmek için bahçe düzeltmek, arazi tesviye etmek bahanesiyle yırtınıp duruyorlardı. Kazılardan çıkan molozları denize döktürebilmek için paraları vardı. Tabii yapı sahiplerinin, ama dedim ya, köyün havasını değiştirmek en büyük emelleri olduğu için adam tutup araba getirtmek, günlerce beklemek de işlerine gelmeyince, kimbilir kimin, "ben görmüş olmayayım!" göz yummasıyla bu moloz çimenlerin, yosun bağlamış tenha ve güzel yolların üstüne öbek öbek oturtuluyor, biraz mırın kırın eden olursa; gözleri ve içi uzak memleketinde esmer ve dalgın bir işçinin eline ufak bir el silindiri veriliyor, güya tesviyesi yaptırılıyordu. O çam sakızlarının akmasıyla, çam iğnelerinin çürümesi ve kocayemişi meyvesinin balıyla as-

faltlanmış iki bin senelik, yağmurda mis gibi sakız, nane, zeytin, reçine, atkestanesi, defne ve toprak kokan yollar, çamur içinde kalmıştı. Yol çimenlerinin bile söküldüğü oldu. Yalnız bacası için 8 milyon drahmi harcandığı rivayet edilen bir Hollandalı, evinin bahçesini miri çimenlerle süsledi. Çamların, zeytinlerin –o defne ve kocayemişleri, naneler, devedikenleri, kartopları filan, adam yerine sayılmaz– bile birçoğu, yapılara zarar vermesin diye önce diplerine kireç kuyusu açılarak, buna mukavemet edince bin senelik dallar yer yer budanarak, yine canını muhafaza eder de kurumazsa üç-beş gün kötü kötü, düşman düşman bakılarak ve bir gece gövdesine bir halat bağlanıp inim inim inletilerek, ne olursa olsun devrildi. Böyle birçok şeyler oldu.

Ama dediğim gibi, bütün bunlara rağmen tabiat; toprak, bin senelik ağaçlar, küçük kiliseler, çan kuleleri, çanlar, manastırlar, koylar, çamurdan kendilerini koruyabilmiş yosunlu yollar, sanki ayaklanmışlardı. Hiçbir şey değiştirtmiyorlardı. Bu mukavemet hareketine sükûn içinde, gülümseyerek karışmış gitmişlerdi. Onlara iştirak eden ben vardım. Balıkçı Komyanos vardı. Dul Madam Hrisopulos vardı. İşte birkaç kişi daha vardı, o kadar. Değişenler çok oldu. Saymakla tükenmez. Hiçbirine şaşmadım. Ama nahiye müdürüne şaştım. Bileğinde altın kol saati ile, kısa ipek gömleklerine, Avrupa işi kravatlarına bakıp durdum. Aldığı karının drahomasıyla yaptığını söyleyenler çoktu. Kışın sırtındaki paltoyu artık ne diramudana, ne de levanti rüzgârı uçurabiliyordu. Palto ağır ağır, tiyatro perdeleri gibi açılıyor, eteklerine kurşun dikilmiş gibi en sert rüzgârda güçlükle kımıldıyordu.

KIRLANGIÇ YUVASINDAKİ KADIN

Bir kırlangıç, bütün bir yaz ayı boyunca iki milyona yakın kumuş, tatarcık, sinek yutarmış diye bir yerde mi okudum, yoksa gelişigüzel uyduruyor muyum?

Kırlangıç yuvası deniz kenarında, pis bir hamal kahvesinin içindeydi. Bahar gelince, kahveci, soba borularını çıkardığı deliği tıkamadığı için delikten bir deniz havası kahvedekilerin yanmış yüzlerine çarpar, ara sıra da bir sinek ikilisi, seçemezse bir horya kızını aşçı Hasan'ın önünden kapar, yere çarpardı.

– Niye kapamazsın bu deliği hanım? derlerdi.

Kahveci kadın:

– Çayını getireyim mi Hasan Ağa, tam demin-de.

– Ben senden çay mı istedim, hanım abla? Şu deliği ne kapamazsın, diye sordum.

Kahveci kadın;

– Kırlangıç deliğini mi? derdi. Eli kulağında, nerdeyse gelir benim kiracı.

Kırlangıcın yuvasına bir göz atardık. Bir defa yerinden kopmuştu da düşmüştü. Bir şeyler olmamıştı yuvaya. Hamal Salih'in çayı dökülmüş, çay fincanı kırılmıştı. Dünyada iyi insanlar da olmasa kırlangıç yuvasını tutup yerine tutkalla yapıştırır, altına da bir tahtacık oturturlar mı? Sağ olsunlar, Ahmet'le Mehmet isminde iki delikanlı kolları sıva-

dılar, kırlangıcın yuvasını bir daha kopmayacak, koparsa düşmeyecek hale getirdiler.

Kırlangıç yuvasındaki kadın, sabahları gözükürdü. Islak saman rengi saçları vardı. Tarar, durmadan, yorulmadan, saatlerce tarardı.

Kırlangıç yuvasına kadın sığar mı? demeyin. İnsan aklına sığan şeyleri bir yol hayal buyurun. Kırlangıç yuvasına bir kadın sokmuşuz, saçlarını, ıslak saman rengi saçlarını tarar dururmuş. Ne zararı var size? Varsın, bir de öylesi bulunsun, hiç değilse bir Abasıyanık'ın yazısında. Bıktım doğrusu artık, oturup insanoğlunun çektiğini, çekmediğini anlatmaktan. Bıkmaktan geçtim, anlatamadım. Yazdım, beceremedim. Kendi kendimi ne aynada, ne düşte, ne hayalde, ne de fotoğrafta göremedim de, tuttum, sarı saçları vardı, dedim. Gözleri yaradana yan bakardı, dedim. Akşamları iki kadeh içerdi, dedim. Şuna güler, şuna üzülürdü, dedim. Ona çok haksızlık ettiler, dedim. Zengine sövdüm. Fakirine enayi gibi acıdım. Nerdeyse dünyaya nizamat vermeye kalkacaktım!

Kırlangıç yuvasında bir kadın gördüm. Akşam oldu muydu, kırlangıç bir köşede, o bir köşede birbirlerine bakar dururlardı. Karanlıkta bir halt da göremezlerdi ya. Kırlangıç yuvasında gece, zifiridir. Yalnız bir koku, cambazı cambaza yaklaştıran bir çamur kokusu vardı. Kırlangıç yuvasında birleşmek kadar güzel şey, her yerde birleşmektir. Ama kırlangıç yuvasında birleşmenin bir başkalığı da yok değildi. Kırlangıç o gece için gündüzden bir ateşböceğini getirirdi. Kubbeye o tutkal gibi tükürüğüyle ateşböceğini yapıştırırdı. Yuva bütün gece, uzak bir yıldırım ışığı içinde, ateşböceğinin ateşi serinliğindeydi.

Gündüzden her günkü kolalı gömleğiyle frağını ütülemiş, giymiş olurdu. Kırlangıç yuvasındaki

kadın, onun kumuşlara doğru seğirtişine hayran kalırdı bütün gün. Hep yerden yerden giderdi o günün şerefine. Hava da bir güneşsiz olurdu öyle günler. Frağıyla kolalı gömleği parlamazdı kırlangıcın ama, akla kara renklerin anası halinde onun üstünde bütün o puslu güne ve soluk renklerine meydan okurdu.

Kırlangıç yuvasındaki kadın geceyi beklerdi. Öyle günler bir sıkıntılı olurdu. Saçını taramazdı. Tarayayım dese, terlerdi. Kahvenin dışında rüzgâr koşardı. Sonra tam kırlangıç yuvasını tuz buz edecek hale geldi miydi sinirden kadın, bir yağmur boşanırdı gökten. Kırlangıç yağmurun altında hâlâ sinek peşinde olurdu. Yuvadan uzaklaşmışsa bir yerlere sığınmazdı ki. Severdi yağmuru. Sırılsıklam dönerdi yuvaya. Bir köşeye siner, kabarır, uyur gibi yapar, yağmurun dindiğini hisseder etmez, fırlardı ateşböceği bulmaya kırlara. Kırlangıcın yuvası, cami gibi kubbeli. Ateşböceğinin ışığı soğuk, buz gibi bir ışık... Maviye çalar, kırmızıya çalar, sarıya çalar, çalar oğlu çalar.

Kırlangıcın yuvasındaki kadını, böylece anlattığıma bakıp da, sakın aklınıza kırlangıcın eşinden söz açtığım gelmesin. Kırlangıç yuvasındaki kadın kuş değildir. İn cin değildir. Beniâdemdir.

Olur mu öyle şey? Olsun olmasın. Oturup dedikodular, olmamış şeyler, olup da kimsenin takmadığı hikâyeler, düzeltemeyeceğim işler, daha doğrusu, ne aynada, ne fotoğrafta kendi kendimi göremediğim halde, başkalarını değil anlamak, görürmüşüm gibi onlara dair sözler söylemek, içim çekmiyor bugün.

İstersem kırlangıç yuvasına bir kadın oturtur, saçlarını taratırım. İstersem kırlangıç yuvasına ateşböceğinden bir avize takarım. İstersem kırlan-

gıçla yuvasındaki kadına, sanki günahmış gibi, günah işletirim bu ışığın altında... Derim ki, bir kırlangıç, bütün bir yaz ayı boyunca tam iki milyara yakın kumuş, tatarcık, sinek avlar. Ne dersem derim. Kimsecikler karışmaz. Birçokları sevinirler de, insanoğlunun insanoğluna yaptıklarını görüp de anlatmadığıma... Ne yapayım, benim zanaatım da bu, yazı yazmak. Yazı yazıp ekmek yemek. Yazmak demek aklıma ne gelirse, kâğıda geçirmek değil elbet. Ama ben aklıma ne eserse yazan cinsindenim, ne yapayım? Bu zanaat da pek geçmiyor. Doyurmuyor. Ama bir defa tutulmuşuz. Kızıyoruz. Birbirimize giriyoruz. Yine de insanoğlundan söz açmaya uğraşıyoruz. Onu eğlendirmek ister kimimiz, kimimiz güldürmek; kimimiz becerir, kimimiz beceremeyiz. Zanaatımızı ötekilerden üstün görürüz. Bugünlerde ne kadar yazı okudumsa, hepsinde bir dedikoduculuk, bir anlayışsızlık, bir göremeyiş, bir özenti havası vardı.

Biz de öteki zanaat ehli gibi, birbirimizi göre-rekten aşka geliriz. Canım sıkıldı. Bir yazıma 25 papel verileceği müjdelendi. Eve geldim. Odama kapandım. Yazı yazmanın mümkünü yok.

Kâğıdın başına istemeyerek kendiliğinden "Kırlangıç yuvasındaki kadın" ismini koymuşum. Akşam olmuştu. Evden çıktım. Kahvedeki yerimi almıştım. Kahveci hanım abla çayımı getirmişti. Kimse bana bakmıyordu. Millet kâğıt oyununa dalmıştı. Gözlerimi, tavana yakın kırlangıç yuvasına doğru zaman zaman kaldırıp bakıyordum. Acaba sahiden kırlangıç yuvasında bir kadın var mıdır diye. O gün de bir yağmur yağmıştı, ortalığı sel götürmüştü ya, o gün işte.

Hani biraz daha gayret. Kırlangıç yuvasının deliğinden o kadın, başını çıkarıverecek.

Hayır, bir şeycikler olmadı. Kırlangıç yuvasının ağzı kapkaranlıktı. Yuvanın deliği bile gözükmüyordu. Birdenbire kahveci abla gözlerimi kırlangıç yuvasında yakalayıverdi.

– Kırlangıca mı bakıyorsun? dedi.

– Ya... dedim.

– Bir çay daha yapayım mı size?

– Yap abla.

Düşündüm. İki senedir emekli Zeynel Efendi de gelmiyor. Biletçi Celal de, Hasan Efendi de gözükmedi. Balıkçı Apostol da pencerenin bir kenarında ağ örmüyor iki senedir.

Tevekkeli iki senedir bu kahvede çayın eski tadı yok.

DONDURMACININ ÇIRAĞI

Köyde insan olarak bir kusursuz ben yoktum ama, onlar benim, ben onların kusurlarımızı göre göre, ezberleye ezberleye birbirimizden öylesine soğumuş, öylesine iğrenmiştik ki, köy insanlarıyla her lakırdı alışverişimizde biraz daha kanımız tepemize fırlayarak sonunda hemen hemen kanlı bıçaklı olmuştuk.

Artık birbirimize karşılıklı öyle kusurlar kondurmuştuk ki, kusursuzluklar, hatta ufak tefek meziyetler bile bir nevi yapmacık tevazu, bir nevi gösteriş haline gelmişti.

Hani ben kendi hesabıma, bütün bütüne kayıtsız kalmayı tercih ederdim ama, buna bu ara mevsim uygun değildi. Lakayt bir hal takınabilmek için bereket yaz geliverdi. Oh! Kimselere selam vermiyordum. Senede dört kelime konuşmadığım adama nezaketen gülmeye bile mecbur değilim. Görmemezliğe geliyorum. Başımı çeviriyorum. Ama insanlar tuhaf! Kendilerini sevmeyen, önem vermeyene daha bir büsbütün tutuluyor, kendisini küçük görür gibi olana –hakikatte onları küçük görmekten çok uzak bir histi bu–, musallat oluyorlar. O zaman ilgiyi büsbütün kesmek, daha doğrusu bir çeşit tersine ilgi hali olan küsmek faslı geliyor. Bunun için de uzun uzun düşünmeye, bir plan kurmaya hacet kalmadan tam kavgaya kadar gitmeyen büyükçe bir ağız dalaşı

ile meseleyi çözüveriyor, selamı sabahı kesiyoruz.

Aman, ne rahatlık! Ne derin, ne sevimli, ne pişmanlıksız bir rahatlık bu! İçinde hiçbir pişmanlık duymadan birisiyle ilgiyi kesmek... O ilginin her günkü külfetlerinden kurtulmak... Bu hissi, bu rahatlığı yalnız kendimde duyduğumu sanır, az buçuk üzülürdüm. Sonra o küsümün de rahatladığını, selamsız sabahsızlığımızdan onun da tat duyduğunu sezinleyince bir ara, sevincim bütün bütün arttı.

"Azıcık pişmanlığa benzemiyor mu bu rahatlık?" diye düşündüğüm oluyor. Hayır hayır! Pişmanlığın tadı da başkadır. Ah küsüşüne, küstürdüğüme pişman olabileceğim bir arkadaşım olsa da gidip ayaklarına kapansam!.. Çocuklar gibi "Yalvarma!" dese de yine konuşmasa. O güzel pişmanlık hissi çocuklukta kaldı. Şimdi nerede? Ara ki bulasın. Sonuna kadar küsüp yeni dostluklar kuracağız. Bu iş sonuna kadar böyle gidecek. Kimbilir belki de bu böyle olduğu için, tecessüsümüz hiç eksilmeden yeniden yeniye doğduğu için yaşamak insanlarla beraber güzel değilse bile çekici (cazip manasına) bir şeydir.

Dondurmacının iki çırağı vardı. İkisi de ateş gibi çocuklardı. Onlardan bir tanesiyle, işte herkesle kavga ettiğim zaman ahbap oldum. Bu güç bir ahbaplıktı. Onlar, benden çok, bu ahbaplığı olur şey (alelade) buluyorlardı. Doğrusu da buydu. Bundan daha olur şey ne olabilirdi? Ama onların tecrübesizliğinden bunu böyle bulduklarını ben iyi biliyorum. Bu ahbaplığın devamı için fazla ilerlememesi, frenlenmesi –kurnazca devamı– lazım geliyor. Niçin öyle lazım geliyor? sorusunu açıklamanın bile, bir nevi kendi kendimi müdafaa olacağını kestiriyorum. Kendi kendimizi korumak için yapacağımız

her çalışma, düşman elindeki hazır tecrübe edilmiş silahlara karşı saf bir oyuncaktan başka bir şey olmaz. Bir küçük devlet düşünün ki, kendini korumak için kurşundan değil sevgiden, toptan değil kardeşlikten, makineliden değil müsamahadan, V2'den değil dostluktan, hidrojenden değil mayıs akşamlarından, zırhlıdan, denizaltıdan değil kayıktan ve balıktan, harpten değil bayramdan silahlarla mücehhez olsun. Toplu tüfekli, denizaltılı, uçaklı bir başka devlete, "Buyur bakalım, sıkı isen saldır bana!" diyor. İşte ben de öyleyim diyeceğim ama, doğrusu benim bu kadar tesirsiz, tecrübe edilmemiş iyi silahlarım bile yok. Benzetiyorum. Teşbihte hata olmaz.

Çocuklarla balığa çıkmak istiyorum. Dondurmacının iki çırağı ile akşamüstü dondurma yerken konuştuğum zaman, deli divane oluyorum. Yalnız, dondurmanın nasıl yapıldığını öğrenmek için onlarla konuştuğumu, ahbaplığımın yalnız bunun için olduğunu, bu kadar saf bir niyetten hareket ettiğimi söyleyecek değilim. Bu bapta hiçbir şey söyleyecek değilim. Yalnız şunu: Onlarla konuşmaktan haz duyduğumu söyleyeceğim.

Söylemesini de sevmem, yazacağım. Dondurmanın nasıl yapıldığını da merak etmiyor değilim. Yarı yarıya, onların yaşayışlarını merak ettiğimi, on yedi saat çalıştıktan sonra bu iki çocuğun beş saatlik bir uykudan terütaze, kaygusuz nasıl kalktıklarını, tekrardan dondurma kutusunu saatlerce durmadan nasıl çevirdiklerini, bir zeytinyağlı üstüne yoğurt bile dökülmemiş bakla yedikten sonra, kurşun gibi ağır dondurma kutularını zengin ve insafsız dondurmacının evinden dükkâna hangi esrarengiz kuvvetle taşıdıklarını merak edemez miyim? Yarı yarıya gençliklerinden, yarı yarıya hayat cev-

herlerinden merakla hoşlandığımı ayıp görenlere karşı yapılacak şeyi yapıyorum. Böyleleri bana vız geliyorlar. Zehirli gülüşleriyle yanımdan geçtikleri zaman içim yalnız bir şeyden burkuluyor. O da, ya bu çocuklar benimle şimdi konuşurkenki samimiliklerini birdenbire kesiverirlerse... Yarın akşam dondurmamı getirdikten sonra, her zaman yaptıkları gibi, dükkân tenhalaştığı zaman gelip yanıma, karşımdaki sandalyeye oturmazlar, masanın üstündeki Birinci'den ustaya göstermeden, gizlice bir tane almazlarsa...

Saat altıdan sekize kadar onlarla dostluk ettiğim zaman da olmasa, bu yazlık insan kalabalığının veçhesiz, manasız, gösterişli, zevksiz, dostsuz, riyakâr ve sevgisiz hayatına katlanmak epey zor gelecek bana.

Küçük dondurmacı dükkânının sahibi sahiden çalışkan adamdı. Ama o, çalışmasının bütün mükâfatını beş ay içinde adamakıllı alıyor, yedi ay sırtüstü yatıyordu. Mükemmel yiyor, iyi de içiyordu. Ama küçük İmrozlu çırakların sabahın saat beş buçuğundan gecenin saat birine kadar çalışmalarının onlara ne mükâfat sağladığını size rakamla değil de, başka bir şekilde anlatayım: Çocukların aldığı mükâfat, her hafta papaz efendinin dükkânı tütsüleyip okuduğu dua karşılığının tam yarısıydı.

Çocuklar sabahın beş buçuğundan gecenin birine, daha doğrusu ertesi sabahın birine kadar çalışıyorlardı, demiştim. Bereket ki, öğle üstleri sıcak, küçük köyü dört tarafından sardığı zaman, iş biriki saat hafifliyor, masaların üstüne kıvırcık kafalarını esmer ve çilek kokulu kollarının arasına alıp uyuyabiliyorlardı.

Sonra saat üçe doğru iş yeniden bütün hızıyla başlıyordu. Bir de altı ile sekiz arasındaki müşteri-

lerin bahşişleri, sessizlikleri, ağırbaşlılıkları, hovardalıkları çırakların hoşuna giderdi. Sanırım ki bu saatlerde bir-iki lirayı da doğrulturlardı. Bir gün birisi sağ masalara, ertesi gün sol masalara bakardı. Şimdi artık ben de her akşam sağlı sollu yerimi değiştiriyordum. Bir tanesi bana nihayet fazla soğuk davranmaya başlamıştı. Öteki "Todori" İmrozlu idi. Rumcasına Rumlar gülerlerdi. Türkçesine ben bayılırdım. Sanki iki bin sene evvel Atina'da bir garip dil öğrenmiş küçük bir çocuk, kafasında bir çilek sepeti ile dolaşır, geçenlerden güzel yüze vurgun bir ak sakallı harmanili, çocuğu tutar, bir taraftan çilek yer, bir taraftan der:

– ... Konuş bakalım o öğrendiğin garip dilden evlat, sana 50 drahmi fazla var. Otur şu çeşmenin aslanına, konuş bakalım.

– Ne konuşayım?

– Mesela, ben İmrozluyum, de. İmroz güzel midir anlat. Bağlık bahçelik midir? Şarabı güzel mi? Meyhaneleri insanı içmeden kör kütük edercesine maya, şıra, sirke, ekşi, salkım, üzüm çekirdeği kokar mı? Sizin denizde balık çıkar mı, balık? Meyhane duvarlarına can verirkenki dülger balığının korkak ve masum rengini boyayan bulunur mu içinizde? Martılarınız bizimkiler gibi midir? Yoksa daha mı ufaktır. Sizin tarafın balıkçıları da martılara, denizde boğulmuşların ilkönce gözlerini yedikleri için ifrit olurlar mı? Hiç zeytinliklerde yaz günü öpüştün mü? Doğru söyle, kız kardeşin de senin kadar güzel mi? Dişleri nasıldır, dişleri? Elleri istiridye istiridye mi kokar? Kayıklarınızın başına denizkızı mı, deniz canavarı mı çizersiniz? Yoksa, dünya yüzünde görülmemiş, kafanızın içinde açmış çiçekleri mi işlersiniz? 100 drahmilik altın gördün mü sen? Göstereyim mi? Deden kaç yaşında öldü?

Nasıl adamdı? Bu dili nereden, kimden öğrendin? Sana bu dili öğreten adam köle miydi? Kuvvetli miydi çok? Disk mi atardı, topuz mu? Yoksa çelimsizin biri miydi? Kaç yaşlarında vardı? Sen kaç yaşındaydın o zaman? Yüzüne böyle, benim gibi, hayran mı bakardı.

Ölüm nedir bilir misin sen, ölüm? Bilmezsin ha! Küçük büyük insandan gayri bütün canlılar gibi, sen de mi bilmiyorsun ölümü? Oh, ne iyi! Bilme bilme. Bir gün öğrenirsen bile sakın korkma! Bilene ne zaman olsa gelecektir. Bak ben onu bekliyorum. Bu gençlik sana nasıl güzel güzel geldiyse ölüm de sana öylece, güzelce gelecektir. Ama bak durmadan beni konuşturdun. Hani sen konuşacaktın ya. O garip dille anlatacaktın zeytinlikleri, buğday tarlalarını, üzüm posası kokan köy yollarını, şarap fıçılarını...

– .....

– Nasıl çok mu fakirsiniz? Hiçbir şey bol çıkmaz mı? Bağlarınız bozuldu mu? Bakımsız mı? Zeytinler çok mu ihtiyarladı? Vay anasını! Bol şarabınız yok ha? Öyle güzel giyinmezsiniz demek? Kırmızı kırmızı, pembe pembe giymezler mi köy kızları? Eflatun kuşak sarmaz mı ihtiyarlarınız? Çabuk mu ölür giderler? Niye? Balık az çıkar demek. Ağlarınızı örecek pamuk bulamıyorsunuz ha! Çoğunuz böyle kalkıp buralara geliyorsunuz demek? Burada doyuyor musunuz bari? Köyde daha çok çalışır, daha az mı yersiniz? Allah Allah! 50 drahmiye bu kadar mı konuşursun? Peki, ne yapalım öyle olsun! Demek o garip garip söylediklerinin manası bu ha? Tuhaf şey! Vereyim 50 drahmi daha, konuş be! Usta mı darılır? Sonra yine gelirsin değil mi?

İşte ben, ondan 50 ile 100 drahmi arasında alınan dostlukla bir fukara İmroz akşamına dalar

giderim. Yanık yüzündeki canlı gözleri bahşişi ve cıgarayı aldıktan sonra kaçar giderler. Yakın bir masaya kurulmuş beyle hanıma;

– Oriste! derlerdi. Sonra, Dio limonata! diye haykırır, işi görür yine gelirdi.

Benim masam duvar dibinde, ustanın göremeyeceği bir yerde olduğu için rahatça otururdu. Cıgarasını avucunda içerken gülerek yüzüme bakardı.

Bir gün, öteki çırak ona, beni göstermeden, ama benim için söylendiğini çaktığım bir şeyler fısıldadı. Güler yüzü biraz bozulur gibi oldu. Bana, beni görmeden, birkaç saniye baktı. Sonra arkadaşına hiçbir şey söylemeden, "Zararı yok, bana ne?" der gibi, oldukça rahat bir işaret yaptı. Beş-on dakika yanıma gelmedi. Yaptığı işaretin rahat manasını nerede ise kötüye yoracaktım ki, birdenbire işini bırakıp gelip yanıma oturdu. Canı sıkılmış gibiydi. İmroz'dan açmadım. Bugün iş nasıldı, diye de sormadım. Yüzüne sakin, telaşsız, üzüntüsüz, bir şey anlamamış gibi bakmayı uygun buldum. Ama o, canının sıkıldığını pek belli ediyordu. O zaman dayanamadım sordum:

– Ne o Todori, dedim, canın sıkkın?

"Canım sıkkın" ne demek olduğunu bilmiyordu. Anlamadığı zamanki çirkin köylü yüzüyle baktı.

– Kızmışsın galiba? dedim.

– Yarın izin gün, kızdım ya, dedi. On beş gün bir. Usta bırakmaz. İş var çok.

– Aldırma! Sen de yarından sonra gidersin.

– Ama köyden adam var görecek.

Bir zaman sustuk. Sonra;

– O çırak ne dedi sana? dedim.

Yüzü birdenbire değişiverdi. Zeki, yalancı, çapkın bir ışık dolduruyordu kaşını, gözünü.

– Yok bir şey vire. Aldırmam ben her lakırdı. Söylesin.

– Kızma da bana.

– Yok vire, niçin? Denbirazi.

Ben ferahladım.

O akşam hemen hiç çalışmadı. İşleri hep ötekine bıraktı. Hep yanımda oturdu. Her akşam bu vakit gelen hanımla beye bile gitmedi.

– Gitsene Todori, dedim.

– Bahşiş vermezler, gitmem, dedi.

Dört gün somurttu. Altı ile sekiz arası yanımda oturdu. Çalışmadı. Usta gördüğü zaman bile toparlanmıyordu. Beşinci gün yine eski halini bulmuştu. Zehir gibi çalışmaya başladı. Böylece bir on beş gün daha geçti. Bir gün bana;

– Yarın var izin, dedi, gideceğim var bir kahve Galata. Var bizim köylü. Bakalım köyden ne haber.

Ertesi akşam saat altı ile sekiz arası dondurmacıya gitmedim, ilk defa olarak. Gece yarısı dükkânın önünden geçiyordum. Baktım, benim her zamanki oturduğum masada mahzun ve güzel, oturmuş düşünüyordu.

Benim bile yüzüme bakmadı. Bir-iki gün yanıma da uğramadı. Ateş gibi çalışmakta devam etti. Ama ancak dört gün dayanabildi. Dördüncü gün nihayet ustadan izin aldı da gitti sandım. Dükkânda yoktu. Öteki çocuğa sordum. Usta izin vermeden çıktı gitti, dedi.

İstanbul'da bir hafta onu aradım. Bulduğum zaman ceketini bile satmıştı. Serseri geziyordu.

– Paranı verdi mi usta, Todori? dedim.

– Yirmi iki gün kesti, dedi.

– İş buldun mu?

– Aramam iş, köy gidecek, dedi.

Onu ertesi günü vapura bindirdim, gitti. Bir daha da gelmedi.

Hikâye yazanlar (raviyan-ı ahbar), iki bin sene evvel Atina'da, güneşli temmuz günlerinde Atina mermerler, heykeller, mabetler içinde pırıl pırıl parlarken, Ege Adaları'ndan gelmiş 50 drahmi karşılığı garip bir dil konuşan, sonra eski iki bin senelik bir köylü Yunancasıyla söylediklerini açıklayan bir güzel çocuk, çeşmelerin aslanına, heykellerin gölgesine çöker, iki bin sene sonranın dondurmacı çıraklığı maceralarını anlatırmış, diye rivayet ederler.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılış sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta, yazarın "Havuz Başı" kitabındaki yirmi üç, "Son Kuşlar" kitabındaki on dokuz hikâyesi biraraya getirilmiştir.

sait faik fotoğrafı: ara güler

ISBN 975 - 494 - 001 - 0
2001 . 06 . Y . 0105 . 2059

KDV dahil